

Υπόεργο 10 «Δημιουργία Μηχανισμών Επιστημονικής Παρακολούθησης Τουρισμού στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου» της πράξης «Προβολή του τουριστικού προϊόντος της περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου».

Δράση 2(Δ2): Ολοκληρωμένο σχέδιο ανάπτυξης του θεματικού τουρισμού στις Κυκλάδες.

Ενέργεια Α.2.1.: Σύνταξη σχεδίων δράσης ανάπτυξης του θεματικού τουρισμού για τις Κυκλάδες.

ΠΕ2.1.5. Σχέδιο δράσης για τον θρησκευτικό τουρισμό στις Κυκλάδες

Δρ. Πολυξένη Μοίρα
Καθηγήτρια Α.Ε.Ι. Πειραιά Τεχνολογικού Τομέα

Απρίλιος, 2015

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΙ –ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ ΤΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ

2.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

2.2. ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ-ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ Ν. ΚΥΚΛΑΔΩΝ

2.2.1. ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ / ΘΗΡΑ

2.2.2. ΑΝΑΦΗ

2.2.3. ΙΟΣ

2.2.4. ΣΙΚΙΝΟΣ

2.2.5. ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟΣ

2.2.6. ΝΑΞΟΣ

2.2.7. ΗΡΑΚΛΕΙΑ

2.2.8. ΣΧΟΙΝΟΥΣΑ

2.2.9. ΚΟΥΦΟΝΗΣΙΑ

2.2.10 ΔΟΝΟΥΣΑ

2.2.11. ΑΜΟΡΓΟΣ

2.2.12. ΜΥΚΟΝΟΣ

2.2.13. ΠΑΡΟΣ

2.2.14. ΑΝΤΙΠΑΡΟΣ

2.2.15. ΣΕΡΙΦΟΣ

2.2.16. ΣΙΦΝΟΣ

2.2.17. ΚΙΜΩΛΟΣ

2.2.18. ΜΗΛΟΣ

2.2.19. ΑΝΔΡΟΣ

2.2.20. ΤΗΝΟΣ

2.2.21. ΣΥΡΟΣ

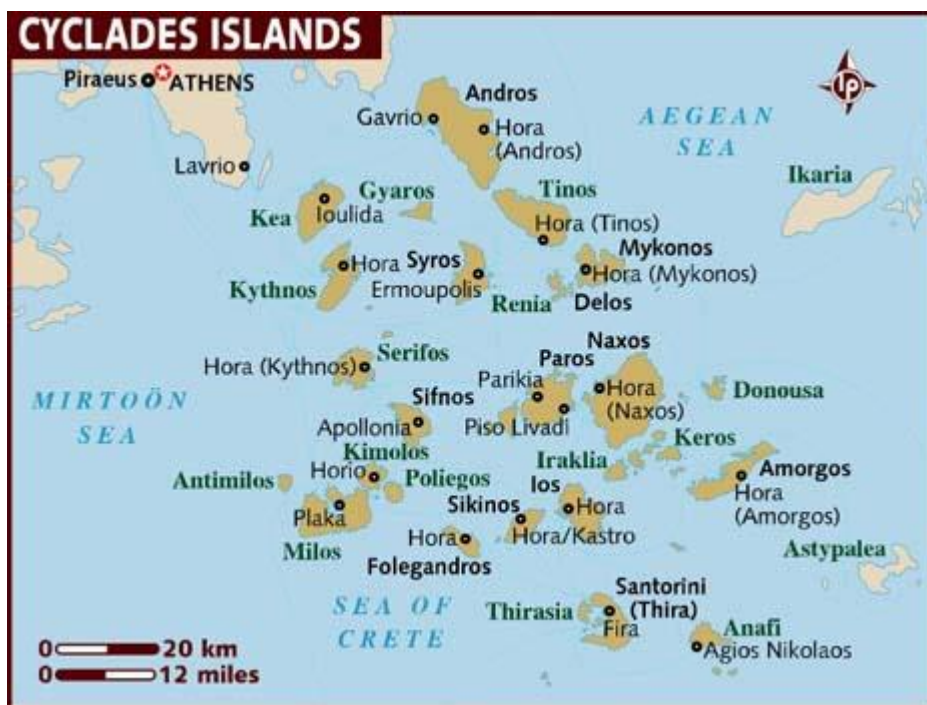
2.2.22. ΚΕΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΙ –ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ ΤΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ

2.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι Κυκλάδες διαθέτουν πλούσιους θρησκευτικούς-πολιτιστικούς θησαυρούς, που θα μπορούσαν να προσελκύσουν επισκέπτες. Παρόλα αυτά υπάρχουν αρκετοί περιορισμοί που οφείλονται στις ελλιπείς υποδομές, στην νησιωτικότητα που αποτελεί εμπόδιο στην μετακίνηση των επισκεπτών, στην ελλιπή εκπαίδευση και κατάρτιση του απασχολούμενου στον τουρισμό ανθρώπινου δυναμικού, στην έλλειψη συνεργασίας φορέων και γενικότερα των εμπλεκόμενων στον τουρισμό, κ.λπ.

2.2. ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ-ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ Ν. ΚΥΚΛΑΔΩΝ

Η καταγραφή των υφιστάμενων θρησκευτικών-πολιτισμικών πόρων έδειξε τα εξής¹:

¹ Λόγω μη αποστολής στοιχείων από την Περιφέρεια Ν. Αιγαίου, η καταγραφή έγινε μέσω αναζήτησης από τις επίσημες ιστοσελίδες των φορέων (Περιφέρεια, δήμοι,

2.2.1. ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ / ΘΗΡΑ. Η Σαντορίνη ή Θήρα είναι το νοτιότερο νησί των Κυκλάδων και βρίσκεται νότια της Ίου και δυτικά της Ανάφη. Η έκτασή της είναι 76 τ.χλμ. και μήκος ακτών 69,5 χλμ.. Απέχει από τον Πειραιά 128 νμ. και από την Κρήτη 63 νμ. Ο πληθυσμός της Δημοτικής ενότητας Θήρας, σύμφωνα με την απογραφή του 2011, ανέρχεται στους 15.550 κατοίκους².

Το νησί είναι γνωστό για το ηφαιστειό της. Το νησί μαζί με τα νησιά Θηρασία και Ασπρονήσι είναι ότι απέμεινε από το ηφαιστειογενές νησί Στρογγύλη. Το νότιο τμήμα του νησιού έχει ενταχθεί στο δίκτυο NATURA 2000

Τουριστικές υποδομές

Η Σαντορίνη είναι ένα από τα πιο γνωστά τουριστικά κέντρα. Διαθέτει αεροδρόμιο, νοσοκομείο και τις απαραίτητες υποδομές για υποδοχή μεγάλου τουριστικού ρεύματος.

Θρησκευτικοί-πολιτισμικοί πόροι

Στη Σαντορίνη υπάρχουν καταγεγραμμένες τουλάχιστον 600 εκκλησίες και ξωκλήσια, πολλά από τα οποία κατασκευάσθηκαν μετά το σεισμό του 1956. Από αυτά τα 50 είναι αφιερωμένα στην Παναγία.

Στις εκκλησίες κυριαρχεί η ανώνυμη (λαϊκή) αρχιτεκτονική. Συνήθως έχουν μεγάλες, λευκές, επιφάνειες σε τμήματα με μορφή κύβου, ορθογώνιου παραλληλεπίπεδου, οκταγωνικού πρίσματος, σφαίρας και κυλίνδρου. Δεν έχουν αρχιτεκτονικό διάκοσμο και διαθέτουν λίγα και μικρά ανοίγματα. Υπάρχουν και οι μεγάλοι ναοί που κτίστηκαν στα τέλη του 19ου αιώνα. Χαρακτηριστικά δείγματα ήταν η Παναγία του Μπελλώνια στα Φηρά και ο Άγιος Γεώργιος στην Οία (πριν από τον σεισμό). Βασίζονται σε βυζαντινά και κλασικά ελληνικά αρχιτεκτονικά πρότυπα³.

Ναοί. Οι ναοί είναι υπόσκαφοι και κτιστοί, που είναι οι πολυπληθέστεροι. Υπόσκαφες είναι το ένα πέμπτο των εκκλησιών του νησιού και έχουν φτιαχτεί όπως τα αντίστοιχα σπίτια. Είναι μικρές και

κοινότητες) στο διαδίκτυο, σε συνδυασμό με στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ και συγγράμματα γεωγραφίας.

² απογραφή πληθυσμού 2011.

³ Κουμανούδης, Ι. «Τα λαϊκά σπίτια και οι εκκλησίες της Σαντορίνης», από το βιβλίο «Σαντορίνη» του Μιχαήλ Δανέζη/1971. Επιμέλεια Εμμ. Α. Λιγνός.

απλές, οι χώροι τους είναι σπηλαιώδεις και σκοτεινοί, δεν έχουν διάκοσμο, αλλά παρόλα αυτά συγκινούν τον επισκέπτη ως έργα πίστης φτωχών ανθρώπων. Οι κτιστές εκκλησίες, έχουν την ιδιαιτερότητα ότι εντάχθηκαν σ' ένα ηφαιστειακό περιβάλλον, με απόλυτη προσαρμογή στα τοπικά υλικά, από τεχνίτες που διατήρησαν την παράδοση. Ο απλούστερος αρχιτεκτονικός τύπος είναι η Βασιλική, μονόκλιτη μαρμαροσκέπαστη, ή με τρούλο, δίκλιτη (πιο σπάνιος τύπος, με χαρακτηριστική την Αγία Ειρήνη στην Περίσσα κτισμένη πριν τον 12ο αιώνα). Τρίκλιτη Βασιλική είναι ο Άγιος Νικόλαος ο Κίσηρας στον Πύργο. Υπάρχουν επίσης Σταυροθολικοί και Σταυροειδείς εγγεγραμμένοι ναοί.

Εκκλησίες. Εκκλησίες και ξωκλήσια υπάρχουν μέσα στους οικισμούς, και γύρω από αυτούς ή στις πλαγιές των βουνών. Το σημαντικότερο βυζαντινό μνημείο της Σαντορίνης είναι ο ναός της Παναγίας Επισκοπής στο χωριό Επισκοπή (ή Μέσα) Γωνιά. Άλλες εκκλησίες υπάρχουν στον οικισμό στο Καστέλι του χωριού Πύργος και γύρω από αυτόν. Ενδιαφέροντες είναι και οι ναοί του Μεγαλοχωρίου, των Εισοδίων της Θεοτόκου, των Αγίων Αναργύρων, της Ζωοδόχου Πηγής.

Ένα πολύ εντυπωσιακό ξωκλήσι κτισμένο στον ηφαιστειακό βράχο, σε υπέροχο σημείο, είναι η Παναγία Σέργενα, κοντά στο Βόθωνα. Στον Καρτεράδο ενδιαφέρουσα είναι η εκκλησία της Ανάληψης του Σωτήρα. Μέσα στο Καστέλι του Εμπορείου υπάρχει η εκκλησία του Ευαγγελισμού (Παναγία Μεσιανή).

Στα Φηρά υπάρχει η Ορθόδοξη Μητρόπολη, ο ναός του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου, που είναι μετόχι της μονής Πάτμου, ο ναός του Αγίου Μηνά (Κάτω Φηρά), και η Καθολική Μητρόπολη. Στο Ημεροβίγλι ενδιαφέρον παρουσιάζουν η Ανάσταση, ο Άγιος Γεώργιος, η Παναγία Μαλτέζα, ο Αϊ Γιάννης ο Κατηφόρης στο δρόμο προς τον Σκάρο, η Παναγία Θεοσκέπαστη στη δυτική πλευρά του. Στο επίκεντρο της Οίας βρίσκεται ο ναός της Παναγίας του Ακαθίστου Υμνου (ή Πλατσανή) και καθ' οδόν προς τον Γουλά υπάρχει η εκκλησία των Εισοδίων της Παναγίας, που είναι μετόχι της μονής της Παναγίας Χοζοβιώτισσας Αμοργού και ο Άγιος Νικόλαος. Στον οικισμό και στην ευρύτερη περιοχή της Οίας υπάρχουν πολλές ακόμη μικρές και μεγάλες εκκλησίες –μεταξύ αυτών ο παλιός ναός της Αγίας Ματρόνας στη Φοινικιά και ο Αϊ Λιάς, ο Αϊ Γιάννης ο Θαλασσινός δίπλα στον φάρο, η

Κυρά-Παναγιά. Έχουν συνήθως λουλακί τρούλους και περίτεχνα καμπαναριά. Στο εσωτερικό τους υπάρχουν εικόνες, ασημένια τάματα που κρέμονται από τους πολυελαίους, ρωσικά εκκλησιαστικά κειμήλια και περίτεχνα ξυλόγλυπτα τέμπλα ντόπιων μαστόρων.

Στις περισσότερες υπάρχει το πανηγυρόσπιτο, ο βοηθητικός χώρος με τους πάγκους και τα τραπέζια που χρησιμοποιείται όταν γίνεται γιορτή και παρατίθεται κοινή τράπεζα, η «πανήγυρη» (κρέας με πατάτες, φάβα, μπακαλιάρος με πατάτες κ.α.).

Η επίσκεψη στις εκκλησίες και τα ξωκλήσια της Θήρας, μπορεί να συνδυασθεί με πεζοπορία στα χαραγμένα μονοπάτια⁴ και γενικά περιήγηση στη φύση. π.χ. Στο μονοπάτι Φηρών-Ημεροβιγλίου-Οίας υπάρχει ο Άγιος Αντώνιος, ο Προφήτης Ηλίας επάνω από το Ημεροβίγλι, το εκκλησάκι του Σταυρού στην κορυφή του Μαύρου Βουνού. Στο μονοπάτι που οδηγεί από την αρχαία Θήρα στην Περίσσα ενδιαφέρουσα είναι η Παναγία Κατεφιανή⁵.

Επίσης, στη Σαντορίνη η παράδοση διατηρείται κυρίως στις μικρές κοινωνίες των χωριών. Χαρακτηριστικά είναι τα «αγιομνήσια», δηλαδή τα θρησκευτικά πανηγύρια, οι γάμοι με τα παραδοσιακά έθιμα και τα τοπικά μουσικά όργανα που συνοδεύουν τα δρώμενα της γαμήλιας τελετής, τα τοπικά φαγητά, οι κάναβες, όπου πατιούνται τα σταφύλια, είναι μερικά στοιχεία της ζωντανής παράδοσης του νησιού⁶.

Μοναστήρια. Σημαντικότερα μοναστήρια του νησιού είναι η μονή του Προφήτη Ηλία κοντά στο χωριό Πύργος και η μονή του Αγίου Νικολάου, στο Ημεροβίγλι.

2.2.2. ΑΝΑΦΗ. Η Ανάφη βρίσκεται ανατολικά της Σαντορίνης. Το νησί απέχει από τον Πειραιά 150 νμ.. Η συνολική της επιφάνεια εκτιμάται στα 38,6 τ.χλμ. και έχει μήκος ακτών 32,4 χλμ.. Είναι ορεινό νησί με

⁴ Santorini, Τουριστική πύλη Δήμου Θήρας, στο http://www.santorini.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=156&Itemid=100&lang=el

⁵ Ι. Κουμανούδης «Τα λαϊκά σπίτια και οι εκκλησίες της Σαντορίνης», από το βιβλίο «Σαντορίνη» του Μιχαήλ Δανέζη/1971. Επιμέλεια Εμμ. Α. Λιγνός.

⁶ Santorini, Τουριστική πύλη Δήμου Θήρας, στο http://www.santorini.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=124&Itemid=81&lang=el

έντονο ακτογραφικό διαμελισμό χωρίς όμως μεγάλες κολπώσεις. Πρωτεύουσα του νησιού είναι η Ανάφη (Χώρα) και ο πληθυσμός του Δήμου Ανάφης, σύμφωνα με την απογραφή του 2011 ανέρχεται στα 271 άτομα.

Τουριστικές υποδομές

Το νησί διαθέτει πολυδύναμο περιφερειακό (αγροτικό) ιατρείο και ελικοδρόμιο. Συνδέεται ακτοπλοϊκά με τον Πειραιά, τη Σαντορίνη και τα Δωδεκάνησα. Τα τελευταία χρόνια υπάρχει τουριστική ανάπτυξη στο νησί λόγω του καλού κλίματος και του όμορφου τοπίου. Η αρχιτεκτονική και το μοναδικό της τοπίο είναι οι πυλώνες στους οποίους μπορεί να βασίσει την τουριστική ανάπτυξή της.

Θρησκευτικοί-πολιτισμικοί πόροι

Στη Ανάφη υπάρχουν αρκετά ενδιαφέροντα μοναστήρια όπως το Μοναστήρι της Παναγίας της Καλαμιώτισσας στο όρος Κάλαμος που χρονολογείται από το 1500 μ.Χ., και συνδέεται με θρύλους και παραδόσεις της περιοχής, το Μοναστήρι της Ζωοδόχου Πηγής, στον περίβολο του ναού του Αιγλήτη Απόλλωνα-Αναφαίου και το εκκλησάκι της Παναγίας του Δοκαριού, στην τοποθεσία «Καστέλι⁷».

Ενδιαφέροντα πανηγύρια που διοργανώνονται στην Ανάφη είναι το πανηγύρι της Παναγίας της Καλαμιώτισσας στις 7 και 8 Σεπτεμβρίου, στο Μοναστήρι της Ζωοδόχου Πηγής, κατά τη διάρκεια του οποίου προσφέρεται δείπνο και γεύμα με τοπικά φαγητά.

2.2.3. ΙΟΣ. Η Ίος βρίσκεται ανάμεσα στη Νάξο, τη Σίκινο και τη Θήρα. Η επιφάνεια της ανέρχεται στα 108,7 τ.χλμ., και έχει μήκος ακτών 87 χλμ. Απέχει 111 ν.μ. από το λιμάνι του Πειραιά, 72 ν.μ. από το Ηράκλειο και 55 ν.μ. από το λιμάνι της Ερμούπολης.

Τουριστικές υποδομές

Το νησί έχει καθημερινή ακτοπλοϊκή σύνδεση με τον Πειραιά και τις κεντρικές Κυκλάδες, και αραιότερα με τις νότιες. Έχει περιφερειακό ιατρείο και ελικοδρόμιο. Είναι οργανωμένο τουριστικά, ιδίως σε όσον αφορά τα θαλάσσια αθλήματα. Έχει πανέμορφες παραλίες και οικισμούς.

⁷ Τουριστική Αγορά Επιμελητηρίου Κυκλάδων (2015), στο http://www.e-kyklades.gr/tourism/anafi_sights?lang=el#sthash.xaTl5Vhl.dpuf

Θρησκευτικοί-πολιτισμικοί πόροι

Σύμφωνα με την τοπική παράδοση της Ίου ο αριθμός των εκκλησιών ανέρχεται στις τριακόσιες εξήντα πέντε, δηλ. όσες και οι ημέρες ενός χρόνου. Ο αριθμός αυτός μειώθηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1960 καθώς οι περισσότερες από αυτές είναι ερειπωμένες ή τα ίχνη τους έχουν χαθεί⁸. Οι περισσότερες εκκλησίες είναι οικογενειακές. Είναι χτισμένες από πέτρα και πηλό και προορίζονταν, μέσω του φερώνυμου αγίου, να προστατεύουν τα ζώα και τα κτήματα της κάθε οικογένειας από το «κακό μάτι». Οι εκκλησίες κοσμούνται με πολύτιμες εικόνες, έργα γνωστών ζωγράφων, όπως του Μιχαήλ του Δαμασκηνού και του Ιωάννη Σκορδίλη, οι οποίοι τον 17ο αιώνα καταδιωκόμενοι από τους Τούρκους κατέφυγαν στα νησιά του Αιγαίου. Το ιερό των μικρών εκκλησιών χρησιμοποιείται ως οστεοφυλάκιο. Επίσης ορισμένες εκκλησίες της εξοχής αποτελούσαν μέρος μοναστηριών, όπως ο Άγιος Ιωάννης στον Πύργο και η Παναγιά στο Παλαιόκαστρο. Η Αγία Ειρήνη στην είσοδο του λιμανιού, η Αγία Θεοδότη στην ομώνυμη τοποθεσία, η Παναγιά στον οικισμό Παλαιόκαστρο καθώς και ο Άγιος Ιωάννης στις περιοχές Καλάμου και Ψάθης θεωρούνται έως σήμερα οι μεγαλύτερες εκκλησίες εκτός οικισμού. Στα όρια του βασικού οικισμού βρίσκονται έως σήμερα είκοσι δύο εκκλησίες.

Ο ρυθμός που κυριαρχεί στις εκκλησίες της Χώρας της Ίου είναι η «Βασιλική μετά τρούλου». Μορφολογικά οι εκκλησίες της Ίου μπορούν να διακριθούν σε α) ορθογώνια παραλληλόγραμμα σχήματα χωρίς καμπύλη, χωρίς τρούλο, χωρίς ανάταση, αλλά με ένα μέτρο ταπεινότητας και απλότητας που λειτουργεί έτσι ώστε υποβάλλει τους πιστούς στο περιβάλλον του σπηλαίου της Βηθλεέμ, β) μονόκλιτες εκκλησίες, οι πλέον διαδεδομένες μέσα και έξω από τη Χώρα. Υπάρχουν όμως και ορισμένες δίκλιτες και γ) βυζαντινές με τρούλο και σταυρό.

Η φιλοξενία των Νιωτών κατά τη διάρκεια των Πανηγυριών είναι ιδιαίτερη. Κατά τη διάρκειά τους προσφέρονται παραδοσιακά τοπικά φαγητά και εδέσματα. Το πανηγύρι συνοδεύεται με γλέντι με

⁸ Σπαρτίνου Μ. – Γ., «Ίος, Ιχνογραφώντας τη σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον», Δήμος Ιητών, Πρόγραμμα «Πρακτικές Βιώσιμης Ανάπτυξης στα Νησιά του Νοτίου Αιγαίου (νήσοι Ίος και Τήλος)», Συγχρηματοδότηση ΥΠΕΧΩΔΕ (Πρόγραμμα ΕΤΕΡΠΣ), Σύρος 2004

νησιώτικους χορούς και μουσική. Ταυτόχρονα λαμβάνουν χώρα και διάφορα παραδοσιακά δρώμενα.

Σημαντικές ημερομηνίες είναι η 24^η Ιουνίου ημέρα εορτασμού του Αϊ Γιάννη του Κλείδωνα στον Πύργο, η 15^η Αυγούστου ημέρα εορτασμού της Κοίμησης της Θεοτόκου στην Γκρεμιώτισσα στην Χώρα, η 29η Αυγούστου ημέρα εορτασμού του Αϊ Γιάννη στον Κάλαμο και του Αϊ Γιάννη της Ψάθης και η 8η Σεπτεμβρίου ημέρα εορτασμού της Γέννηση της Παναγίας στη Αγία Θεοδότη και στο Παλιόκαστρο. Επίσης λαμβάνουν χώρα και μικρότερα πανηγύρια όπως της Αγίας Βαρβάρας, της Μερσινιάς, του Αγίου Γεωργίου στα Βουρλιδάκια και του Αϊ Βλάσση⁹.

2.2.4. ΣΙΚΙΝΟΣ. Η Σίκινος βρίσκεται μεταξύ των νήσων Φολέγανδρου και Ίου από τα οποία απέχει 14 και 10 νμ αντίστοιχα. Από τον Πειραιά απέχει 102νμ.. Η έκτασή της ανέρχεται στα 41,68 τ.χλμ. και έχει μήκος ακτών 40 χλμ. Σύμφωνα με την απογραφή του 2011 ο δήμος Σικίνου είχε πληθυσμό 273 κατοίκους.

Τουριστικές υποδομές

Το νησί, συνδέεται ακτοπλοϊκά με συμβατικά Ε/Γ-Ο/Γ με τον Πειραιά, τις δυτικές Κυκλάδες και την Ίο. Έχει ελικοδρόμιο και περιφερειακό ιατρείο. Έχει δύσκολη πρόσβαση με πλοίο ιδίως το χειμώνα.

Θρησκευτικοί-πολιτισμικοί πόροι

Τα σημαντικότερα εκκλησιαστικά μνημεία της Σικίνου είναι¹⁰:

- *Ο ναός της Επισκοπής.* Είναι το πιο ιδιαίτερο μνημείο της Σικίνου. Βρίσκεται μέσα στην άγρια φύση της νησιωτικής ενδοχώρας και γύρω του υπάρχουν βυζαντινά παρεκκλήσια, κελιά, ερείπια αρχαίων οικοδομημάτων, τμήματα τειχών, όστρακα αγγείων και κομμάτια μαρμάρινων γλυπτών. Το οικοδόμημα με τις υπόγειες *θολωτές κρύπτες* έχει τον αρχιτεκτονικό τύπο των *ρωμαϊκών*

⁹ Σπαρτίου Μ. – Γ., «Ίος, Ιχνογραφώντας τη σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον», Δήμος Ιητών, Πρόγραμμα «Πρακτικές Βιώσιμης Ανάπτυξης στα Νησιά του Νοτίου Αιγαίου (νήσοι Ίος και Τήλος)», Συγχρηματοδότηση ΥΠΕΧΩΔΕ (Πρόγραμμα ΕΤΕΡΠΣ), Σύρος 2004

Στο <http://ios.gr/greek/tourist-guide/churches/>

¹⁰ Δήμος Σικίνου στο <http://www.sikinos.gr/tourism/Sightseeing.aspx>

μαυσωλείων δηλ. πρόκειται για ένα ταφικό μνημείο του 3ου μ.Χ. αι. Περίπου τον 17ο αι., μετατράπηκε σε χριστιανικό ναό με τρούλο.

- *Το μοναστήρι της Ζωοδόχου Πηγής (Χρυσοπηγής).* Χτίστηκε το 1690 και ήταν γυναικείο μοναστήρι. Υπήρξε οχυρό των κατοίκων από τις αρπαγές, τους βιασμούς και τις λεηλασίες από πειρατές. Το μοναστήρι διαλύθηκε το 1834 με διαταγή του Όθωνα και οι οκτώ γηραιές μοναχές που έμεναν εκεί φιλοξενήθηκαν σε διάφορες σικινιώτικες οικογένειες μέχρι το θάνατό τους. Το μοναστήρι είναι επισκέψιμο.
- *Ο ναός της Παντάνασσας.* Ο ναός βρίσκεται στην πλατεία του Κάστρου. Χτίστηκε το 1787 και περιέχει επίχρυσο ξυλόγλυπτο τέμπλο.
- *Έκθεση εικόνων μεταβυζαντινής εποχής.* Βρίσκεται στην πλατεία και στεγάζεται στον πρώτο όροφο του Δημοτικού καταστήματος. Περιλαμβάνει εικόνες της μεταβυζαντινής εποχής καθώς μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης πολλοί αγιογράφοι κατέφυγαν στην ενετοκρατούμενη Κρήτη. Γύρω στον 16ο αιώνα αναπτύχθηκε η λεγόμενη Κρητική Σχολή, στην οποία ανήκουν και οι εικόνες της Σικίνου. Η έκθεση λειτουργεί τους καλοκαιρινούς μήνες και τον υπόλοιπο χρόνο οι εικόνες τοποθετούνται στο Ναό της Παντάνασσας.
- *Μαύρη Σπηλιά.* Είναι η μεγαλύτερη σπηλιά του νησιού και από τις μεγάλες σπηλιές των Κυκλάδων. Βρίσκεται στο επίπεδο της θάλασσας στη βόρεια πλευρά, κάτω από το μοναστήρι της Χρυσοπηγής και είναι προσβάσιμο μόνο από τη θάλασσα.

Πανηγύρια

Στο νησί λαμβάνουν χώρα πολλές εκδηλώσεις κυρίως πανηγύρια. Αυτά είναι τον Δεκαπενταύγουστο, του Σταυρού (14/9), των Εισοδίων της Θεοτόκου (21/11), της Ζωοδόχου Πηγής (2/5), των Αγίων Αναργύρων (1/7 την Κυριακή της Ορθοδοξίας που γιορτάζει η εκκλησία της Παντάνασσας του Άγιου Παντελεήμονα (27/7 της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος (6/8 και στη Γέννηση της Θεοτόκου (8/9), το χωριό συγκεντρώνεται για το πανηγύρι.

Ανάλογα με τη γιορτή τηρείται και διαφορετικό έθιμο. Μετά τη λειτουργία συνήθως ακολουθεί φαγοπότη με παραδοσιακή μουσική και

με τοπικά παραδοσιακά φαγητά, όπου είναι καλεσμένο όλο το χωριό και όλοι οι ξένοι που βρίσκονται στο νησί¹¹.

2.2.5. ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟΣ. Η Φολέγανδρος, έχει έκταση μόλις 32 τ.χλμ. και μήκος ακτών 31,5 χλμ. Οι κάτοικοι, σύμφωνα με την απογραφή του 2011, ανέρχονται σε 765.

Το χαρακτηριστικό του νησιού είναι οι ατέλειωτες σειρές της "ξερολιθιάς", τείχη που έχουν ανεγερθεί κατά τη διάρκεια των αιώνων από τους κατοίκους για τη δημιουργία βαθμίδων στην ηλιόλουστη πλαγιά του εδάφους ώστε να είναι σε θέση να καλλιεργήσουν σιτηρά.

Απέναντι από το λιμάνι βρίσκεται το νησάκι Άγιος Ιωάννης, που έχει ανακηρυχθεί περιοχή ιδιαίτερου φυσικού κάλλους. Στα ανατολικά υπάρχει η νησίδα Αδέλφια, που αποτελεί καταφύγιο για μεταναστευτικά πτηνά. Και τα δύο νησιά περιλαμβάνονται στο δίκτυο Natura 2000.

Τουριστικές υποδομές

Το νησί συνδέεται ακτοπλοϊκά με συμβατικά Ε/Γ-Ο/Γ και με ταχύπλοα με τον Πειραιά και τις υπόλοιπες Κυκλάδες. Διαθέτει ελικοδρόμιο και περιφερειακό ιατρείο.

Θρησκευτικοί-πολιτισμικοί πόροι

Στα θρησκευτικά – πολιτισμικά αξιοθέατα του νησιού ανήκουν:

Η εκκλησία της Παναγίας είναι η μεγαλύτερη εκκλησία της Φολέγανδρου, και είναι αφιερωμένη στην Κοίμηση της Θεοτόκου. Βρίσκεται σκαρφαλωμένη στο βράχο πάνω από τη Χώρα και είναι χτισμένη κατά πάσα πιθανότητα στη θέση αρχαίου ναού, οικοδομικό υλικό του οποίου χρησιμοποιήθηκε για την ανέγερσή της. Στον αυλόγυρο και στο εσωτερικό του ναού υπάρχουν αρχαίες επιγραφές, γλυπτά και βάσεις αγαλμάτων. Ο ναός υπήρξε καθολικό γυναικείας μονής. Η εικόνα της Παναγίας που φυλάσσεται στην εκκλησία, συνδέεται με πειρατικές ιστορίες και θρύλους της Φολεγάνδρου. Σύμφωνα με το παλιό φολεγανδρίτικο έθιμο, το Πάσχα γίνεται περιφορά της εικόνας σε όλα τα σπίτια του νησιού¹².

¹¹ Δήμος Σίκινου (2015) στο <http://www.sikinos.gr/Island/Culture/Festivals.aspx>

¹² Την ημέρα του Πάσχα η Φολέγανδρος είναι ανθισμένη και τα σπίτια ανοιχτά καθώς περιμένουν την ευλογία της εικόνας της Παναγίας. Το Πάσχα γιορτάζεται με έναν ιδιαίτερο τρόπο, μοναδικό στην Ελλάδα. Μέσα σε μια γενική ευδαιμονία,

2.2.6. ΝΑΞΟΣ. Η Νάξος έχει έκταση 428 τ.χλμ. και έχει μήκος ακτογραμμής 148 χλμ.. Σύμφωνα με την απογραφή του 2011 ο πληθυσμός της ανέρχεται στους 14.858 κατοίκους¹³. Το μεγαλύτερο τμήμα του νησιού είναι ορεινό με πολλές εναλλαγές τοπίου (βουνοκορφές, χείμαρρους, φαράγγια, σπήλαια). Οι πεδινές του εκτάσεις (λεκανοπέδια, οροπέδια, πεδιάδες) βρίσκονται στο κεντρικό και νοτιοδυτικό τμήμα του. Στο μεγαλύτερο τμήμα της ακτογραμμής του νησιού υπάρχουν όμορφες παραλίες, ενώ σχεδόν όλο το νοτιοδυτικό τμήμα του είναι μια απέραντη αμμουδιά, που αποτελείται από παραλίες μεγάλου μήκους.

Τουριστικές υποδομές

Η Νάξος συνδέεται ακτοπλοϊκά με συμβατικά Ε/Γ-Ο/Γ και με ταχύπλοα με τον Πειραιά, τη Ραφήνα και τις λοιπές Κυκλάδες. Υπάρχει επίσης (μη τακτική) σύνδεση με την Κρήτη. Το νησί διαθέτει αεροδρόμιο και νοσοκομείο.

Θρησκευτικοί-πολιτισμικοί πόροι του νησιού. Το νησί είναι διάσπαρτο από Εκκλησίες και Μοναστήρια. Οι βυζαντινοί ναοί είναι υπάρχουν σε όλο σχεδόν το νησί, κυρίως στους κάμπους, π.χ. στην περιοχή Σαγκρίου και το κεντρικό λεκανοπέδιο της Τραγαίας. Χαρακτηριστικά των ναών ξεκινώντας από τους παλαιοχριστιανικούς χρόνους είναι οι Βασιλικές του βου αιώνα μ.Χ. και διάφορα άλλα είδη ναών, καμαροσκεπείς, ναοί τύπου «μαυσωλείου», ναοί ιδιότυποι, δίκογχοι, και ένας τρίκογχος ναός, η Παναγία η Δροσιανή στην Τραγαία. Τα υλικά κατασκευής τους είναι αργολιθοδομή. Άλλο χαρακτηριστικό στοιχείο των ναών είναι οι

τραγούδια, ευχές, γλέντια και βεγγαλικά κάθε σπίτι του νησιού υποδέχεται την πομπή με την εικόνα της Παναγίας, με κρασί, ρακή, γλυκά και κεράσματα για όλον τον κόσμο που συνοδεύει την πομπή. Ανήμερα, η εικόνα περνάει από τη Χώρα και τα στενά του Κάστρου όπου οι νέοι υποδέχονται την εικόνα με ομοβροντίες βεγγαλικών. Τη δεύτερη ημέρα του Πάσχα από την Άνω Μεριά και τις αγροικίες, ενώ την τρίτη κατευθύνεται στον Πετούση και στο Λιβάδι και καταλήγει στον Καραβοστάση όπου εκτός από τα σπίτια, ευλογούνται και τα καΐκια, οι βάρκες και όλα τα σκάφη που βρίσκονται στο λιμάνι. Το βράδυ επιστρέφει στο μοναστήρι της Παναγίας όπου παραμένει μέχρι το επόμενο Πάσχα. Φολέγανδρος, <http://www.folegandros.gr/panagia.html> και

<http://www.folegandros.gr/fests3.html>

¹³ Δήμος Νάξου και Μικρών Κυκλάδων 18.864 κάτοικοι (απογραφή 2011, ΕΛΣΤΑΤ)

αψίδες σχεδόν στο σύνολο τους είναι ημικυκλικές, σπάνια τρίπλευρες ορθογωνικές επίσης υπάρχουν και ανάψυδοι τόσο βυζαντινοί όσο και μεταβυζαντινοί ναοί. Οι τρούλοι σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις έχουν κυλινδρικά τα τύμπανα, με μικρές εξαιρέσεις που είναι οκτάπλευρα επίσης μερικές φορές συναντάμε τρούλο που η βάση του είναι ιδιαίτερα πιεσμένη δίνοντας την αίσθηση τετράγωνου ή ορθογωνίου με στρογγυλεμένες γωνίες. Επίσης σώζονται τμήματα από μαρμαρόγλυπτα τέμπλα και σημαντικές τοιχογραφίες που καταστράφηκαν με το πέρασμα των χρόνων από παρεμβάσεις. Οι ναοί με ζωγραφικό διάκοσμο υπολογίζονται συνολικά γύρω στους 120 από ένα πιθανολογούμενο αρχικό σύνολο περίπου 200, συμπεριλαμβανομένων και ναών ασπρισμένων¹⁴.

Οι ναοί είναι:

Μητρόπολη Ορθοδόξων. Η Μητρόπολη των Ορθοδόξων, στη Χώρα της Νάξου, κτίσθηκε στο χώρο μικρότερης εκκλησίας, της Ζωοδόχου Πηγής, κι έλαβε τη σημερινή της μορφή το 1780-1787. Στο κτίριο έχουν χρησιμοποιηθεί υλικά παλαιών ναών και αρχαίων κτισμάτων. Λέγεται ότι οι μονοκόμματα γρανιτένιες κολόνες του ναού μεταφέρθηκαν από τα ερείπια της Δήλου. Στο εσωτερικό της εκκλησίας υπάρχουν εικόνες από την εποχή της Τουρκοκρατίας κι ένα Ευαγγέλιο, που σύμφωνα με την παράδοση το δώρισε η Μεγάλη Αικατερίνη της Ρωσίας. Μπροστά στη Μητρόπολη παραμένει ανοιχτός ο αρχαιολογικός χώρος, που έχει διαμορφωθεί σε αρχαιολογικό πάρκο.

Καθολική Μητρόπολη. Η Μητρόπολη των Καθολικών βρίσκεται στη Χώρα της Νάξου και κτίστηκε στη μεσαιωνική εποχή. Πέρασε από διάφορες οικοδομικές φάσεις και, τελικά, έλαβε τον οριστικό της χαρακτήρα τον 17ο αιώνα. Το δάπεδό της είναι μαρμάρινο, γεμάτο με επιτύμβιες πλάκες του 17ου και 18ου αι., με τα οικόσημα μερικών από τις σημαντικότερες καθολικές οικογένειες που έδρασαν στο νησί από τον 16ο αι. και μετά. Η αφθονία του μπαρόκ στο κεντρικό βήμα (17ος αι.) αποτελεί το πλαίσιο μιας βυζαντινής εικόνας με τη διπλή όψη, της Παναγίας της Ελεούσας, από τη μια όψη, και του Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου, από την άλλη όψη, του 12ου αι., αρχαιότερη κι από την

¹⁴ Δήμος Νάξου, στο <http://www.naxos.gr/gr/naxos/axiotheata/ekklisies-kai-monastiria/article/?aid=1669>

ίδια την εκκλησία. Σ' άλλες εικόνες, η ανάμιξη βυζαντινών και δυτικών ρυθμών αποκαλύπτει τους επηρεασμούς της ενετο-κρητικής κουλτούρας από την οποία προέρχεται και ο Ελ Γκρέκο.

Παναγία η Θεοσκέπαστη. Ακριβώς πίσω από την Καθολική Μητρόπολη και δίπλα στο Καθολικό Επισκοπικό Μέγαρο, βρίσκεται ο μοναδικός ορθόδοξος ναός του Κάστρου, η Παναγία η Θεοσκέπαστη. Η εκκλησία είναι ναός δίκλιτος. Το ένα κλίτος (δεξιά) ανήκει στην Παναγία και το άλλο στην Αγία Αναστασία τη Φαρμακολύτριά.

Παναγία Μυρτιδιώτισσα. Η Παναγία η Μυρτιδιώτισσα, είναι ένα μικρό νησάκι με μία κατάλευκη εκκλησία που βρίσκεται στη μέση του λιμανιού της Νάξου. Σύμφωνα με ιστορικές πηγές, στην αρχαιότητα η βραχονησίδα αυτή υπήρξε τόπος λατρείας του Ποσειδώνα. Σήμερα έχει διαπλατυνθεί και διαμορφωθεί σε επισκέψιμο χώρο, προσφέροντας μοναδική θέα προς την Πορτάρα και τη Χώρα της Νάξου. Το εκκλησάκι, στο οποίο οφείλει κι το όνομά του το νησάκι, είναι αφιερωμένο στην Παναγία και γιορτάζει κάθε χρόνο στις 24 Σεπτεμβρίου. Η πρόσβαση γίνεται μόνο με βάρκα, από το λιμάνι της Νάξου.

Αγία Κυριακή (Χώρας). Η εκκλησία της Αγίας Κυριακή, βρίσκεται στο Νιό Χωριό της Χώρας Νάξου. Κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας η Αγία Κυριακή ήταν μοναστήρι. Στην αυλή της Αγίας Κυριακής υπάρχει μια μικρή παλαιά εκκλησία, αφιερωμένη στην Κοίμηση της Θεοτόκου.

Αγ. Ιωάννης Πρόδρομος στο Κεραμί (11ος - 13ος αιώνας). Είναι τετράγωνος με τρούλο του 11ου - 13ου αιώνα, που στηρίζεται σε τέσσερα τόξα και για το λόγο αυτό ανήκει στους λεγόμενους ναούς τύπου «μαυσωλείου». Αργότερα ο ναός επιμηκύνθηκε με καμαροσκεπή προσθήκη. Στον ναό σώζονται μοναδικές τοιχογραφίες του 13ου αιώνα. Επίσης σώζεται η Αγία Τράπεζα και ξυλόγλυπτο τέμπλο.

Αγία Κυριακή (Καλλονή - 9ος αιώνας). Η εκκλησία της Αγίας Κυριακής βρίσκεται στη θέση Καλλονή που απέχει περίπου 3 χλμ. από τον οικισμό της Απειράνθου. Χρονολογείται στην περίοδο της Εικονομαχίας, περίπου τον 9ο αιώνα, και αποτελεί ένα από τα σπουδαιότερα βυζαντινά μνημεία όχι μόνο της Νάξου αλλά και των Βαλκανίων. Έχει πλήθος τοιχογραφιών με πιο χαρακτηριστική την απεικόνιση πτηνών με κορδέλες στο λαιμό, που βρίσκεται στην αψίδα του ιερού. Η εκκλησία είναι προσβάσιμη με τα πόδια από ένα μονοπάτι μήκους 3 χλμ. που ξεκινάει από την είσοδο του οικισμού της Απειράνθου. Η διαδρομή, που

διαρκεί περίπου μια ώρα, είναι πολύ ευχάριστη καθώς το φυσικό τοπίο εναλλάσσεται. **Το ίδιο μονοπάτι συνεχίζει μετά την εκκλησία και φθάνει μέχρι τα σμυριδωρυχεία, από όπου μπορεί κανείς να βγει στον επαρχιακό δρόμο και να επιστρέψει στην Απείρανθο.**

Αγία Μαρίνα (Κόρωνος). Η Αγία Μαρίνα είναι η κεντρική εκκλησία του οικισμού της Κορώνου. Είναι δίκλιτη, με το παλαιότερο κλίτος, που κτίστηκε πριν το 1200, αφιερωμένο στον Άγιο Ιωάννη, του 16ου αιώνα, είναι αφιερωμένο στη Αγία Μαρίνα. Φημισμένες είναι και οι 3 «γλυκόλαλες καμπάνες», όπως αποκαλούνται από τούς ντόπιους, που σημαίνουνται με το πόδι. Στην πλακόστρωτη αυλή της Εκκλησίας υπάρχει ένας τεράστιος αιωνόβιος πλάτανος, μαρμάρινες κερκίδες, βρύση και παγκάκια που προσφέρονται για λίγη ξεκούραση. Κάθε χρόνο την παραμονή της γιορτής της Αγίας Μαρίας στις 16 Ιουλίου, γίνεται στην εκκλησία Εσπερινός και ανήμερα στις 17 Ιουλίου, Αρχιερατική Λειτουργία με περιφορά εικόνων στα σοκάκια του χωριού. Ακολουθεί μεγάλο πανηγύρι που κρατάει μέχρι το πρωί.

Άγιοι Απόστολοι (10ος - 11ος αιώνας). Οι Άγιοι Απόστολοι είναι βυζαντινή εκκλησία σπάνιας αρχιτεκτονικής, δίπλα στον εγκαταλελειμμένο οικισμό Μετόχι. Είναι σταυροειδής εγγεγραμμένη με τρούλο του 10ου – 11ου αιώνα, και είναι η μοναδική διώροφη εκκλησία που έχει βρεθεί στη Νάξο. Στο εσωτερικό σώζονται ελάχιστες τοιχογραφίες του 12ου - 13ου αιώνα.

Άγιος Αρτέμιος Σαγκρίου. Ο ναός του Αγίου Αρτεμίου στη θέση Σταυρός, μεταξύ Τραγαίας και Σαγκρίου, είναι μια απλή μονόχωρη εκκλησία με τρούλο, στην οποία το ιερό κατέχει ολόκληρη την ανατολική κεραία. Το δάπεδό του διατηρείται άθικτο και αποτελείται από πλάκες και φυσικό βράχο. Τα μνημεία της περιόδου αυτής είναι περιορισμένης έκτασης στον ελλαδικό χώρο, γεγονός που υπογραμμίζει τη σπουδαιότητα του συγκεκριμένου μνημείου, αλλά και ναών με ανεικονικό διάκοσμο στη Νάξο (Αγία Κυριακή στην Απείρανθο, Άγιος Ιωάννης στ' Αδησαρού στην περιοχή Δαμαριώνα κ.ά.¹⁵).

Άγιος Γεώργιος (Κωμιακής). Ο Άγιος Γεώργιος είναι βυζαντινός κοιμητηριακός ναός σε σχήμα ελεύθερου σταυρού με τρούλο. Το οκτάπλευρο τύμπανο του τρούλου του, είναι το μοναδικό που έχει

¹⁵ Οδυσσεύς (2015). στο http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=9503

βρεθεί στα βυζαντινά μνημεία της Νάξου αλλά ακόμα δεν έχει αποσαφηνιστεί η ακριβής χρονολογία κατασκευής του. Στο εσωτερικό του ναού, τα παλαιά επιχρίσματα καλύπτουν τοιχογραφίες των αρχών του 14ου αιώνα.

Άγιος Γεώργιος (Μέλανες). Η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου, βρίσκεται σε κατάφυτη περιοχή δίπλα στο ποτάμι, που απέχει περίπου εκατό μέτρα από τους Μέλανες. Προσφάτως αποκαλύφθηκαν στο εσωτερικό της εκκλησίας αγιογραφίες και επιγραφές που μαρτυρούν ότι έχει χτιστεί πάνω σε ερείπια παλαιοχριστιανικού ναού που ενδεχομένως να είναι ο αρχαιότερος στα Βαλκάνια.

Άγιος Γεώργιος Διασορίτης. Ο Άγιος Γεώργιος Διασορίτης, είναι βυζαντινή εκκλησία του κάμπου της Τραγαίας και βρίσκεται ανάμεσα στο Χαλκί και τα Μονοίτσια. Ο ναός είναι σταυροειδής με τρούλο του 10ου – 11ου αιώνα, έχει πολλές και σπάνιες τοιχογραφίες του 11ου, 12ου και του 13ου αιώνα.

Άγιος Θαλλέλαιος. Η εκκλησία του Αγίου Θαλλέλαιου, που υπήρξε καθολικό παλαιότερης μονής, γιορτάζει κάθε χρόνο στις 20 Μαΐου, οπότε οργανώνεται και μεγάλο πανηγύρι. Η σημερινή δίκλιτη καμαροσκεπής εκκλησία του Αγίου Θαλλελαίου, φαίνεται ότι παλαιότερα υπήρξε καθολικό μοναστηριού, το οποίο, μαζί με τα μοναστήρια του Φωτοδότη και της Αγιάς, αναφέρεται σε έγγραφο του 1509, σύμφωνα με το οποίο παραχωρείται στο Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως από το δούκα Κρίσπι.

Άγιος Θεόδωρος. Ο Άγιος Θεόδωρος, είναι μονόχωρος ναός με τρούλο, στον ομώνυμο όρμο της βορειοδυτικής Νάξου. Πιθανότατα κτίστηκε στα τέλη του 9ου αιώνα, στη θέση παλιότερου ναού, του οποίου διακρίνεται η αψίδα και οι περιμετρικοί τοίχοι, ενώ στο άμεσο περιβάλλον του έχουν βρεθεί διάφορα λαξευτά μάρμαρα και δόμοι αρχαίου κτίσματος. Στο εσωτερικό του ναού υπήρχε ζωγραφικός διάκοσμος των βυζαντινών χρόνων, πιθανότατα ανεικονικός.

Άγιος Μάμας ή Παναγία Θεοσκέπαστη. Στην περιοχή της Ποταμιάς σε μια κατάφυτη λαγκάδα συναντάται το βυζαντινό εκκλησάκι του Αγίου Μάμα ή της Θεοσκέπαστης (10ος αιώνας), όπως είναι η δεύτερη ονομασία του. Πήρε το κύριο όνομά του από τον Άγιο Μάμα, που είναι ο προστάτης των βοσκών. Το εκκλησάκι είναι από τα παλιότερα του νησιού. Τοποθετείται χρονολογικά στα μέσα του 9ου αιώνα και κατά

πάσα πιθανότητα χτίστηκε πάνω σε ναό των παλαιοχριστιανικών χρόνων. Παρουσιάζει εξαιρετικό αρχιτεκτονικό και αρχαιολογικό ενδιαφέρον. Είναι ένας σταυροειδής ναός με αξιόλογα γλυπτά στο εσωτερικό του και νωπογραφίες. Πριν την περίοδο της Φραγκοκρατίας υπήρξε Μητρόπολη των Ορθοδόξων και μετά το 1207 μετατράπηκε από τους κατακτητές σε καθολική εκκλησία. Για την προσέγγιση του ναού υπάρχει μονοπάτι που ξεκινάει από την Ποταμιά.

Άγιος Νικόλαος (Αγερσανί). Στη δυτική πλευρά του οικισμού, πάνω σε ένα λοφίσκο, βρίσκεται η παλαιότερη εκκλησία του Αγίου Νικολάου. Κτισμένη πριν το 1660, κοσμείται από υπέρθυρα και φέρει οικόσημα, ενώ είναι τρίκλιτη, με το μεσαίο κλίτος αφιερωμένο στην Παναγία, το αριστερό στον Άγιο Νικόλαο και το δεξιό στους Αγίους Αναργύρους. Το ξυλόγλυπτο τέμπλο, οι εικόνες, τα εκκλησιαστικά σκεύη καθώς και τα ιερά βιβλία της Παναγίας Αγερσανιώτισσας, είναι όλα ανεκτίμητης αξίας και σπανιότητας και θεωρούνται μουσειακά κομμάτια.

Άη Σώζος. Πρόκειται για ένα μικρό κάτασπρο εκκλησάκι, σκαρφαλωμένο σε ένα βράχο δίπλα στη θάλασσα, στην περιοχή Καλαντού. Το έκτισε ένας έμπορος που ναυάγησε στην περιοχή, και επειδή το εμπόρευσμά του ήταν λάδι και κρασί, όταν έδινε τη μάχη με τα κύματα έκανε τάμα στο θεό πως αν σωθεί θα κτίσει στην περιοχή ένα ξωκλήσι από λάδι και κρασί. Το έκτισε, ρίχνοντας στα θεμέλια λάδι και κρασί, και του έδωσε το όνομα Άγιος Σώζος. Είναι προσβάσιμο μέσω μονοπατιού που ξεκινάει από την παραλία της Αγιασσού.

Καπέλλα Καζάτζα. Στο πιο ψηλό σημείο του Κάστρου, δίπλα στην Εμπορική Σχολή, βρίσκεται η Καπέλλα Καζάτζα. Στην τοπική παράδοση εθεωρείτο ότι η Καπέλλα Καζάτζα (που σημαίνει «εκκλησία-σπίτι») ήταν το παρεκκλήσιο του Μάρκου Σανούδου –του Ενετού κατακτητή των Κυκλάδων τον 13ο αιώνα, είναι όμως κατασκευή του 14ου αιώνα. Είναι βέβαιο ότι η ίδρυση της Εμπορικής Σχολής στηρίχτηκε στην παρουσία της Καπέλλα που αυξήθηκε ακόμη περισσότερο από τα αφιερώματα των πιστών από τον 17ο αι. και μετά.

Καστρομονάστηρο Φωτοδότη¹⁶ Χριστού (6ος αιώνας). Η Μονή Φωτοδότη βρίσκεται βόρεια του οικισμού Δανακός και είναι το

¹⁶ Πολλοί είναι οι μύθοι και οι παραδόσεις σχετικά με την αρχική ίδρυση και τη λειτουργία του μοναστηριού. Επικρατέστερη είναι αυτή που θέλει, το μοναστήρι να

αρχαιότερο και ίσως και το σημαντικότερο καastroμονάστηρο της Νάξου. Σε υψόμετρο περίπου 500 μέτρων, με αιωνόβιες βελανιδιές, συκιές και αμπέλια τριγύρω, ένα αιωνόβιο πλάτανο στην αυλή του, και μαγευτική θέα προς τα καταγάλανα νερά του Αιγαίου και τις Δονούσες, Ο «Φωτοδότης», όπως αποκαλείται από τους ντόπιους, πέρα από την ιστορική και θρησκευτική του σημασία αποτελεί και φυσικό αξιοθέατο. Το μοναστήρι κτίστηκε στα ερείπια παλαιοχριστιανικής τρίκλιτης κιονοστήρικτης βασιλικής του 6ου αιώνα, καιαποτελείται από δύο ορόφους. Στο ισόγειο βρίσκεται τρίκλιτος ναός με τρούλο που στηρίζεται σε τέσσερις μαρμάρινους κίονες, και τέμπλο επίσης μαρμάρινο με βυζαντινά γλυπτά και ανάγλυφα. Οι διάκοσμοι του τέμπλου και των τοιχογραφιών του ναού, χρονολογούνται στην περίοδο της Εικονομαχίας, για αυτό και η ανέγερσή του τοποθετείται στον 9ο μ.Χ. αιώνα. Το ένα από τα δύο δωμάτια που βρίσκονται στα δεξιά του κύριου ναού, πιθανότατα να λειτουργούσε ως κρύπτη. Η πρόσβαση στον πρώτο όροφο γίνεται από μια πρόσθετη εξωτερική πέτρινη σκάλα. Στο κέντρο του ορόφου πάνω από τον ναό, υπάρχει αίθριο στο οποίο δεσπόζει ο τρούλος της εκκλησίας, ενώ περιμετρικά βρίσκονται το αρχονταρίκι και σε ψηλότερα επίπεδα τα κελιά των μοναχών. Επίσης υπάρχουν πολεμίστρες και επάλξεις. Η αναστήλωση του Μοναστηριού, ξεκίνησε το 1991 και οι εργασίες ολοκληρώθηκαν το 2007. Ο Ναός είναι αφιερωμένος στη Μεταμόρφωση του Σωτήρος που γιορτάζει στις 6 Αυγούστου, με τέλεση Εσπερινού την παραμονή της εορτής και Θεία Λειτουργία ανήμερα. Η πρόσβαση στο μοναστήρι μπορεί να γίνει α) με ΙΧ αυτοκίνητο. Ο δρόμος είναι ασφαλτοστρωμένος έως την εκκλησία της Αγίας Μαρίνας. Από εκεί και έως τη Μονή είναι βατός χωματόδρομος. β) με αυτοκίνητο μέχρι την εκκλησία της Αγίας Μαρίνας και στη συνέχεια με πεζοπορία για ένα περίπου χιλιόμετρο και γ) με πεζοπορία από το περιπατητικό μονοπάτι από τον Δανακό.

Μονή Αγίας. Η Μονή της Αγίας είναι κτισμένη σε ειδυλλιακή τοποθεσία με υψόμετρο 220 μ, και απέχει περίπου 6 χλμ από τον Απόλλωνα. Το

έχει κτιστεί από πριγκίπισσα, που βρέθηκε σε κίνδυνο από μεγάλη θαλασσοταραχή και έκανε «τάμα» την ανέγερση εκκλησίας στο σημείο της ξηράς όπου θα σωζόταν. Σύμφωνα με την ίδια παράδοση, η πριγκίπισσα είδε κάποιο φως στο σημείο που βρίσκεται σήμερα ο Ναός και τηρώντας το τάμα της έκτισε τη μονή που είναι αφιερωμένη στο «Φωτοδότη».

καθολικό της, είναι τρίκλιτη καμαροσκεπής βασιλική, της οποίας τα κλίτη χωρίζονται από πεσσοστήρικτες τοξοστοιχίες, τεχνοτροπία που συνηθίζεται σε θρησκευτικά μνημεία των πρώιμων βυζαντινών χρόνων. Στο προαύλιο υπάρχει πηγή που περιστοιχίζεται από τεράστιους αιωνόβιους πλάτανους. Οι Φράγκοι κατέλαβαν τη Μονή της Αγίας στις αρχές του 13ου αιώνα, και την επέστρεψαν στην Ορθόδοξη Εκκλησία το 1559, όταν πλέον κυρίαρχοι στο Αιγαίο ήταν οι Τούρκοι. Κάθε χρόνο την παραμονή της γιορτής της Παναγίας στις 14 Αυγούστου, τελείται εσπερινός και ακολουθεί κέρασμα με τοπικά εδέσματα και κρασί στην αυλή του μοναστηριού. Για την πρόσβαση στη μονή οδικώς υπάρχει αγροτικός αυτοκινητόδρομος και μονοπάτι που οδηγεί στο μοναστήρι μέσα από κατάφυτη περιοχή.

Μονή Αγίου Ελευθερίου. Το μοναστήρι του Αγίου Ελευθερίου υψώνεται στη νότια πλευρά του χωριού Σαγκρί. Αποτελείται από το καθολικό και από το κυρίως μοναστηριακό δώροφο συγκρότημα, που χρησίμευε για κατοικία των μοναχών και αργότερα λειτούργησε ως σχολή κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας. Στο τέμπλο της μονής υπάρχουν ενδιαφέρουσες εικόνες, όπως οι εικόνες του Αγίου Ελευθερίου, του Παντοκράτορος, του Αγίου Αρτεμίου, καθώς και της Παναγίας Ελεούσας. Το μοναστήρι περιλαμβάνει αποθήκες, κελιά και μια μεγάλη αίθουσα, που παλαιά λειτουργούσε σαν αίθουσα διδασκαλίας και βιβλιοθήκη. Η μονή Αγίου Ελευθερίου υπήρξε αξιόλογο θρησκευτικό και πνευματικό κέντρο κατά τη διάρκεια των δύο τελευταίων αιώνων της Τουρκοκρατίας.

Μονή Καλορίτσας. Πίσω από το μοναστήρι του Τίμιου Σταυρού, στην πλαγιά του Προφήτη Ηλία, βρίσκεται το σπήλαιο της γέννησης και το βυζαντινό μοναστήρι της Καλορίτσας. Πρόκειται για φυσικό σπήλαιο με διαστάσεις περίπου 30μ μήκος και 10μ πλάτος, που μετατράπηκε σε εκκλησία τον 4ο αιώνα, γιατί σύμφωνα με την παράδοση, εκεί μέσα βρέθηκε η εικόνα της γέννησης του Χριστού από κάποιο βοσκό. Από πάνω, υψώνονται τα ερείπια του βυζαντινού μοναστηριού της Παναγίας της Καλορίτισσας που χρονολογείται ανάμεσα στον 11ο και τον 13ο αιώνα. Μέσα στην σπηλιά σώζεται κεντρική αψίδα με σύνθρονο, επισκοπικός θρόνος, τοιχογραφίες της προεικονομαχικής και της μεταεικονομαχικής περιόδου, λείψανα ανεικονικού διακόσμου, ενώ σε άλλα σημεία υπάρχουν τοιχογραφίες του 11ου αιώνα όπως επίσης και η

μεμονωμένη παράσταση της Γεννήσης του 1619. Τα ερείπια των κελιών και ο φούρνος που βρίσκονται έξω από το σπήλαιο, καθώς και το ενδιάμεσο αίθριο με τα «αιωρούμενα» τόξα χρονολογούνται στους μεταβυζαντινούς χρόνους.

Μονή Καπουκίνων και Άγιος Αντώνιος της Πάντοβα. Ανατολικά της εκκλησίας της Θεοσκεπάστης, κοντά στο Πίσω Παραπόρτι, βρίσκεται η Μονή Καπουκίνων. Αποτελείται από την εκκλησία που είναι αφιερωμένη στον Άγιο Αντώνιο της Πάδουας. Ο ναός είναι μονόκλιτος, με ωραίες εικόνες και το μαρμαρένιο δάπεδό του στολίζεται από τάφους αρχόντων με τα οικόσημά τους, όπως των Κορονέλλων-Κάστρι και των Λορεντάνων-Κρίσπι. Οι Καπουτσίνοι έφθασαν στη Νάξο το 1628. Ο ναός λειτούργησε και ως σχολείο.

Μονή της Παναγίας της Υψηλοτέρας (16ος αιώνας). Η Μονή Υψηλοτέρας ή μοναστήρι της Υψηλής, χτίστηκε από τον ελληνορθόδοξο Ιάκωβο Κόκκο το 1660. Πρόκειται για ένα εντυπωσιακό καстроμονάστηρο, με ιδιαίτερο χαρακτηριστικό τον κυκλικό νοτιοδυτικό πύργο του, στοιχείο που δεν υπάρχει στα ανάλογα οικοδομήματα που βρίσκονται στο νησί. Διατηρούνται το καθολικό, οι πύργοι, οι ζεματίστρες κ.ά. Την εξωτερική λιτότητα της αρχιτεκτονικής του διαδέχεται η πλαστικότητα των όγκων στο εσωτερικό του. Το μοναστήρι υπήρξε επαναστατικό κέντρο των ντόπιων στις εξεγέρσεις τους ενάντια στην καταπίεση των Λατίνων ευγενών. Απέχει περίπου 600 μέτρα από τον οικισμό της Γαλήνης και είναι προσβάσιμο με αυτοκίνητο ή με τα πόδια

Μονή Τίμιου Σταυρού. Στον κάμπο της Αγιασσού, έξω από το Σαγκρί υψώνεται ένα από τα πιο χαρακτηριστικά μνημεία της Νάξου, η Μονή Τίμιου Σταυρού ή Πύργος Μπαζαίου. Το όνομά του παρακείμενου χωριού προέρχεται από παραφθορά του *Sainte Croix*, που είναι η γαλλική ονομασία του Τίμιου Σταυρού. Το δεύτερο όνομα (*πύργος Μπαζαίου*), το έλαβε από την οικογένεια στην ιδιοκτησία της οποίας βρίσκεται το οίκημα. Η μονή κτίστηκε περίπου το 1600 και αρχικά στέγασε το μοναστήρι του Τιμίου Σταυρού μέχρι τις αρχές του 19ου αιώνα, οπότε και εγκαταλείφθηκε οριστικά από τους μοναχούς. Το 1834 πέρασε στην ιδιοκτησία του νεοσύστατου τότε Ελληνικού κράτους και για πολλά χρόνια στη συνέχεια φιλοξένησε οικογένειες αγγειοπλαστών που ζούσαν και είχαν και τα εργαστήριά τους στο χώρο. Περίπου στα

τέλη του 19ου αιώνα, εκποιήθηκε από το Ελληνικό Δημόσιο και αγοράστηκε από την οικογένεια Μπαζαίου, στους απογόνους της οποίας ανήκει έως σήμερα. Ο Πύργος Μπαζαίου έχει αναστηλωθεί και από το 2001, κάθε καλοκαίρι φιλοξενεί το Φεστιβάλ Νάξου.

Μονή Φανερωμένης. Η Μονή Φανερωμένης Νάξου, έχει μορφή ενετικού πύργου είναι κτισμένη σε ύψωμα και δεσπόζει σε όλα τα βορειοδυτικά παράλια της Νάξου. Η ακριβής χρονολογία της ίδρυσης της είναι άγνωστη, τοποθετείται όμως γύρω στον 14ο αιώνα. Στα τέλη του 16ου αιώνα, μετά από σχετική απόφαση του Οικουμενικού Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Θεολήπτου του Α΄, ανακηρύχθηκε σταυροπηγιακή μονή με συνέπεια να έχει ειδικά προνόμια στην περίοδο της Τουρκοκρατίας. Η μεγαλύτερη ακμή της ωστόσο σημειώθηκε στις αρχές του 19ου αιώνα, όταν ηγούμενοι της Μονής ήταν ο Δωρόθεος (Τζιώτης), που το 1826 δημιούργησε δύο από τα πρώτα διδακτήρια της Νάξου, ο Ηλίας Γεωργιάδης, καθώς επίσης και ο μετέπειτα Άγιος Αρσένιος της Πάρου κ.ά. Η Μονή σήμερα έχει Ηγούμενο και ένα μοναχό, είναι αφιερωμένη στη Κοίμηση της Θεοτόκου, και γιορτάζει το Δεκαπενταύγουστο με θρησκευτικές ακολουθίες και προσφορές εδεσμάτων επί τρεις συνεχείς μέρες. Βρίσκεται πλάι στον κεντρικό δρόμο Χώρα - Εγγαρές – Απόλλωνας και είναι ανοιχτή την περίοδο του Πάσχα και του Δεκαπενταύγουστου.

Ναός Αγίου Νικολάου Σαγκρίου. Ο ναός του Αγίου Νικολάου βρίσκεται στο Άνω Σαγκρί. Είναι μονόχωρος με τρούλο και το εσωτερικό του καλύπτεται από αλλεπάλληλα στρώματα τοιχογραφιών, που αναπαριστούν σκηνές από τη Γέννηση και τη Βάφτιση του Χριστού. Το πιο πρόσφατο στρώμα τοιχογραφιών χρονολογείται από το 1270. Διακρίνονται λίγα, αλλά χαρακτηριστικά δείγματα από τον 11ο και 13ο αιώνα, ενώ σποραδικά αναγράφονται και ονόματα δωρητών.

Παναγία Απειρανθίτισσα (18ος αι.). Η εκκλησία βρίσκεται στον κεντρικό δρόμο της Απειράνθου και φέρει το όνομα του χωριού. Εξαιρετικά περίτεχνο είναι το μαρμάρινο καμπαναριό και το τέμπλο της καθώς και οι εικόνες. Ένας θρύλος σχετικά με την εικόνα της Απεραθίτισσας αναφέρει ότι η εικόνα ξεβράστηκε κατά τη Βυζαντινή περίοδο, στην παραλία του Αζαλά. Εκεί, τη βρήκε ένας Απεραθίτης βοσκός και την πήρε στους ώμους του να τη φέρει στο χωριό. Σε δύο σημεία της διαδρομής, η εικόνα κατέβηκε από τον ώμο του βοσκού ως εκ

θαύματος. Ήταν τα μέρη όπου η Παναγία επέλεξε να χτιστούν αντίστοιχα η εκκλησία της Πυθαγαριώτισσας και του Σταυρού της Ράχης. Όταν έφτασαν στο χωριό, ο βοσκός τοποθέτησε την εικόνα μέσα στην Πρωτόθρονο, την πρώτη εκκλησία που υπήρχε στη θέση του σημερινού Δημοτικού σχολείου. Την άλλη μέρα το πρωί η εικόνα βρισκόνταν στη θέση που είναι σήμερα ο κεντρικός Ναός της Παναγίας. Το γεγονός αυτό θεωρήθηκε θεικό σημάδι, για το σημείο το οποίο έπρεπε να χτιστεί εκκλησία. Σήμερα στην αυλή της φιλοξενούνται συχνά τα πανηγύρια των κατοίκων και τον Δεκαπενταύγουστο ο εορτασμός της γίνεται με λαμπρές εκδηλώσεις. Στο χώρο της εκκλησίας στεγάζεται το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας. Η εκκλησία είναι προσβάσιμη με τα πόδια από τον κεντρικό δρόμο του οικισμού της Απειράνθου.

Παναγία Αργοκοιλιώτισσα. Γύρω από την Κόρωνο υπάρχει ο οικισμός Αργοκοίλι, που είναι ονομαστός για το μοναστήρι της Παναγίας Αργοκοιλιώτισσας. Κάθε χρόνο τη «Νια Παρασκευή», δηλαδή την πρώτη Παρασκευή μετά το Πάσχα, της Ζωοδόχου Πηγής, γίνεται το μεγαλύτερο προσκύνημα της Νάξου. Εκατοντάδες πιστοί από όλα τα μέρη της Νάξου φθάνουν στο ομώνυμο Μοναστήρι για να προσκυνήσουν την εικόνα της Παναγίας¹⁷. Το μοναστήρι της Παναγίας Αργοκοιλιώτισσας καταλαμβάνει έκταση 25 περίπου στρεμμάτων και περιλαμβάνει την παλιά μονόκλιτη εκκλησία του 1851, τη μεγάλη καινούργια εκκλησία, καθώς και μια ακόμα εκκλησία αφιερωμένη στο ιερό αγίασμα που βρέθηκε να αναβλύζει από βράχο απέναντι από το σημείο εύρεσης της εικόνας. Επίσης υπάρχουν και 30 κελιά φιλοξενίας πιστών, που κάθε χρόνο την ημέρα της Ζωοδόχου Πηγής, συρρέουν

¹⁷ Στη θέση Θόλος της περιοχής Αργοκοίλι, βρέθηκε το 1836 μία πολύ παλαιά εικόνα της Παναγίας, που πιθανολογείται ότι υπήρχε εκεί από την εποχή της εικονομαχίας. Η εικόνα τοποθετήθηκε στην Ιερά Μητρόπολη Παροναξίας μέχρι το 1841, οπότε μεταφέρθηκε κάπου αλλού, άγνωστο πού, και χάθηκαν τα ίχνη της. Περίπου 90 χρόνια αργότερα, το 1930, χάρη στο όραμα μιας μαθήτριας του Γυμνασίου της Κατίνας Λεγάκη, η εικόνα ξαναβρέθηκε στη Χώρα της Νάξου, ανάμεσα στα εικονίσματα μιας γυναίκας, της κυρίας Ξένου (Ζούλαινας), και επεστράφη στο Αργοκοίλι στις 9 Φεβρουαρίου 1930. Η εικόνα, που θεωρείται θαυματουργή λόγω της ιστορίας της, είναι ανάγλυφη, από κηρομαστίχα, και απεικονίζει από τη μια πλευρά τον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου και από την άλλη την Βάπτισμα του Ιησού. Έχει διαστάσεις 5 X 5.20 εκατοστά και εκτιμάται ότι είναι έργο του Ευαγγελιστή Λουκά.

κατά χιλιάδες από όλα τα μέρη της Νάξου για να προσκυνήσουν. Υπάρχει οδική πρόσβαση από ασφαλτοστρωμένο δρόμο μήκους 3 χλμ.

Παναγία Δαμνιώτισσα. Η Παναγία Δαμνιώτισσα, είναι κτισμένη στην περιοχή όπου κάποτε υπήρχε οικισμός με το όνομα Δαμίνοσ. Σταυροειδής με τρούλο του 9ου – 10 ου αιώνα, διατηρεί τοιχογραφίες τριών στρωμάτων του 12ου και 13ου αιώνα, ενώ σώζονται και μαρμαρόγλυπτα τμήματα βυζαντινού τέμπλου του 11ου αιώνα.

Παναγία Δροσιανή (6ος αιώνας). Η Παναγία Δροσιανή Βρίσκεται σε μικρή απόσταση από τη Μονή, στο δρόμο προς το Χαλκί, και είναι μια από τις αρχαιότερες εκκλησίες της Νάξου¹⁸. Ο ναός, που παλιά υπήρξε καθολικό μοναστηριού, έχει μοναδική αρχιτεκτονική, με γυμνή λιθοδομή, τρίκογχο κωνικό δώμα με τρούλο και τρία μονόχωρα παρεκκλήσια με τρούλους στη βόρεια πλευρά. Μερικές από τις τοιχογραφίες που έχουν διασωθεί, χρονολογούνται στον 6ο αιώνα και θεωρούνται από πολλούς μελετητές οι παλαιότερες των Βαλκανίων, ενώ οι υπόλοιπες ανήκουν στην περίοδο από τον 11ο έως τον 14ο αιώνα. Επίσης στην εκκλησία σώζονται το μαρμάρινο τέμπλο, οι μαρμάρινοι κηροστάτες, καθώς και η παλιά εικόνα της Παναγίας Δροσιανής που συνδέεται με πολλούς θρύλους και παραδόσεις. Ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής είναι και τα παρεκκλήσια που βρίσκονται στη βόρεια πλευρά, καθώς δύο από αυτά έχουν εξωτερικά τετράγωνους τρούλους, ενώ υπάρχει και ένα μικρό κοιμητήριο που δίπλα στην εκκλησία.

Παναγία η Ατταλιώτισσα (14ος αιώνας). Η εκκλησία της Παναγίας της Ατταλιώτισσας βρίσκεται περίπου 400 μέτρα βόρεια του χωριού Γαλήνη και είναι αφιερωμένη στην Κοίμηση της Θεοτόκου¹⁹. Είναι σταυροειδής

¹⁸ Σύμφωνα με τις δοξασίες η Παναγία ονομάστηκε Δροσιανή γιατί «δρόσιζε», ίδρωνε δηλαδή κάθε φορά που οι κάτοικοι της Μονής απειλούνταν από κάποιο κίνδυνο, ενώ σύμφωνα με κάποια άλλη εκδοχή το όνομα αποδίδεται στο ότι η Παναγία ευλόγησε με τη χάρη της τον τόπο, χαρίζοντας του πολλά νερά και συνεπώς δροσιά.

¹⁹ Σύμφωνα με την παράδοση, η εκκλησία κτίστηκε από μια αρχοντοπούλα, η οποία κατάγονταν από την Αττάλεια της Μικράς Ασίας. Η αρχοντοπούλα ήρθε στη Νάξο την περίοδο της εικονομαχίας, φέρνοντας μαζί της μια εικόνα της Παναγίας, στη χάρη της οποίας αφιέρωσε την εκκλησία. Η συγκεκριμένη εικόνα χάθηκε τον προηγούμενο αιώνα.

βασιλική με τρούλο και πιθανολογείται ότι είναι κτισμένη πάνω σε ερείπια αρχαίου ιερού της Αρτέμιδος. Ωστόσο, σήμερα στην εκκλησία υπάρχουν εξαιρετικές εικόνες του 17ου αιώνα, έχουν αποκαλυφθεί στρώματα παλαιών τοιχογραφιών, μερικές από τις οποίες ανάγονται και στη Βυζαντινή Περίοδο, ενώ το μαρμάρινο τέμπλο που υπάρχει σήμερα έχει αντικαταστήσει το παλαιότερο ξύλινο. Η εκκλησία της Παναγίας Ατταλιώτισσας έχει ανακηρυχθεί διατηρητέο μνημείο από τη 2η Εφορία Βυζαντινών αρχαιοτήτων.

Παναγία Κερά. Περίπου ενάμιση χιλιόμετρο νοτιοανατολικά του οικισμού της Ατσιπάης, στη θέση Λιοίρι, βρίσκεται η εκκλησία της Παναγίας Κεράς. Πρόκειται για βυζαντινό ναό του 9ου αιώνα που αρχιτεκτονικά ανήκει στο σπάνιο τύπο μεταβατικού σταυροειδούς εγγεγραμμένου με τρούλο. Για την στήριξη του τρούλου έχουν χρησιμοποιηθεί πεσσοτόιχοι, ενώ στην κάλυψη της βόρειας κεραίας του σταυρού και των βορείων γωνιαίων διαμερισμάτων, οι θόλοι διακόπτονται με τοποθέτηση οριζόντιων σχιστόπλακων. Στην αψίδα του Διακονικού υπάρχει σύνθρονο και επισκοπικός θρόνος, ενώ έχει διαπιστωθεί ότι κάτω από τα ασβεστώματα των εσωτερικών επιφανειών υπάρχουν βυζαντινές τοιχογραφίες. Δυτικά έχει προστεθεί καμαροσκεπές προστώ. Κάθε χρόνο στις 23 Αυγούστου που γιορτάζει η εκκλησία, γίνεται λειτουργία και ακολουθεί τοπικό πανηγύρι στην σκιά του πλατάνου.

Παναγία Πρωτόθρονος. Η Παναγία Πρωτόθρονος στο Χαλκί, είναι μία από τις σημαντικότερες εκκλησίες του νησιού. Κτίστηκε στην παλαιοχριστιανική εποχή ως τρίκλιτη ξυλόστεγη βασιλική, και τον 9ο αιώνα μετατράπηκε σε σταυροειδή εγγεγραμμένη με τρούλο. Υπάρχουν και δύο πρόσθετα κλίτη που κτίστηκαν μεταγενέστερα. Η τοιχογραφία που απεικονίζει την Παναγία με τη ρόκα στο χέρι (Ευαγγελισμός της Θεοτόκου), στην κόγχη του ιερού, θεωρείται μοναδική στα Βαλκάνια. Σύμφωνα με την παράδοση ονομάζεται Πρωτόθρονη γιατί είναι η πρώτη εκκλησία που κτίστηκε στη Νάξο, ενώ αποδεδειγμένα λειτουργεί αδιάλειπτα από το 1052 μ.Χ.

Παναγία Φιλωτίτισσα. Η εκκλησία της Παναγίας της Φιλωτίτισσας είναι αφιερωμένη στη Κοίμηση τη Θεοτόκου και βρίσκεται στο Φιλώτι, κοντά στον πύργο του Μπαρότσι. Το Φιλώτι απέχει 18χλμ από τη Χώρα με την οποία συνδέεται με κεντρικό οδικό δίκτυο. Η εκκλησία κτίστηκε γύρω

στο 1710, μέσα στο κτήμα που διεκδίκησαν και κέρδισαν μετά από πολλές προσπάθειες οι κάτοικοι της περιοχής από τον άρχοντα Μπαρότσι. Είναι τρίκλιτη κιονοστήρικτη τρουλλαία βασιλική, με υπέροχο γλυπτό καμπαναριό, παλιές εικόνες και εξαιρετικής τέχνης μαρμάρινο τέμπλο.

Είναι προφανές ότι με τόσες εκκλησίες και μονές στη Νάξο οργανώνονται πολλά πανηγύρια. Ορισμένα από αυτά είναι²⁰:

<ul style="list-style-type: none"> • Θεοσκέπαστης στην Κωμιακή και στην Ποταμιά • Παναγίας Δροσιανής στη Μονή • Τιμίου Σταυρού στους Τρίποδες και στη Μονή • Αγίου Αρτεμίου στον Κυνίδαρο • Αγίου Νικολάου στον Κυνίδαρο • Αγίας Ειρήνης στον Κυνίδαρο • Αγίου Θαλαλαίου στον Άγιο Θαλάλαιο • Παναγίας Αργοκοιλιώτισσας στην Κόρωνο • Αγίων Αποστόλων στις Μέλανες • Αγίας Κυριακής στην Ποταμιά • Αγίου Προκοπίου στον Άγιο Προκόπη • Αγίου Νικόδημου στη Χώρα και στο Γλινάδο • Αγίας Μαρίας στα Αγγίδια και στην Κόρωνο • Αγίας Άννας στην Άγια Άννα • Αγίας Παρασκευής στον Κυνίδαρο • Αγίου Παντελεήμονα στο Αγερσανί • Σωτήρος -Γλινάδο, Δαμαριώνα και στο Κουρουνοχώρι • Παναγίας σε όλο το νησί και ιδιαίτερα στο Φιλώτι • Εννιάμερα της Παναγίας στους Τρίποδες • Αγίου Ιωάννη - Απείρανθο, Απόλλωνα και Αγερσανί 	<p>8 Σεπτεμβρίου 8 Σεπτεμβρίου 14 Σεπτεμβρίου 20 Οκτωβρίου 6 Δεκεμβρίου 5 Μαΐου 20 Μαΐου Παρασκευή του Πάσχα 30 Ιουνίου 7 Ιουλίου 8 Ιουλίου 14 Ιουλίου 17 Ιουλίου 25 Ιουλίου 26 Ιουλίου 27 Ιουλίου 6 Αυγούστου 15 Αυγούστου 23 Αυγούστου 29 Αυγούστου</p>
--	---

²⁰ Δήμος Νάξου και Μικρών Κυκλάδων (2015). στο <http://www.naxos.gr/gr/naxos/ekdiloseis/paniguria/article/?aid=1689>

2.2.7. ΗΡΑΚΛΕΙΑ. Η Ηρακλειά, είναι το μεγαλύτερο νησί των Μικρών Κυκλάδων. Απέχει 18 νμ. από τη χώρα της Νάξου. Έχει έκταση 18,1 τ.χλμ. και μήκος ακτών 30 χλμ. Σύμφωνα με την απογραφή του 2011 έχει 180 κατοίκους. Στο νησί υπάρχουν 2 οικισμοί ο Άγιος Γεώργιος όπου βρίσκεται και το λιμάνι και η χώρα του νησιού, η Παναγιά. Οι 2 οικισμοί ενώνονται με ασφαλτόδρομο μήκους 4 χλμ

Τουριστικές υποδομές

Το νησί έχει δύο λιμένες μέσω των οποίων επικοινωνεί με τα πλησιέστερα νησιά και με άγρινη γραμμή με τη Σύρο και τον Πειραιά. Στη τουριστική αξιοποίηση της νήσου περιλαμβάνονται και 8 μονοπάτια που διαμορφώθηκαν πάνω σε παλαιά που προσφέρουν την ευκαιρία στον επισκέπτη να γνωρίσει περισσότερο τη φυσική ομορφιά των τοπίων με την πανίδα και χλωρίδα της νήσου σε συνδυασμό άθλησης, εξερεύνησης και φωτογράφισης. Έχει αγροτικό ιατρείο και ελικοδρόμιο.

Η ανάπτυξη του νησιού μπορεί να βασιστεί στον τουρισμό φύσης

Θρησκευτικοί-πολιτισμικοί πόροι

Άγιος Γεώργιος. Ο Ιερός Ναός του Αγίου Γεωργίου βρίσκεται στο ομώνυμο χωριό της Ηρακλειάς. Χτίστηκε γύρω στο έτος 1834 και ανακατασκευάστηκε το έτος 1887. Είναι ένας μικρός ναός με παλαιό ξύλινο τέμπλο και παραδοσιακό πέτρινο πάτωμα. Κάθε χρόνο την ημέρα της εορτής του Αγίου Γεωργίου γίνεται πανηγύρι στην αυλή της εκκλησίας με φαγητό για όλο το εκκλησίασμα. Ο ναός είναι προσβάσιμος με τα πόδια ή με αυτοκίνητο. Τους καλοκαιρινούς μήνες και κατά τη διάρκεια των εορταστικών εκδηλώσεων υπάρχει κοινοτικό λεωφορείο που κάνει δωρεάν δρομολόγια από και προς την εκκλησία.

Εκκλησιάκι Προφήτη Ηλία. Το εκκλησιάκι του Προφήτη Ηλία βρίσκεται πάνω σε λόφο με πανοραμική θέα των γύρω νησιών. Χτίστηκε το 1960 πάνω στα ερείπια παλαιότερου ναού. Η πρόσβαση στο εκκλησιάκι γίνεται μέσω παραδοσιακού πέτρινου μονοπατιού που ξεκινάει στη βάση του λόφου, που βρίσκεται στην άκρη του οικισμού Παναγιά. Κατά τη διάρκεια εορτών και πανηγυριών υπάρχει λεωφορείο που μεταφέρει κόσμο από και προς την Παναγιά δωρεάν.

Εκκλησία Εισοδίων της Θεοτόκου. Ο Ιερός Ναός των Εισοδίων της Θεοτόκου που βρίσκεται στο χωριό Παναγιά είναι ο μεγαλύτερος ναός του νησιού. Ο ναός που είναι πετρόκτιστος άρχισε να χτίζεται το 1919

και περατώθηκε το 1930, χωρίς, ωστόσο, να είναι ολοκληρωμένος, καθώς οι προσθήκες ολοκληρώθηκαν τα τελευταία χρόνια.

Στις δύο μεγάλες γιορτές της Παναγίας (στις 15 Αυγούστου και στις 21 Νοεμβρίου) κάθε έτους γίνονται πανηγύρια στην αυλή της εκκλησίας με φαγητό για όλο τον κόσμο. Ο ναός είναι προσβάσιμος με τα πόδια ή με αυτοκίνητο. Τους καλοκαιρινούς μήνες και στις γιορτές υπάρχει λεωφορείο της κοινότητας που κάνει δωρεάν δρομολόγια από τον Άγιο Γεώργιο προς τον οικισμό Παναγία όπου βρίσκεται η εκκλησία²¹

Επίσης, σημαντικό είναι και το *Σπήλαιο του νησιού* που είναι αφιερωμένο στον Άγιο Ιωάννη. Είναι το μεγαλύτερο σπήλαιο των Κυκλάδων, με πλούσιο και εντυπωσιακό σταλακτιτικό στολισμό που συμπεριλαμβάνει και το "σπηλαιόγαλα" (σπάνια σταλαγματική ύλη σε υδαρή κατάσταση). Το σπήλαιο βρίσκεται σε περίβλεπτη θέση με θέα προς τη θάλασσα και απέχει από αυτή μισή ώρα με τα πόδια. Από τον οικισμό Παναγία απέχει περίπου σαράντα λεπτά με τα πόδια²².

Πανηγύρια-εκδηλώσεις

Ενδιαφέρουσες εκδηλώσεις που λαμβάνουν χώρα στο νησί είναι και:

- Η γιορτή στη μνήμη του Αγίου Γεωργίου έξω από την εκκλησία που φέρει το όνομά του στο χωριό Άγιος Γεώργιος.
- Στις 15 Αυγούστου έξω από την εκκλησία της Παναγιάς στο χωριό Παναγιά.

²¹ Δήμος Νάξου και Μικρών Κυκλάδων (2015). στο <http://www.naxos.gr/gr/naxos/ekdiloseis/paniguria/article/?aid=1689>

²² Σύμφωνα με την παράδοση γύρω στα τέλη του 19ου αιώνα ένας βοσκός είχε ξαπλώσει για να προφυλαχθεί από τη βροχή κάτω από έναν θάμνο. Όταν επέστρεψε στο χωριό οι συγχωριανοί του είδαν αποτυπωμένη στο πουκάμισό του τη μορφή του Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου. Ζήτησαν από το βοσκό να τους πάει εκεί που είχε ξαπλώσει και όταν πήγαν ανακάλυψαν την είσοδο του σπηλαίου. Μπαίνοντας μέσα βρήκαν την εικόνα του Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου και από το γεγονός αυτό πήρε το όνομά του το σπήλαιο της Ηρακλείας. Η άλλη εκδοχή είναι ότι ο βοσκός κάθε μέρα έχανε έναν τράγο ο οποίος εμφανιζόταν κατά την επιστροφή του κοπαδιού στη σάνη. Κάποια μέρα τον παρακολούθησε και τον είδε να μπαίνει κάτω από έναν μεγάλο σχοίνο. Μπαίνοντας κάτω από το σχοίνο ανακάλυψε πού βρισκόταν ο τράγος του, όπου και ανακάλυψε την εικόνα του Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου, βλ. Ηρακλεία, Μικρές Κυκλάδες στο <http://www.iraklia.gr/grevironment.html>

- 28 Αυγούστου, την παραμονή της εορτής της αποτομής του Αγίου Ιωάννου του Προδρόμου. Νωρίς το πρωί οι πιστοί συνοδεύουν την εικόνα του Αγίου Ιωάννη από την εκκλησιά της Παναγιάς (που βρίσκεται στο ομώνυμο χωριό) όπου και φυλάσσεται, μέχρι το σπήλαιο. Ο εσπερινός πραγματοποιείται γύρω στις τέσσερις το απόγευμα μέσα στην πρώτη μεγάλη αίθουσα του σπηλαίου. Το θέαμα είναι φαντασμαγορικό και συρρέει πλήθος κόσμου από τα γύρω νησιά. Μέχρι να αρχίσει ο εσπερινός, ο κόσμος βρίσκει ευκαιρία να εξερευνήσει το σπήλαιο και να περάσει κάποιες ευχάριστες στιγμές (στήνονται αυθόρμητα γλέντια) σε ένα όμορφο περιβάλλον.
- 8 Νοεμβρίου η γιορτή των Ταξιαρχών στην ομώνυμη εκκλησία.
- 9 Νοεμβρίου η γιορτή του Αγίου Νεκταρίου στο ομώνυμο εκκλησάκι.

2.2.8. ΣΧΟΙΝΟΥΣΑ. Η Σχοινούσα ανήκει στις Μικρές Κυκλάδες. Έχει έκταση 8,1 τ.χλμ. και μήκος ακτών 31 χλμ. Βρίσκεται περίπου στο κέντρο του συμπλέγματος των Μικρών Ανατολικών Κυκλάδων, στα νότια της Νάξου και βορειανατολικά της Ηρακλείας. Σύμφωνα με την τελευταία απογραφή ο πληθυσμός της ανέρχεται στα 256 άτομα. Έχει τακτική συγκοινωνία, με το ταξίδι από τον Πειραιά ως το Μερσίني, να διαρκεί 7 – 8 ώρες. Το Μερσίني, θεωρείται ένα από τα καλύτερα καταφύγια μικρών σκαφών σε όλο το Αιγαίο.

Το νησί είναι μικρό, με ομαλό έδαφος. Διαθέτει σπάνια χλωρίδα, που περιλαμβάνει πολλά ενδημικά φυτά των Κυκλάδων και πολλά δέντρα. Το νησί εντάσσεται στο δίκτυο Natura 2000.

Τουριστικές υποδομές

Συνδέεται με τη Νάξο, την Αμοργό και τις μικρές Κυκλάδες καθημερινά και σπανιότερα με τον Πειραιά και τα άλλα Κυκλαδονήσια. Έχει αγροτικό ιατρείο και ελικοδρόμιο.

Θρησκευτικοί-πολιτισμικοί πόροι

Στη Σχοινούσα διοργανώνονται αρκετά πανηγύρια θρησκευτικού χαρακτήρα. Επίκεντρο της θρησκευτικής και κοινωνικής ζωής του νησιού είναι το μεγάλο πανηγύρι της Παναγίας στη Χώρα, που γίνεται το Σάββατο μετά την τελευταία Παρασκευή των Χαιρετισμών της Θεοτόκου. Μετά τη λειτουργία ακολουθεί γεύμα στο Πνευματικό Κέντρο.

Στις 25 Μαρτίου κάθε χρόνου, στον οικισμό της Μεσαριάς, μετά τη λειτουργία στο ναό της Ευαγγελιστρίας, ακολουθεί η παρέλαση των μαθητών, ενώ προσφέρεται μπακαλιάρος σκορδαλιά σε όλο τον κόσμο στο προαύλιο της εκκλησίας, και το απόγευμα πραγματοποιούνται εκδηλώσεις από τα παιδιά του σχολείου.

Η Κοίμηση της Θεοτόκου, γιορτάζεται κάθε χρόνο στις 15 Αυγούστου με προσφορά φαγητού στο Πνευματικό Κέντρο της Χώρας και το βράδυ με ζωντανή μουσική και παραδοσιακούς χορούς στις ταβέρνες του νησιού. Στις 6 Δεκεμβρίου, γιορτάζει το ξωκλήσι του Αγίου Νικολάου στο Φάρο, όπου προσφέρεται ο πατροπαράδοτος μπακαλιάρος με σκορδαλιά στο προαύλιο της εκκλησίας. Η μεταφορά των ενδιαφερόμενων γίνεται με καϊκια που ξεκινούν από το λιμάνι του νησιού, ή με πεζοπορία 20 λεπτών από μονοπάτι που ξεκινάει από το λιμάνι. Την Κυριακή του Πάσχα, οι κάτοικοι συγκεντρώνονται στην πλατεία της Χώρας και παίζουν «μπίλιους», παραδοσιακό παιχνίδι παρόμοιο του «μπόουλινγκ».

2.2.9. ΚΟΥΦΟΝΗΣΙΑ. Τα Κουφονήσια αποτελούνται από δύο νησίδες, το Άνω και Κάτω Κουφονήσι, και ανήκουν στο σύμπλεγμα των Μικρών Ανατολικών Κυκλάδων. Χωρίζονται μεταξύ τους από ένα στενό πορθμό πλάτους 200 μ. Το Άνω Κουφονήσι έχει έκταση 5,77 τ.χλμ. και το Κάτω 3,9 τ.χλμ. Βρίσκονται 3 ν.μ. νοτιοανατολικά της Νάξου και δυτικά της Αμοργού. Ανήκουν στην ομώνυμη κοινότητα, η οποία περιλαμβάνει εκτός από τα δύο Κουφονήσια και το νησί Κέρος, καθώς και αρκετές μικρότερες νησίδες γύρω από τα κύρια νησιά. Η δημοτική ενότητα Κουφονησιών, σύμφωνα με την απογραφή πληθυσμού του 2011, έχει πληθυσμό 447 κατοίκους.

Τουριστικές υποδομές

Το Άνω Κουφονήσι, συνδέεται με τη Νάξο, την Αμοργό και τις μικρές Κυκλάδες καθημερινά και σπανιότερα με τον Πειραιά και τα άλλα Κυκλαδονήσια. Έχει αγροτικό ιατρείο. Η έλλειψη νερού και τακτικής συγκοινωνίας αποτελούν τα σημαντικότερα προβλήματα του νησιού.

Θρησκευτικοί-πολιτισμικοί πόροι

Το εκκλησάκι της Παναγίας που εορτάζει στις 15 Αυγούστου. Κάθε χρόνο καϊκια από το Άνω Κουφονήσι πραγματοποιούν δρομολόγια

μεταφέροντας ντόπιους και ξένους για να παρακολουθήσουν την λειτουργία και να απολαύσουν το φαγητό που ακολουθεί.²³

Πανηγύρια και εκδηλώσεις

Αγίου Νικολάου. Στις 6 Δεκεμβρίου, του Αγίου Νικολάου, μετά τη λειτουργία προσφέρονται θαλασσινοί μεζέδες και ψημένη ρακή (ηδύποτο με ρακή, μέλι και βότανα) και ακολουθεί παραδοσιακό γλέντι. *Γιορτή του Αγίου Γεωργίου.* Την ημέρα της γιορτής του Αγίου Γεωργίου που είναι και προστάτης του νησιού, μετά τη λειτουργία, ο «πανηγυράς», ένας νησιώτης ταγμένος στον Άγιο, κάνει το γύρο του νησιού κρατώντας την εικόνα στα χέρια του, ενώ όλα τα καϊκία του νησιού τον συνοδεύουν παραπλέοντας την ακτή. Η πομπή καταλήγει στο χωριό όπου ακολουθεί παραδοσιακό πανηγύρι με φαγητό και ποτό. Το βράδυ το γλέντι συνεχίζεται στις ταβέρνες του νησιού.

Γιορτή του Ψαρά. Το Σάββατο πριν τη Δευτέρα του Αγίου Πνεύματος, γίνεται η «γιορτή του ψαρά». Προσφέρονται νόστιμοι θαλασσινοί μεζέδες και κρασί, ενώ οι νέοι χορεύουν παραδοσιακούς χορούς στους δρόμους και την πλατεία, υπό τους ήχους ζωντανής μουσικής.

Δεκαπενταύγουστος. Τον Δεκαπενταύγουστο, όλοι οι κάτοικοι του νησιού ταξιδεύουν με καϊκία στο Κάτω Κουφονήσι για το πανηγύρι της Παναγίας. Μετά τη λειτουργία προσφέρονται τοπικά εδέσματα που συνοδεύουν τις αρτοκλασίες των πιστών. Στην επιστροφή γίνεται αγώνας ταχύτητας μεταξύ των καϊκιών και ακολουθούν κεράσματα υπό τους ήχους των βιολιών.

Πάσχα. Η περίοδος του Πάσχα γιορτάζεται στο Κουφονήσι με παραδοσιακό χρώμα. Η περιφορά του επιταφίου γίνεται στο φωταγωγημένο με δάδες λιμάνι, ενώ στην Ανάσταση ολόκληρο το νησί σείεται από τα βεγγαλικά.

Εορτή του Προφήτη Ηλία. Στις 20 Ιουλίου, του Προφήτη Ηλία, οι «Ηλιάδες» κερνούν τον κόσμο και στήνουν νησιώτικους χορούς με τη συνοδεία βιολιού και λύρας.

2.2.10. ΔΟΝΟΥΣΑ. Η Δονούσα είναι ένα μικρό νησάκι στις νοτιανατολικές Κυκλάδες και βρίσκεται, 10 νμ. βόρεια της Αμοργού και

²³ Δήμος Νάξου και Μικρών Κυκλάδων (2015), στο <http://www.naxos.gr/gr/koufonisia/axizei-na-episkeftheite/axiotheata/article/?aid=870>

ανατολικά της Νάξου. Η έκταση του νησιού είναι 13,7 τ.χλμ. και έχει μήκος ακτών 31 χλμ.. Σύμφωνα με την απογραφή του 2011, οι κάτοικοι ανέρχονται στους 207.

Το νησί έχει πολλά ακρωτήρια και όρμους και περιβάλλεται από πολλούς σκοπέλους. Είναι άγονο νησί χωρίς νερό και με πολλές θαμνώδεις εκτάσεις. Γύρω από τη Δονούσα, υπάρχουν οι βραχονησίδες Μάκαρες, Σκουλονήσι και Χτένια, οι οποίες έχουν ανακηρυχθεί ως περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους.

Τουριστικές υποδομές

Το νησί συνδέεται με τη Νάξο και την Αμοργό καθημερινά με τοπικά τουριστικά σκάφη και τη θερινή περίοδο μερικές φορές την εβδομάδα με τον Πειραιά. Διαθέτει επίσης αγροτικό ιατρείο και ελικοδρόμιο

Θρησκευτικοί-πολιτισμικοί πόροι

Αγία Σοφία. Πρόκειται για λευκή εκκλησία με μπλε τρούλο, που βρίσκεται σε ύψωμα με εκπληκτική θέα, λίγο πιο έξω από τον οικισμό Μερσίνη. Κτίστηκε λίγα χρόνια μετά τον πόλεμο και δίπλα της βρίσκεται το μικρό νεκροταφείο του οικισμού. Γιορτάζει στις 17 Σεπτεμβρίου.

Άγιος Γεώργιος. Πρόκειται για μικρό κατάλευκο εκκλησάκι στον οικισμό της Καλοταρίτισσας. Ο Άγιος Γεώργιος κτίστηκε το 1985 και είναι η νεότερη εκκλησία του νησιού.

Παναγία Αη-Γιάννης. Βρίσκεται σε ύψωμα στην ανατολική μεριά του οικισμού Σταυρού. Η εκκλησία αποτελεί ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό σύμπλεγμα δύο βασιλικών που ενώνονται κάτω από μικρό καμπαναριό. Η εκκλησία της Παναγίας κτίστηκε πρώτη στα τέλη του 19ου αιώνα, και στη συνέχεια προστέθηκε δίπλα της η εκκλησία του Αη – Γιάννη. Σήμερα, ο Ιερός Ναός Παναγίας - Αη-Γιάννη όπως αποκαλείται, δεσπάζει σε ύψωμα ανατολικά του Σταυρού και γιορτάζει τον Δεκαπενταύγουστο, με μεγάλο πανηγύρι.

Τίμιος Σταυρός. Πρόκειται για λευκή εκκλησία, κατασκευής του 1902, λιτής αρχιτεκτονικής, με μπλε τρούλο και περίτεχνο καμπαναριό που βρίσκεται στο κέντρο της πρωτεύουσας του νησιού το Σταυρό²⁴. Σήμερα ο Ιερός Ναός του Τιμίου Σταυρού, που θεωρείται και προστάτης του νησιού, γιορτάζει κάθε χρόνο στις 14 Σεπτεμβρίου, ενώ την παραμονή διοργανώνεται μεγάλο πανηγύρι.²⁵

Πανηγύρια. Τα πανηγύρια στη Δονούσα είναι ιδιαίτερη εμπειρία για όλους όσους παρευρίσκονται, που συνήθως είναι πολλοί αφού τυχαίνει να γίνονται Αύγουστο και Σεπτέμβριο.

Το μεγαλύτερο πανηγύρι του νησιού γίνεται τον Δεκαπενταύγουστο στο Σταυρό όπου γιορτάζει η εκκλησία της Παναγίας. Μεγάλο πανηγύρι στο Σταυρό, γίνεται επίσης και την παραμονή της «Υψώσεως του Τιμίου Σταυρού» που είναι και πολιούχος του νησιού.

Το απόγευμα της παραμονής της 14 Σεπτεμβρίου, τελείται στην εκκλησία εσπερινός και στη συνέχεια προσφέρεται άρτος, κρασί και ρακί στο προαύλιο ενώ στην αίθουσα του πνευματικού κέντρου της εκκλησίας σερβίρεται το παραδοσιακό πατατάτο. Ακολουθεί γλέντι στο

²⁴ Κτίστηκε το 1902, μετά από έρανο που οργάνωσε ο Δημήτριος Σκοπελίτης, για να αντικαταστήσει την προηγούμενη εκκλησία του Τιμίου Σταυρού που ήταν κτισμένη λίγο χαμηλότερα και καταστράφηκε εντελώς από δυνατή καταιγίδα στα τέλη του 19ου αιώνα. Λέγεται ότι το μόνο που σώθηκε από εκείνη την εκκλησία ήταν η εικόνα του «Σταυρού», που βρέθηκε σε αμμουδιά της Αμοργού από ντόπιους ψαράδες.

²⁵ Δήμος Νάξου και Μικρών Κυκλάδων (2015). στο <http://www.naxos.gr/gr/donousa/axizei-naxos-episkefteithe/axiotheata/article/?aid=529>

λιμάνι με ζωντανή παραδοσιακή μουσική και χορό. Ανήμερα το πρωί του Σταυρού μετά την θεία λειτουργία γίνεται περιφορά της εικόνας του Σταυρού που καταλήγει στο λιμάνι. Στη συνέχεια ένας ντόπιος κρατώντας την εικόνα μπαίνει σε όλα τα καΐκια και τις βάρκες που βρίσκονται στο λιμάνι για ευλογία. Ξεχωριστή ομορφιά έχει το πανηγύρι της Αγίας Σοφίας στις 17 Σεπτεμβρίου στο Μερσήνι. Μετά την πρωινή λειτουργία μοιράζεται άρτος και φαγητό (κρέας βραστό) στην αυλή της Εκκλησίας και στη συνέχεια συγκεντρώνονται όλοι στην γραφική τοποθεσία με την πηγή που αναβλύζει κάτω από τον πλάτανο, όπου ακολουθεί γλέντι με μουσική, χορό άφθονο κρασί και ψητούς μεζέδες.

Πανηγύρι Αγίας Σοφίας (17 Σεπτεμβρίου). Το πανηγύρι της Αγίας Σοφίας στο Μερσήνι έχει ξεχωριστή ομορφιά γιατί γίνεται σε μια ειδυλλιακή τοποθεσία του νησιού. Κάθε χρόνο στις 17 Σεπτεμβρίου, την ημέρα που γιορτάζει η Αγία Σοφία, μετά την πρωινή λειτουργία, συγκεντρώνονται όλοι στην γραφική τοποθεσία με την πηγή που αναβλύζει κάτω από τον πλάτανο, όπου ακολουθεί γλέντι με παραδοσιακό φαγητό, κρασί, μουσική και χορό.

Πανηγύρι της Παναγίας (15 Αυγούστου Σταυρός). Την ημέρα του Δεκαπενταύγουστου γίνεται μεγάλο πανηγύρι στον οικισμό του Σταυρού όπου γιορτάζει η εκκλησία της Παναγίας. Συμμετέχουν όλοι όσοι βρίσκονται στο νησί αλλά και πολλοί επισκέπτες από τα γύρω νησιά των Μικρών Κυκλάδων. Το γλέντι γίνεται στο λιμάνι, με εδέσματα, κρασί, και ζωντανή μουσική.

Πανηγύρι του Σταυρού (13 και 14 Σεπτεμβρίου). Ο Τίμιος Σταυρός θεωρείται προστάτης του νησιού και στη γιορτή του Σταυρού, στις 14 Σεπτεμβρίου, έρχονται προσκυνητές από τη Δονούσα και από τα γύρω νησιά με τάματα και λαμπάδες για να προσκυνήσουν την εικόνα που θεωρείται θαυματουργή. Το απόγευμα της παραμονής (13 Σεπτεμβρίου) γίνεται λειτουργία στην εκκλησία του Σταυρού και στη συνέχεια προσφέρεται άρτος, το παραδοσιακό πατατάτο και κρασί στο προαύλιο του ναού. Ακολουθεί γλέντι με ζωντανή μουσική και παραδοσιακούς χορούς.

2.2.11. ΑΜΟΡΓΟΣ. Η Αμοργός είναι το ανατολικότερο νησί των Κυκλάδων και βρίσκεται μεταξύ των νησιών Νάξου και Αστυπαλαίας.

Έχει έκταση 121,5 τ. χλμ και μήκος ακτών 126 χλμ. Ο πληθυσμός ανέρχεται στους 1.973 κατοίκους.

Είναι άγονο νησί με θαμνώδη βλάστηση κα μερικούς ελαιώνες και αμπέλια. Το βορειοανατολικό τμήμα του νησιού και οι νησίδες Ψαλίδα, Γραμβούσα, Νοικουριά, Μικρό και Μεγάλο Βιόκαστρο, Κραμβονήσι και Πεταλίδι είναι προστατευόμενες περιοχές, που ανήκουν στο δίκτυο Natura 2000.

Τουριστικές υποδομές

Η Αμοργός συνδέεται ακτοπλοϊκά με τον Πειραιά, τα κοντινά νησιά των Κυκλάδων και των Δωδεκανήσων και το καλοκαίρι με ταχύπλοα και με την Κρήτη. Διαθέτει ιατρείο και ελικοδρόμιο.

Θρησκευτικοί-πολιτισμικοί πόροι

Θρησκευτικά αξιοθέατα της Χώρας²⁶.

Μεταβυζαντινές Εκκλησίες. Υπάρχουν πολλές ενδιαφέρουσες εκκλησίες όπως η Κερά-Λεούσα, με τη θαυμάσια εικόνα της Παναγίας, ο Άγιος Θαλαλαίος, ο Άγιος Θωμάς, ο Σταυρός, η Μητρόπολη, οι Άγιοι Πάντες και η δισυπόστατη εκκλησία της Μεταμόρφωσης – Αγίου Στεφάνου.

Το βυζαντινό Μοναστήρι της Χοζοβιώτισσας. Η μονή αποτελεί το σημαντικότερο θρησκευτικό και πολιτιστικό μνημείο της Αμοργού. Η μονή κατασκευάστηκε το 1088 μ.Χ. επί αυτοκράτορα Αλεξίου Α΄ του Κομνηνού. Σχετικά με την εικόνα της Παναγίας λέγεται ότι επί εικονομαχίας ρίχθηκε στη θάλασσα από κάποια ευγενή κυρία της Ασίας ώστε να αποφευχθεί η καταστροφή της. Η παράδοση θέλει η εικόνα εκείνη να έρχεται με βαρκάκι στην Αμοργό, ακριβώς κάτω από το σημείο όπου σήμερα βρίσκεται το Μοναστήρι. Το μοναστήρι θεωρείται από πλευράς θέας και αρχιτεκτονικής μοναδικό στον κόσμο. Έχει κτισθεί σε κοίλωμα κάθετου βράχου, απόληξη του όρους Προφήτης Ηλίας, σε ύψος 300 μέτρα από τη θάλασσα. Το όλο οικοδόμημα αποτελείται από έναν τοίχο προς τη Νότια πλευρά μήκους 40 μ., και τον ανατολικό τοίχο όπου και η είσοδος πλάτους μόλις 5 μ. Γι' αυτό και λέγεται «το Μοναστήρι του ενός τοίχου». Το κτίριο αποτελείται από οκτώ ορόφους που λόγω της ιδιόμορφής τους κατασκευής δεν επικοινωνούν ευθέως μεταξύ τους.

²⁶ Αμοργός (2015), στο <http://www.amorgos-island.gr/gr/chora/chora-sights.html>

Από την είσοδο με ίσια κλίμακα φτάνει ο επισκέπτης στον 4ο όροφο. Τα δωμάτια που περικλείονται στο κτίσμα είναι περίπου 100 και στην κορυφή βρίσκεται η εκκλησία. Η μονή ήταν πλούσια και είχε πολλούς μοναχούς. Διέθετε πολλούς χώρους όπως αυλές, τραπεζαρίες, αποθήκες, πηγάδια όμβριων, φούρνους, δωμάτια μοναχών και σκευοφυλάκιο. Μετά την ανεύρεση της εικόνας έπρεπε να φτιάξουν εκκλησία για να στεγασθεί. Όμως η παράδοση λέει ότι την ημέρα κτίζανε και το βράδυ όλα ήταν γκρεμισμένα. Τότε, ο πρωτομάστορας, βλέποντας τη απογοήτευση των συνανθρώπων του, παρακάλεσε την Παναγία να του φανερώσει τον τόπο όπου ήθελε να χτιστεί το Μοναστήρι. Την επόμενη μέρα, μια έκπληξη περίμενε τους πιστούς Αμοργιανούς. Πάνω σ' έναν απόκρημνο βράχο, πολύ ψηλά από εκεί όπου σήμερα είναι χτισμένο το Καμπαναριό, ήταν καρφωμένη η σμίλη (καρφή), με το ζεμπίλι και όλα τα εργαλεία του πρωτομάστορα, δείγμα ότι εκεί ήθελε να ανεγερθεί ο Ναός. Το καρφή του πρωτομάστορα έμεινε καρφωμένο στο βράχο μέχρι το 1956, οπότε κι άρχισε η απαλλοτρίωση των κτιρίων του Μοναστηριού. Τότε, έπεσε στην αυλή του Μοναστηριού και οι πιστοί θεώρησαν το γεγονός σημάδι αντίδρασης της Παναγίας στην απαλλοτρίωση. Η σμίλη βρίσκεται σήμερα σε προθήκη στην Εκκλησία της Μονής.

Στις 21 Νοεμβρίου πραγματοποιείται στο Μοναστήρι μεγάλο πανηγύρι. Οι προσκυνητές Αμοργιανοί και ξένοι είναι αρκετοί και πολυάριθμοι. Προσφέρονται τηγανιτός μπακαλιάρος και άλλα ψάρια. Σημαντική θρησκευτική εκδήλωση είναι και η "έξοδος" των εικόνων από τη Μονή την Κυριακή του Πάσχα το απόγευμα η οποία διαρκεί μέχρι του Θωμά και κάθε μέρα βρίσκονται και σε διαφορετική εκκλησία. Στο μέσο της διακαινησίμου εβδομάδας είναι στα Κατάπολα οι εικόνες. Έτσι το Πάσχα στην Αμοργό διαρκεί οκτώ ημέρες.

Το μοναστήρι είναι ανδρικό, βρίσκεται σε απόσταση 2 χλμ από την Χώρα, στην οποία υπάρχει και το Μετόχι της ο «Φωτοδότης»²⁷.

Στις 6 Αυγούστου μετά την εορτή του Χριστού στον Φωτοδότη (Μεταμόρφωση Σωτήρος) ακολουθεί λαϊκό πανηγύρι στην πλατεία της Χώρας (Λόζα).

²⁷ Αμοργός (2015), στο <http://www.amorgos-island.gr/gr/monastery/item/monastery.html>

Επίσης, την πρώτη Κυριακή μετά το Δεκαπενταύγουστο διοργανώνεται στη Χώρα η «Γιορτή του Παστελιού». Πρόκειται για ένα μικρό φεστιβάλ, όπου παραδοσιακοί μάστορες με τους βοηθούς τους παρουσιάζουν ζωντανά τη διαδικασία παρασκευής του παστελιού, το οποίο στη συνέχεια διανέμεται στους παρευρισκομένους πάνω σε ένα μυρωδάτο φύλλο λεμονιάς συντροφιά με ένα ποτηράκι ψημένη ρακή. Καθ' όλη τη διάρκεια της παρασκευής, αλλά και μετά το τέλος της, πραγματοποιείται λαϊκό γλέντι με ντόπιους οργανοπαίκτες και ο χορός κρατάει μέχρι τις πρώτες πρωινές ώρες.

Θρησκευτικά αξιοθέατα Αιγιάλης²⁸

- ◆ Η Εκκλησία της Ανάληψης στον Ποταμό.
- ◆ Η Εκκλησία της Αγίας Τριάδας που είναι σφηνωμένη σε βράχο, με καταπληκτική θέα στον όρμο της Αιγιάλης και της Παναγίας της Επανωχωριανής στην Λαγκάδα.
- ◆ Η Εκκλησία των Αγίων Αναργύρων στα Θολάρια.
- ◆ Οι Εκκλησίες του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου ΒΑ της Λαγκάδας και του Σταυρού ανατολικά από τη Λαγκάδα.
- ◆ *Πανηγύρια Αιγιάλης*
- ◆ Το πανηγύρι των Αγίων Αναργύρων την 1η Ιουλίου. Προσφέρεται δωρεάν φαγητό, το "πατατάτο" και το ξυδάτο (πατσάς). Ακολουθεί γλέντι με όργανα και χορό.
- ◆ Το Δεκαπενταύγουστο στο πανηγύρι της Παναγίας της Επανωχωριανής προσφέρεται δωρεάν φαγητό (πατατάτο). Είναι από τα μεγαλύτερα θρησκευτικά πανηγύρια του νησιού.
- ◆ Στις 14 Σεπτεμβρίου, του Σταυρού, το πανηγύρι των αγροτών. Προσφέρεται φαγητό (κατσίκι κοκκινιστό με πατάτες).

Θρησκευτικά αξιοθέατα των Καταπόλων²⁹

Παναγία Καταπολιανή. Πρόκειται για αρχαίο χριστιανικό μνημείο της Αμοργού με κυκλαδίτικη, εκκλησιαστική αρχιτεκτονική. Η εκκλησία είναι κτισμένη επάνω σε αρχαίο ναό που αποδίδεται στον Πύθειο Απόλλωνα, σύμφωνα με τις έρευνες της Λίλας Μαραγκού. Βρίσκεται στα Κατάπολα στη συνέχεια του εμπορικού δρόμου 50 μέτρα από την παραλία.

²⁸ Αμοργός (2015), στο <http://www.amorgos-island.gr/gr/chora/chora-sights.html>

²⁹ Αμοργός (2015), στο <http://www.amorgos-island.gr/gr/chora/chora-sights.html>

Ευαγγελίστρια. Είναι μικρός ναός της πρώιμης βυζαντινής περιόδου με αρχιτεκτονική που εντυπωσιάζει, βρίσκεται βορειοανατολικά του συνοικισμού Ξυλοκερατίδι.

Πανηγύρια των Καταπόλων

Η γιορτή της ψημένης στα Κατάπολα. Η εκδήλωση πραγματοποιείται στις 26 Ιουλίου, στην πλατεία των Καταπόλων, Στη γιορτή αυτή τιμάται το τοπικό ποτό, δηλαδή η ψημένη ρακή, με το οποίο οι ντόπιοι φιλεύουν τους επισκέπτες της Αμοργού. Αρχικά πιστοί και τουρίστες μαζεύονται γύρω στις 6.30 στην εκκλησία για να παρακολουθήσουν τον εσπερινό του Αγίου Παντελεήμονος. Μετά τον εσπερινό και γύρω στις 9 η ώρα ξεκινά η γιορτή³⁰.

Πανηγύρια Κάτω Μεριάς³¹.

Πανηγύρι Αγίας Παρασκευής στην Κάτω Μεριά. Το πανηγύρι της Αγίας Παρασκευής στην Κάτω Μεριά της Αμοργού είναι το μεγαλύτερο σε ολόκληρη τη νησιωτική Ελλάδα με πλήθος κόσμου να δίνει κάθε χρόνο ραντεβού στο νησί μόνο και μόνο για να παρευρεθεί σε αυτή τη γιορτή. Περισσότερα από 3.500 με 4.000 άτομα στις 25 Ιουλίου παρευρίσκονται στον εσπερινό και τιμούν με την παρουσία τους την Αγία.

Οι Αμοργιανοί προετοιμάζονται για αυτή την ημέρα³² από της Αγίας Μαρίνας, στις 17 Ιουλίου. Σε ολόκληρο τον κόσμο προσφέρονται τα

³⁰ Ο ερχομός των δύο χορευτικών που λαμβάνουν μέρος, ενός μικρού και ενός μεγάλου, είναι εντυπωσιακός. Οι χορευτές ντυμένοι με παραδοσιακές Αμοργιανές στολές καταφθάνουν από το Ξυλοκερατίδι στα Κατάπολα μέσω θαλάσσης. Βρίσκονται πάνω σε καϊκια και η είσοδος του στο λιμάνι γίνεται με τη συνοδεία βεγγαλικών και φωτοβολιδων. Μόλις φτάσουν, ο χορός και το γλέντι υπό τους ήχους της ζωντανής μουσικής αρχίζει! Εκτός από την παραδοσιακή θα προσφέρεται κανονική ρακή, φτιαγμένη με βάση πανάρχαια συνταγή και το γνήσιο Αμοργιανό Παστέλι σε σχήμα ρόμβου, με σουσάμι, μέλι και ένα φύλλο λεμονιού.

³¹ Αμοργός (2015), στο <http://www.amorgos-island.gr/gr/chora/chora-sights.html>

³² Όλος ο κόσμος πηγαίνει στην εκκλησία σιτάρι προκειμένου να γίνει αλεύρι και να φτιαχτούν με αυτό τα ψωμιά. Οι γυναίκες αναλαμβάνουν το αλεύρι ενώ οι άντρες μαζεύουν ξύλα και φροντίζουν τα καζάνια. Την ίδια ημέρα οι Αμοργιανοί σε ένα μεγάλο καζάνι φτιάχνουν φαγητό για όσους εργάζονται εκείνη τη στιγμή αλλά και για όσους περνούν τυχαία από εκεί. Η εκκλησία είναι πλήρως εξοπλισμένη καθώς γύρω από αυτή υπάρχουν τραπεζαρίες, σφαγία, καφενείο, μαγειρείο, και ψυγεία. Για το πανηγύρι και τον κόσμο του απαιτούνται τουλάχιστον 1800 κιλά κρέατος. Για το παραδοσιακό πατατάτο χρειάζονται 150 κιλά κρέας και 180 κιλά πατάτες. Από αυτή την ποσότητα βγαίνουν 800 μερίδες οι οποίες προσφέρονται αποκλειστικά και

φαγητά που με πολύ κόπο και μεράκι έχουν φτιάξει οι Αμοργιανοί, άφθονο κρασί και μπίρες. Το βράδυ οι ντόπιοι θα ξαναγεμίσουν τα καζάνια και για να είναι έτοιμοι για την επόμενη ημέρα. Ανήμερα της γιορτής της Αγίας στις 26 Ιουλίου μετά τη λειτουργία που τελείται στην εκκλησία, θα προσφερθεί στον κόσμο πατατάτο και ξιδάτο.

Για όποιον παρευρεθεί, το πανηγύρι της Αγίας Παρασκευής αποτελεί μια μοναδική εμπειρία. Οι ντόπιοι κάθε χρόνο τιμούν την Αγία και διοργανώνουν μια μεγάλη γιορτή.

2.2.12. ΜΥΚΟΝΟΣ. Η Μύκονος έχει έκταση 86,1 τ.χλμ. και μήκος ακτών 89 χλμ. Σύμφωνα με την απογραφή του 2011 έχει πληθυσμό 10.134 κατοίκους.

Τουριστικές υποδομές

Η Μύκονος ήταν από τα πρώτα ελληνικά νησιά που αναπτύχθηκε τουριστικά. Συνδέεται ακτοπολιτικά με συμβατικά Ε/Γ-Ο/Γ και με ταχύπλοα με τον Πειραιά, τις Κυκλάδες, το Ανατολικό Αιγαίο και τα Δωδεκάνησα. Διαθέτει αεροδρόμιο και κέντρο υγείας.

Θρησκευτικοί-πολιτισμικοί πόροι

Εκκλησίες και μοναστήρια³³ Στη Μύκονο υπάρχουν, όπως σε όλα τα κυκλαδονήσια, πολλές εκκλησίες. Οι πιο σημαντικές είναι:

Η εκκλησία της Παραπορτιανής. Η «Παραπορτιανή» αποτελεί ένα ξεχωριστό αξιόλογο αρχιτεκτονικό σύμπλεγμα. Βρίσκεται στη δυτική πλευρά του (ορθογώνιου) Κάστρου της Χώρας Μυκόνου. Η "Παραπορτιανή" πήρε το όνομά της, από το γεγονός ότι βρίσκεται δίπλα στη μικρή Β.Δ. πύλη, "το παραπόρτι" του μεσαιωνικού τείχους της

μόνο σε πήλινο. Κριθαράκι γιουβέτσι, γίδες βραστές, κοφτό με μυζήθρα αμοργιανή, πατσάδες από τις γίδες και τα μοσχάρια, παραδοσιακό ξιδάτο αποτελούν τα υπόλοιπα εδέσματα της γιορτής. Οι ντόπιοι έχουν φροντίσει και για όσους νηστεύουν, μαγειρεύοντάς τους ρεβίθια. Για όλα αυτά χρησιμοποιούν τουλάχιστον 13 με 15 τεράστια καζάνια.

Χειροποίητα είναι και τα ψωμιά που φτιάχνουν. Το ζύμωμα φέτος ξεκινά στις 23 Ιουλίου το μεσημέρι και τελειώνει το βράδυ της επόμενης ημέρας. Το εφτάζυμο, όπως το ονομάζουν είναι μαύρο ψωμί φτιαγμένο με ντόπιο αλεύρι και με προζύμι.

33

Μύκονος

(2015),

στο

http://www.mykonos.gr/index.php?MDL=pages&Branch=N_N0000000100_N0000010015_N0000010095

Μυκόνου. Στην πραγματικότητα αποτελεί διώροφο συγκρότημα πέντε εκκλησιών, όπου οι τέσσερις από αυτές είναι στο ισόγειο και η μία υπερυψωμένη. Αυτή η εκκλησία φέρει και το όνομα της Παναγίας Παραπορτιανής. Δημιουργήθηκε σε πρώτη φάση κατά το διάστημα μεταξύ 16ου και 17ου αιώνα και η αρχιτεκτονική της μοναδικότητά της, την έχουν αναδείξει σε σημαντικό μνημείο. Το συγκρότημα της Παραπορτιανής περιλαμβάνει, πέντε μικρές εκκλησίες διατεταγμένες σε μια σύνθετης μορφής διώροφη οικοδομή - προϊόν της εξέλιξης των χρήσεων ενός ιδιάζοντος παλαιού κτιρίου μέσα σε μερικούς αιώνες. Ήταν αρχικά ο ορθογώνιος κεντρικός πύργος του και επιστεγάζει κατά ένα μέρος του την μία από τις εξόδους του μεσαιωνικού φρουρίου προς την βραχώδη ακτή. Η έξοδος αυτή το "Παραπόρτι" είναι ένα "καταστέι ή καταστέγι" (δηλ. στεγασμένος από κτίριο δρόμος) που περνά κάτω από την Παναγία, την εκκλησία δηλαδή του ορόφου και δίπλα/ παράλληλα προς τις εκκλησίες του ισογείου: του Αγίου Σώζοντος, των Αγίων Αναργύρων με δύο ισχυρότατα τόξα στο εσωτερικό της που υποστήριζαν την σημαντική υπερκατασκευή του πύργου και της Αγίας Αναστασίας. Οι τρεις αποτελούν τη δυτική πρόσοψη, ενώ ο Άγιος Ευστάθιος βρίσκεται στο εσωτερικό του ίδιου επιπέδου και εφάπτεται του καταστεγιού. Η μονόκλιτη επίσης εκκλησία του ορόφου που επιστεγάζεται με τρούλο έχει κι αυτή δύο ισχυρά τόξα στη βορεινή και τη νότια πλευρά της. Κατά την ανατολική πρόσοψη της στέφεται από κωδωνοστάσιο με μικρή αψίδα, που ολοκληρώνει πλαστικά το μοναδικό στο είδος του "χρονογενές" και ανθρωπογενές σύμπλεγμα, αξιολογότερο λείψανο της μεσαιωνικής αρχιτεκτονικής των κυκλαδικών κάστρων (σύστημα κυψελίδων).

Στη Χώρα υπάρχουν πολλές μεταβυζαντινές εκκλησίες³⁴ όπως η Ζωοδόχος πηγή (Μητρόπολη), η Παναχρά, η Αγία Κυριακή, ο Άγιος Νικόλαος του Γιαλού και η Αγία Ελένη. Χαρακτηρίζονται από την ιδιαίτερη αρχιτεκτονική τους, τις σημαντικές εικόνες και τα λεπτοδουλεμένα τέμπλα.

³⁴ οι εκκλησίες είναι περισσότερες από 60 και έχουν πολλές κηρυχθεί από το Υπουργείο ως ιστορικά διατηρητέα μνημεία. Ο μεγάλος αριθμός τους εξηγείται με τα πολλά τάματα και την παλαιά συνήθεια των Μυκονιατών να τοποθετούν στους τοίχους των εκκλησιών τα οστά των νεκρών τους.

Το μοναστήρι της Παναγίας Τουρλιανής. Ιδρύθηκε το 1542 σε θέση όπου προϋπήρχε παλαιά εκκλησία των Εισοδίων της Παναγίας. Στα 1757 – 1767 η μονή, που είναι αφιερωμένη στην Κοίμηση της Θεοτόκου και απέκτησε τη σημερινή της μορφή. Το ξυλόγλυπτο “μπαρόκ” τέμπλο του τρίκλιτου ναού, ο επισκοπικός θρόνος και ο άμβωνας (τέλη 18ου αι.) λέγεται ότι κατασκευάστηκαν στην Φλωρεντία, ενώ οι εικόνες του τέμπλου ανήκουν στον αγιογράφο Ιωάννη "τον εκ Κερκύρας". Η αρχιτεκτονική του συγκροτήματος εντυπωσιάζει με την λιτή του μεγαλοπρέπεια τον επισκέπτη. Στις συλλογές του μοναστηριού υπάρχουν πολλά παλιά εργαλεία και σκεύη, σημαντικά εκκλησιαστικά κειμήλια, αρχιερατικά άμφια, επίπλωση (ένας ξυλόγλυπτος επιτάφιος, αναλόγια κ.α), μεταβυζαντινές εικόνες και διάφορα άλλα αφιερώματα. Γύρω από τη μονή έχει αναπτυχθεί ο σημερινός κυρίως οικισμός της Άνω Μεράς.

Το μοναστήρι του Παλιοκάστρου. Πρόκειται για γυναικεία μονή του 18ου αιώνα, που βρίσκεται στα βόρεια της Άνω Μεράς και αποτελεί τυπικό δείγμα μοναστηριακής αρχιτεκτονικής των Κυκλάδων. Το όνομά της το οφείλει στον ομώνυμο γειτονικό λόφο ("Παλιόκαστρο") που στέφεται από μεσαιωνικό κάστρο. Είναι θεμελιωμένο επάνω σε εμφανή λείψανα αρχαίας οχύρωσης. Ο επισκέπτης μπορεί κανείς να δει στην ίδια περιοχή την εκκλησία του Αγ. Βλάση με τον μεγάλο περιστερέωνα της και ένα ιδιότυπο προϊστορικό ταφικό μνημείο, αποτελούμενο από ένα μεγάλο γρανιτόλιθο που υψώνεται 3μ. πάνω από το έδαφος.

2.2.13. ΠΑΡΟΣ. Η Πάρος είναι το τρίτο σε μέγεθος νησί των Κυκλάδων και βρίσκεται δυτικά της Νάξου, από την οποία τη χωρίζει στενός διάυλος πλάτους 3 νμ. Απέχει από τον Πειραιά 90 νμ. Η συνολική της έκταση ανέρχεται στα 196,31 τ.χλμ. και το μήκος των ακτών της είναι 118,5 χλμ. Ο πληθυσμός του νησιού, κατά την απογραφή του 2011 ανερχόταν στις 13.715 κατοίκους.

Τουριστικές υποδομές

Το νησί συνδέεται ακτοπλοϊκά με συμβατικά Ε/Γ-Ο/Γ και με ταχύπλοα με τον Πειραιά, τη Ραφήνα και τις λοιπές Κυκλάδες, και σπανίως με την Κρήτη και τα Δωδεκάνησα. Διαθέτει αεροδρόμιο και περιφερειακά ιατρεία. Το νησί έχει πολύ όμορφη ενδοχώρα, πολλά τοπικά προϊόντα, αρχαιολογικούς και θρησκευτικούς χώρους και εξαιρετικές παραλίες.

Θρησκευτικοί-πολιτισμικοί πόροι

Το νησί της Πάρου αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα σημεία ενδιαφέροντος για τους λάτρεις της *Βυζαντινής και μεταβυζαντινής αρχιτεκτονικής*. Τα μνημεία (εκκλησίες και μοναστήρια) προσελκύουν την προσοχή του επισκέπτη. Ο κύριος πόλος έλξης είναι η **Εκατονταπυλιανή η επονομαζόμενη και Αγία Σοφία** του Αιγαίου. Ο ναός αποτελεί εξαιρετικό δείγμα βυζαντινής αρχιτεκτονικής μοναδικό στη νησιωτική Ελλάδα και αποτελεί πανελλήνιο προσκύνημα. Στο χώρο στεγάζεται και βυζαντινό μουσείο με σημαντικά εκθέματα. Στο νησί υπάρχουν πολλά άλλα μνημεία κατασκευασμένα από το ονομαστό παριανό μάρμαρο. Είναι καταγεγραμμένες συνολικά 450 εκκλησίες, εντός και εκτός οικισμών και περισσότερα από 30 τα μοναστήρια, από τα οποία λειτουργούν μόνο τα πέντε³⁵, όπως τα:

1) Μοναστήρι Αγίου Αρσενίου (του Χριστού στο Δάσος) στις Πεταλούδες

Είναι γυναικείο κοινοβιακό μοναστήρι, του 17ου αιώνα, χτισμένο 6 χλμ. νοτιοδυτικά της Παροικιάς. Το καθολικό είναι αφιερωμένο στη Μεταμόρφωση του Χριστού, ενώ στη δυτική αυλή βρίσκεται ο ναός του Αγίου Αρσενίου, στο σημείο που είναι και ο τάφος του Αγίου. Στο μοναστήρι φυλάσσεται η τίμια κάρα του. Η ηγουμένη και τρεις μοναχές κρατούν σήμερα το μοναστήρι σε λειτουργία και ανοιχτό στους πιστούς³⁶.

2) Μοναστήρι Ζωοδόχου Πηγής, Λογγοβάρδας (ανδρών). Είναι ένα από τα σημαντικότερα μοναστήρια της Πάρου και βρίσκεται στο δρόμο από την Παροικιά προς τη Νάουσα. Κατασκευάστηκε το 1638 και αποτέλεσε κέντρο δημιουργικής δράσης μοναχών, που ασχολήθηκαν με την αγιογραφία, τη συγγραφή και τις τέχνες. Διαθέτει βιβλιοθήκη με σπάνιες εκδόσεις και χειρόγραφα. Το καθολικό της είναι σταυροειδές μονόκλιτο και παρουσιάζει ενδιαφέρουσες τοιχογραφίες. Το μοναστήρι λειτουργεί και σήμερα και ο ηγούμενος με επτά μοναχούς κρατούν το μοναστήρι ζωντανό και συνεχίζουν να δουλεύουν στο οινοποιείο της μονής και να τροφοδοτούν το φημισμένο κελάρι της. Η μονή αποτελεί

³⁵ Δήμος Πάρου (2015), στο <http://www.paros.gr/el/ti-tha-kanw/shmeia-endiiferontos/eklisies-monastiria.html>

³⁶ Imagine Πάρος (2015). στο <http://www.paros.gr/el/ti-tha-kanw/shmeia-endiiferontos/eklisies-monastiria/42-paroikia.html>

ένα από τα μεγαλύτερα προσκυνήματα του Αιγαίου. Δεν δέχεται γυναίκες.

3) Μοναστήρι Θαψανών, Παναγίας Μυρτιδιώτισσας (γυναικών). Είναι γυναικεία κοινοβιακή μονή κατασκευασμένη νοτιοδυτικά της Παροικιάς και βορειοδυτικά των Λευκών, στην τοποθεσία Θάψανα το 1936. Χτίστηκε με πρωτοβουλία του τότε ηγουμένου της Λογγοβάρδας, Φιλόθεου Ζερβάκου, πάνω στα ερείπια παλαιότερου μοναστηριού. Σήμερα, στο μοναστήρι ζουν η ηγουμένη με 40 μοναχές που ασχολούνται με την αγιογραφία και το εργόχειρο. Στη μονή, βρίσκονται τα λείψανα και ο τάφος του αγίου πατέρα Φιλοθέου, πλάι στον ναό του Αγίου Νεκταρίου. Η Μονή γιορτάζει την Υπαπαντή του Κυρίου (2 Φεβρουαρίου), την Παναγία Μυρτιδιώτισσα (24 Σεπτεμβρίου) και την επέτειο της κοίμησης του π. Φιλοθέου (8 Μαΐου).

4) Φραγκομονάστηρο. Είναι για εκκλησία που βρίσκεται πολύ κοντά στην Εκατονταφυλιανή και έχει ιδρυθεί ως μοναστήρι το 1680 από Φραγκισκανούς μοναχούς, στη θέση που προϋπήρχε μικρό παρεκκλήσι του αρχάγγελου Μιχαήλ. Ανήκει στην καθολική αρχιεπισκοπή Νάξου και λειτουργεί για τους καθολικούς, κάθε Κυριακή, τους θερινούς μήνες. Το καθολικό του μοναστηριού είναι μονόκλιτη βασιλική με οκτάπλευρο τρούλο και μονότοξο αρθρωτό καμπαναριό, που ήταν αφιερωμένη, αρχικά, στον αρχάγγελο Μιχαήλ, ενώ σήμερα τιμάται στο όνομα του Αγίου Αντωνίου της Πάντοβα. Τα κτίσματα του παλιού μοναστηριού ανήκουν στην Παναγία την Εκατονταφυλιανή³⁷.

Σε κάθε χωριό και σε κάθε εκκλησιάκι της Πάρου, λαμβάνουν χώρα πανηγύρια τις ημέρες της γιορτής του Αγίου στον οποίο είναι αφιερωμένα, είτε τα ξωκλήσια, είτε τα εκκλησιάκια, είτε οι ενοριακοί ναοί. Στα πανηγύρια αυτά συμμετέχουν όλοι οι κάτοικοι της Πάρου, συμβάλλοντας με κρασί, εδέσματα κ.λπ. Στα χωριά, το πανηγύρι γίνεται στις πλατείες ή στα προαύλια των εκκλησιών την παραμονή και ανήμερα της γιορτής των Αγίων³⁸. Η κοινότητα κάθε χωριού δεν συμμετέχει μόνο στο γλέντι, αλλά με ιδιαίτερη θρησκευτική κατάνυξη,

³⁷ Imagine Πάρος (2015). στο <http://www.paros.gr/el/ti-tha-kanw/shmeia-endiiferontos/eklisies-monastiria/42-paroikia.html>

³⁸ Paros Vacations (2015), στο <http://paros-vacations.com/what-to-do/panigiria-stin-paro.html>

παρακολουθεί τον εσπερινό και τη Θεία λειτουργία. Στα ξωκλήσια, εκτός από τη Θεία λειτουργία, ακολουθεί επίσης γλέντι, για το οποίο φροντίζουν οι ιδιοκτήτες των χώρων που βρίσκονται τα μικρά εκκλησάκια. Τα πανηγύρια στην Πάρο είναι πολλά, καθώς κάθε άγιος έχει διαθέτει εκκλησάκι. Τα πανηγύρια εξακολουθούν να διατηρούνται, καθώς δένουν τους ντόπιους με την παράδοση, αλλά αποτελούν και μια αφορμή να βρεθούν και να διασκεδάσουν όλοι μαζί υπό τους ήχους της παραδοσιακής τσαμπούνας, του λαούτου και του βιολιού³⁹.

Τα σημαντικότερα πανηγύρια που λαμβάνουν χώρα στην Πάρο είναι:

- ◆ 8 Μαΐου Άγιος Ιωάννης Θεολόγος στον Δρυό
- ◆ Αναλήψεως (κινητή εορτή) στο Πίσω Λιβιάδι
- ◆ Αγία Τριάδα (κινητή εορτή) στις Λεύκες
- ◆ 23 Ιουνίου Άγιος Ιωάννης Πρόδρομος στον Πρόδρομο
- ◆ 24 Ιουνίου Άγιος Αθανάσιος στον Κώστο
- ◆ 30 Ιουνίου Άγιοι Ανάργυροι στην Παροικία
- ◆ 7 Ιουλίου Αγία Κυριακή στις Λεύκες
- ◆ 17 Ιουλίου Αγία Μαρίνα στον Κώστο
- ◆ 26 Ιουλίου Άγιος Παντελεήμονας στον Κώστο
- ◆ 27 Ιουλίου Αγία Παρασκευή στην Νάουσα
- ◆ 6 Αυγούστου Μεταμόρφωση του Σωτήρος στην Μάρπησσα
- ◆ 15 Αυγούστου Παναγία Εκατονταπυλιανή στην Παροικία
- ◆ 18 Αυγούστου Άγιος Αρσένιος στις Πεταλούδες
- ◆ 23 Αυγούστου Εννιάμερα Παναγίας στην Νάουσα
- ◆ 27 Αυγούστου Άγιος Φανούριος στον Αμπελά
- ◆ 7 Σεπτεμβρίου Πέρα παναγία Μάρμαρα
- ◆ 14 Σεπτεμβρίου Τίμιος Σταυρός Αγκαιριά
- ◆ 20 Σεπτεμβρίου Άγιος Ευστάθιος Μάρμαρα
- ◆ 28 Σεπτεμβρίου Άγιος Ιωάννης Δέτης στην Νάουσα
- ◆ 29 Σεπτεμβρίου Άγιος Ιωάννης Καπαρός Λεύκες
- ◆ Γλέντι Καράβολα (κινητή εορτή) Λεύκες

³⁹ Paros Vacations (2015), <http://paros-vacations.com/what-to-do/panigiria-stin-paro.html>

2.2.14. ΑΝΤΙΠΑΡΟΣ. Η Αντίπαρος (αρχ. Ωλίαρος) είναι μικρό βραχώδες κατοικημένο νησί του Νοτίου Αιγαίου και βρίσκεται στην καρδιά των Κυκλάδων. Έχει έκταση 35,1 τ.χλμ., μήκος ακτών 57 χλμ. και πληθυσμό 1.211 κατοίκους. Απέχει λιγότερο από ένα ναυτικό μίλι από την Πάρο, με το λιμάνι της οποίας συνδέεται με μικρό τοπικό πορθμείο.

Τουριστικές υποδομές

Συνδέεται με μικρό τοπικό πορθμείο με την Πούντα, αλλά και με καΐκια από το λιμάνι της Πάρου. Έχει περιφερειακό ιατρείο και ελικοδρόμιο.

Θρησκευτικοί-πολιτισμικοί πόροι

Στο κέντρο του νησιού, στις παρυφές του όρους της Αντιπάρου βρίσκεται το **Σπήλαιο της Αντιπάρου**, που θεωρείται ένα από τα ομορφότερα και πιο μυστηριώδη σπήλαια του κόσμου. Ο χώρος του σπηλαίου χρησιμοποιήθηκε ως φυσικό καταφύγιο στη νεολιθική εποχή και έπειτα. Ο χώρος χρησιμοποιήθηκε επίσης για κεραμική, αλλά και για τη λατρεία της θεάς Αρτέμιδος, ενώ στην είσοδο του χώρου αναγέρθηκε ο ναός του *Αϊ-Γιάννη του Σπηλιωτή*. Το ξωκλήσι έχει δώσει το όνομά του σε ολόκληρη την τοποθεσία, η οποία ονομάζεται βουνάκι του Άη Γιάννη ή Αγιογιαννίτικο βουνό. Επικοινωνεί εσωτερικά με το μικρότερο και παλαιότερο εκκλησάκι (350 ετών) της *Ζωοδόχου Πηγής*. Το εκκλησάκι του Άη Γιάννη ανακαινίστηκε το 1714 από τον Μητροπολίτη Ναυπάκτου και Άρτης Νεόφυτο Μαυρομάτη, ο οποίος και συναρμολόγησε, σύμφωνα με την παράδοση, την κομμένη στα δύο εικόνα του Αγίου, καθώς αναγνώρισε ότι αυτός ήταν ο σεβάσμιος γέροντας που εμφανίστηκε στον ύπνο του και τον θεράπευσε από βαρύτατη ασθένεια. Παραμονή και ανήμερα του Άη Γιαννιού, στις 7 και 8 Μαΐου γίνεται γραφικό πανηγύρι με τοπικά εδέσματα και τσικουδιά. Από το σπήλαιο έχουν περάσει σημαντικά ιστορικά πρόσωπα⁴⁰.

⁴⁰ Δήμος Αντιπάρου (2015), στο <http://www.antiparos.gr/el/episkeptes/aksiotheata/spilaio.html> και Κοινότητα Αντιπάρου (έκδ. χ.χ.), *Αντίπαρος "Το Σπήλαιο της Αντιπάρου"*

2.2.15. ΣΕΡΙΦΟΣ. Η επιφάνειά του νησιού ανέρχεται στα 75,2 τ.χλμ. και έχει μήκος ακτών 83 χλμ.. Ο πληθυσμός του νησιού στην απογραφή του 2011 ανερχόταν στα 1.420 άτομα.

Η νότια Σέριφος είναι περιοχή ενταγμένη στο δίκτυο Natura 2000. Τα νησάκια Σεριφοπούλα, Βους και Μικρονήσι, έχουν κηρυχθεί ως περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους.

Τουριστικές υποδομές

Το νησί συνδέεται ακτοπλοϊκά με συμβατικά Ε/Γ-Ο/Γ και με ταχύπλοα με τον Πειραιά και τις δυτικές Κυκλάδες. Έχει ελικοδρόμιο και περιφερειακό ιατρείο.

Θρησκευτικοί-πολιτισμικοί πόροι

Η Σέριφος όπως και όλες οι Κυκλάδες είναι διάσπαρτη από εκκλησίες (που υπολογίζονται σε περισσότερες από 100) και μοναστήρια. Πολλές από τις εκκλησίες της Σερίφου και τα καθολικά των Μονών είναι βυζαντινές. Οι περισσότερες εκκλησίες της Σερίφου οφείλουν το κτίσιμό τους σε κάποιο τάμα ή τις έχτισαν οι κατά καιρούς άρχοντες του νησιού για να ενισχύσουν το θρησκευτικό συναίσθημα των κατοίκων. Σημαντικές είναι οι εκκλησίες στην Χώρα της Σερίφου που δεσπόζουν στο πιο ψηλό σημείο της.

Το Καστρομονάστηρο των Ταξιαρχών⁴¹. Το μοναστήρι των Ταξιαρχών είναι αντρική μονή και βρίσκεται κοντά στο χωριό Γαλανή. Η Μονή χτίστηκε το 1572 στην Σέριφο προς τιμή μιας εικόνας των Ταξιαρχών που είχε φυγαδευτεί από την Κύπρο. Για τον φόβο των πειρατικών επιδρομών το μοναστήρι χτίστηκε σαν ένα μικρό κάστρο με πολύ ψηλό περίβολο και μόνο με μια μικρή είσοδο σε ύψος 4 μέτρων με κινητή σκάλα εκείνα τα χρόνια, ενώ σήμερα έχει μόνιμη χτισμένη. Η Μονή μετά την ίδρυση της απόκτησε μεγάλη φήμη και κατά συνέπεια και πλούτο. Οι Αρχάγγελοι Μιχαήλ και Γαβριήλ στους οποίους είναι αφιερωμένη η Μονή, ήταν οι προστάτες της Σερίφου. Η Μονή διαθέτει σημαντικά κειμήλια, ενώ μεγάλο αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον έχει και ο ναός της που είναι μονόχωρος με τρούλο, ενώ το τέμπλο και ο διάκοσμος του θα σας εντυπωσιάσει. Στο κέντρο του ναού στο δάπεδο

41

Σέριφος

(2015),

στο

<http://www.serifosinfo.gr/serifosplirofories/serifosaksiotheata/monitaksiarxon/index.html>

Θα δείτε μια μαρμάρινη πλάκα με ένα δικέφαλο αετό. Οι τοιχογραφίες του ναού αποδίδονται στον εξάιτετο κρητικό αγιογράφο και Ιερέα Εμμανουήλ Σκορδίλη, που έζησε αρκετά χρόνια στην Μήλο και έχει δημιουργήσει μαζί με τους μαθητές τους σημαντικά έργα σε όλες τις δυτικές Κυκλάδες.

Παναγία Σκοπιανή Σέριφος. Η Παναγία η Σκοπιανή είναι η εκκλησία της Παναγίας στους Σκοπούς και για αυτό ονομάστηκε Σκοπιανή. Είναι μια ενδιαφέρουσα εκκλησία όχι μόνο για την αρχιτεκτονική της, αλλά και λόγω της περιοχής που έχει κατασκευασθεί.

2.2.16. ΣΙΦΝΟΣ. Η Σίφνος απέχει περίπου 80 νμ από τον Πειραιά. Έχει έκταση 73,9 τ.χλμ., μήκος 15 χλμ. και πλάτος 7,5 χλμ. Η ακτογραμμή της είναι περίπου 70 χλμ, και έχει πληθυσμό, σύμφωνα με την απογραφή του 2011, 2.625 κατοίκους.

Στο νησί υπάρχουν δάση από ένα σπάνιο είδος κέδρου. Πολλά τμήματά του νησιού έχουν ενταχθεί στο NATURA 2000.

Τουριστικές υποδομές

Συνδέεται ακτοπλοϊκά με συμβατικά Ε/Γ-Ο/Γ και με ταχύπλοα με τον Πειραιά και τις δυτικές Κυκλάδες. Έχει ελικοδρόμιο και περιφερειακό ιατρείο.

Θρησκευτικοί-πολιτισμικοί πόροι

Στενά συνδεδεμένα με την ιστορία, την αρχιτεκτονική παράδοση και τη θρησκευτική – κοινωνική ζωή της Σίφνου είναι οι πολυάριθμες εκκλησίες και τα μοναστήρια της.

Οι Σιφνιοί επωφελήθηκαν από τα προνόμια που τους παραχώρησαν οι Τούρκοι σουλτάνοι σχετικά με την ελεύθερη εκδήλωση της χριστιανικής τους πίστης. Έτσι το 1646 συστήθηκε η Αρχιεπισκοπή Σίφνου, η οποία περιελάμβανε, εκτός από τη Σίφνο, τα νησιά Αμοργό, Ανάφη, Αστυπάλαια, Ηρακλειά, Ίο, Μύκονο, Σέριφο, Σίκινο και Φολέγανδρο. Αργότερα, οι Σιφνιοί συνήθιζαν να κληροδοτούν τα περιουσιακά τους στοιχεία σε εκκλησίες ή μοναστήρια και να αναλαμβάνουν διάφορες υποχρεώσεις απέναντι σε αυτά με την τέλεση τελετουργιών (κυρίως πανηγυριών).

Απόδειξη της θρησκευτικής παράδοσης των Σιφνίων ο αριθμός των εκκλησιών και Μοναστηριών που υπάρχουν στο νησί, που υπολογίζονται σε 237.

Πολλές από τις εκκλησίες και τα μοναστήρια της Σίφνου έχουν χαρακτηριστεί ιστορικά μνημεία και έχουν μεγάλο θρησκευτικό και αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον.

Οι ενοριακοί ναοί στη Σίφνο είναι οκτώ δηλ. του Αγίου Σπυρίδωνα στην Απολλωνία, που αποτελεί και το Μητροπολιτικό Ναό του νησιού, της Παναγίας της Κόχης στον Αρτεμώννα, των Ταξιαρχών στον Άγιο Λουκά, του Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου στο Πάνω Πετάλι, της Ζωοδόχου Πηγής στο Κάτω Πετάλι, της Παναγιάς Ελεούσας στο Κάστρο, του Αγίου Νικολάου στα Εξάμπελα και του Αγίου Γεωργίου στην Καταβατή.

Αν και κανένα μοναστήρι δεν είναι ενεργό, τα μοναστήρια της Σίφνου εξακολουθούν να έχουν ιδιαίτερη ιστορική και θρησκευτική αξία.

Αυτά είναι:

Το *μοναστήρι της Βρυσιανής* στα Εξάμπελα, είναι το μεγαλύτερο του νησιού, κτίστηκε τον 17ο αιώνα και είναι αφιερωμένο στο Γενέθλιο της Θεοτόκου. Εκεί στεγάζεται το Μουσείο Εκκλησιαστικής Τέχνης και στα εκθέματά του περιλαμβάνονται έντυπα παλαιών εκδόσεων, ένα ευαγγέλιο του 1796, το Πατριαρχικό Συγίλιο που παραχωρεί προνόμια στη Μονή, λειψανοθήκες, εξαπτέρυγα, ιερά σκεύη, άμφια, εικόνες, ένα ιερατικό φελόνιο, κ.ά.

Το *μοναστήρι του Προφήτη Ηλία του Αψηλού*, που βρίσκεται στην κορυφή του ομώνυμου και ψηλότερου βουνού της Σίφνου (σε υψόμετρο 700 μ.), το οποίο οικοδομήθηκε πάνω στα ερείπια αρχαίας ακρόπολης. Στα δεξιά του μοναστηριού βρίσκεται το μικρό εκκλησάκι του Αγίου Ελισαίου.

Το *μοναστήρι του Χρυσοστόμου στο Κάτω Πετάλι* είναι ένα ιστορικό μοναστήρι της Σίφνου στα ανατολικά του οικισμού, όπου σύμφωνα με την παράδοση λειτούργησε το πρώτο Ελληνικό σχολείο του νησιού, πιθανότατα το 1650. Στη Μονή αυτή στεγάστηκε από το 1835 και μετά η περίφημη Σχολή του Αγίου Τάφου.

Το *μοναστήρι της Παναγιάς του Βουνού*, που έχει ιδιαίτερη αρχιτεκτονική ομορφιά και θέα προς τον οικισμό, την παραλία του Πλατύ Γιαλού και το απέναντι νησάκι της Κιτριανής. Η εκκλησία είναι τρισυπόστατη -αφιερωμένη στα Εισόδια της Θεοτόκου, στους Αγίους Κωνσταντίνο και Ελένη και στον Άγιο Νικόλαο- και φέρεται ότι κτίστηκε στις αρχές του 19ου αιώνα.

Το μοναστήρι της Παναγίας των Φυρογείων (16ος αιώνας), βρίσκεται στο δρόμο προς το Βαθύ, πάνω στη διασταύρωση με τον περιφερειακό δρόμο Απολλωνίας. Πιθανότατα οφείλει την ονομασία του στα κόκκινα χρώματα που υπήρχαν στην περιοχή. Η Μονή επισκευάστηκε τη δεκαετία του 70 από την Ελληνική Εταιρεία Περιβάλλοντος και Πολιτισμού και η αναστήλωση της επιβραβεύτηκε με την απονομή του τιμητικού Διπλώματος Europa Nostra.

Εκκλησίες με ιδιαίτερα επιβλητική παρουσία είναι η Παναγία η Χρυσοπηγή, η Πολιούχος της Σίφνου, που συνδέει την ιστορία της με μια σειρά θρησκευτικών παραδόσεων και θρύλων και αποτελεί σημείο αναφοράς όχι μόνον για τους Σιφνιούς αλλά και για όλους τους Έλληνες ορθόδοξους. Ακόμα η Παναγία η Πουλάτη, ιδιόκτητη εκκλησία κτισμένη το 1870, στην ανατολική πλευρά της Σίφνου, κάτω από τον Αρτεμώννα, η Εκκλησία των Επτά Μαρτύρων (ή Επταμάρτυρος) κτισμένη «πάνω» στη θάλασσα κάτω από το λόφο του Κάστρου, ο Σταυρός του Φάρου (στον ομώνυμο οικισμό) και ο Αϊ Σώστης στα παλιά αργυρωρυχεία της Σίφνου, από τα αρχαιότερα του κόσμου.

Πολλές ακόμα οι εκκλησίες που μπορεί να επισκεφτεί ο επισκέπτης σε κάθε οικισμό της Σίφνου, όπως:

Στα Εξάμπελα: οι εκκλησίες του "Γέρου" Άϊ Νικόλα, όπου υπάρχει και ο τάφος του ποιητή Αριστομένη Προβελέγγιου, του Αγίου Αθανασίου, του Αγίου Δημητρίου, του Αγίου Γεωργίου, της Αγίας Κυριακής, του Χριστού, της Αγίας Βαρβάρας και της Παναγίας, ενώ περιφερειακά του οικισμού οι εκκλησίες του Αγίου Στυλιανού, της Παναγίας το Στρασπόδι, του Άι Γιάννη στην Κορακιά, της Αγίας Φωτεινής, του Άι Γιώργη του Μαστιχά, του Αγίου Τρύφωνα, της Αγίας Άννας.

Στην Καταβατή: Η Παναγία η Αγγελόκτιστη, τρίκλιτη εκκλησία με κωνοειδή τρούλο και επιτοίχιες αγιογραφίες, την οποία, όπως λέει η παράδοση, έχτισαν και λειτουργούν Άγγελοι. Δίπλα της βρίσκεται το εκκλησάκι του Αγίου Ελευθερίου. Άλλες εκκλησίες της Καταβατής είναι της Ευαγγελίστριας, των Αγίων Σαράντα, του Αϊ Γιωργάκη, του Χριστού, του Άι Γιώργη τ' Απελαϊτη, του Προφήτη Ηλία του Χαμηλού, του Άι Γιάννη του Ελεήμονα.

Στην Απολλωνία: η Παναγία η Ουρανοφόρα (Γερανοφόρα), οι εκκλησίες της Σωτήρας, του Σταυρού, του Ταξιάρχη, του Αγίου Αθανασίου, του Χριστού, του Αγίου Σώζοντα, του Αγίου Αντωνίου, του

Αγίου Νικολάου (στην Πηγή), της Παναγιάς του Μπαρού, και στην ευρύτερη περιοχή της Απολλωνίας της Αγίας Βαρβάρας, των Αγίων Αποστόλων, του Ρόδου του Αμάραντου, της Αγίας Τριάδος, του Αγίου Αρτεμίου (όπου στεγάστηκε το πρώτο αλληλοδιδασκτικό σχολείο και το πρώτο Σχολαρχείο της ελεύθερης Σίφνου), το παλιό γυναικείο Μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου (στου Μονγκού).

Στον Αρτεμώννα: η Παναγία της Άμμου, η Παναγία του Μπαλή, ο Άι Πέτρος, ο Άγιος Σπυρίδωνας και η Αγία Άννα.

Στον Άγιο Λουκά: ο Άγιος Κωνσταντίνος, ο Άι Λούκας, ο Άι Γιώργης τ' Αφέντη, η Παναγιά τα Γουρνιά, που πήρε το όνομά της από τις γούρνες που βρίσκονταν στο ποτάμι και έπλεναν τα ρούχα τους οι νοικοκυρές. Στην εκκλησία, που είναι δυσπρόστατη, καθώς είναι αφιερωμένη στην Παναγία και στον Άγιο Νικόλαο- υπάρχουν τοιχογραφίες του Σιφνιού ιερομόναχου Αγάπιου του Δευτερεύοντος, με κυρίαρχη την τοιχογραφία του Κύκλου της ζωής.

Στο Πάνω Πετάλι: οι εκκλησίες του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου (Θεολογάκι), του Αγίου Τρύφωνα, της Αγίας Παρασκευής, του Αϊ Γιώργη της Πατσάνας και του Άι Αντύπα (μετόχι του Αγίου Όρους, όπου στα χρόνια της Επανάστασης λειτούργησε το πρώτο προπαρασκευαστικό σχολείο της Σίφνου, που ίδρυσε ο Νικόλαος Χρυσόγελος).

Στο Κάστρο: οι εκκλησίες της Θεοσκέπαστης, του Αγίου Νικολάου, της Αγίας Αικατερίνης, της Κοίμησης της Θεοτόκου, του Αγίου Ιωάννη Προδρόμου, του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου, των Ταξιαρχών, του Άι Γιώργη του Γιαλού (ή της Σεράλιας) κ.ά. Το πλήθος των εκκλησιών στον οικισμό του Κάστρου (εικοσιδύο εκκλησίες μόνο στο εσωτερικό του οικισμού) αποδεικνύεται και από την ύπαρξη του τοπωνυμίου «Των Πολλών Εκκλησιών». Δεξιά στην είσοδο του οικισμού βρίσκονται οι δύο εκκλησίες του Αγίου Στεφάνου και του Αγίου Ιωάννη του Καλυβίτη, όπου λειτούργησε από το 1687 έως το 1835 η περίφημη Σχολή του Αγίου Τάφου, γνωστή ως «Παιδευτήριο του Αρχιελάγου».

Στο Κάτω Πετάλι: οι εκκλησίες του Άι Νικήτα, του Άι Σώστη, του Αγίου Γεωργίου, της Αγίας Παρασκευής, της Παναγιάς τα Σκαλάκια. Στις νότιες παρυφές του χωριού βρίσκεται η γραφική εκκλησία της Παναγιάς του Κούκια (Μυρτιδιώτισσας, 1614).

Μερικές μόνο από τις εκκλησίες που αξίζει να επισκεφτεί κανείς, όχι μόνον για προσκύνημα λόγους αλλά και για να θαυμάσει τις πολλές και

διαφορετικές εικόνες της Σίφνου είναι: Η εκκλησία του Αγίου Συμεών και του Άι Νηγιά του Τρουλακιού που δεσπόζουν πάνω από τον όρμο των Καμαρών, η εκκλησία του Αγίου Ανδρέα στο λόφο της Αρχαίας Ακρόπολης και του Αγίου Νικήτα στο Σελλάδι, η δισυπόσταστη εκκλησία του Αγίου Πολυκάρπου στο γραφικό κόλπο της Χερρονήσου, η δίκλιτη εκκλησία των Ταξιαρχών στο Βαθύ, οι Άγιοι Ανάργυροι στην Αγία Μαρίνα Καμαρών και στο δρόμο της Απολλωνίας, η Παναγιά το Τόσο Νερό, η εκκλησία της Παναγίας της Κιτριανής στο νησάκι της Κιτριανής έξω από τον Πλατύ Γιαλό που χρονολογείται στα τέλη του 10ου-11ου αιώνα, το ξωκλήσι του Αγίου Χαραλάμπου στο μονοπάτι που ενώνει το Γλυφό με τη Χρυσοπηγή, η Αγιά Σοφιά και ο Άι Γιώργης ο Καραβοστάσης στον Πλατύ Γιαλό.

Επίσης, μέσω περιήγησης / πεζοπορίας στην περιοχή της “Natura”, είναι προσβάσιμες αρκετές εκκλησίες μοναδικής ομορφιάς και απλότητας, όπως το Μοναστήρι του Ταξιάρχη της Σκάφης, το ξωκλήσι του Άι Στάθη, η εκκλησία της Αγίας Μαρίνας και του Αγίου Κωνσταντίνου στο Φλάμπουρο, η Παναγιά του Νήλιου, ο Άι Γιάννης του Μαύρου Χωριού, ο Άι Νικόλας τ’ Αερινά, η Αγιά Αικατερίνη η Κάπφαρη, ο Άγιος Πολύκαρπος στο Καλαμίτσι⁴².

Πανηγύρια στη Σίφνο

Τα Πανηγύρια της Σίφνου⁴³. Μια από τις χαρακτηριστικότερες παραδοσιακές συνήθειες της Σίφνου είναι τα πανηγύρια και το τελετουργικό τους. Τα πανηγύρια στη Σίφνο γίνονται συνήθως την παραμονή της ονομαστικής εορτής το απόγευμα. Υπάρχουν όμως και πανηγύρια που γίνονται ανήμερα, νωρίς το πρωί. Οι πιστοί παρακολουθούν τον Εσπερινό και μετά την αρτοκλασία τρώνε όλοι μαζί στις παραδοσιακές «τράπεζες» που θυμίζουν τις πρωτοχριστιανικές Αγάπες. Το δείπνο περιλαμβάνει ρεβιθάδα και αρνάκι κοκκινιστό με πατάτες ή μακαρόνια (ή μπακαλιάρο με λάχανο σαλάτα αν το πανηγύρι συμπίπτει με περίοδο νηστείας), όλα μαγειρεμένα σε «πανωστριές» (υπερυψωμένα τζάκια). Απ’ το τραπέζι δεν λείπει το κρασί και η

⁴² Σίφνος (2015), στο <http://www.sifnos.gr/index.php>

⁴³ Σίφνος (2015), στο <http://www.sifnos.gr/index.php/%CE%B7-%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%B4%CE%BF%CF%83%CE%AE-%CE%BC%CE%B1%CF%82/%CF%80%CE%B1%CE%BD%CE%B7%CE%B3%CF%8D%CF%81%CE%B9%CE%B1.html>

παραδοσιακή μουσική (τακίμι αποτελούμενο από βιολί και λαούτο). Οι τράπεζες στρώνονται ξανά και ξανά ώσπου να φάνε όλοι οι παρευρισκόμενοι. Τραγούδια και χοροί πολλές φορές συνεχίζονται μέχρι το πρωί. Τα έξοδα του πανηγυριού αναλαμβάνει ο «πανηγυράς» ή οι «πανηγυράδες» αν πρόκειται για «αδελφάτο» και περιλαμβάνουν τον καθαρισμό και το άσπρισμα της εκκλησίας για το πανηγύρι, τα φαγητά, το μαγείρεμα, το κρασί, την αμοιβή των ιερέων και των ψαλτών, των μουσικών, όλα. Σε αντάλλαγμα ο «πανηγυράς» κρατάει στο σπίτι του την εικόνα του Αγίου όλο το χρόνο και την ημέρα του πανηγυριού την μεταφέρει στην εκκλησία με ειδικό τελετουργικό συνοδεία ιερέα και πιστών. Την επόμενη χρονιά κάποιος άλλος παίρνει την εικόνα και αναλαμβάνει τα έξοδα του πανηγυριού. Η συνήθεια αυτή είναι τόσο δημοφιλής που σε κάποιες εκκλησίες υπάρχουν «λίστες αναμονής» για χρόνια. Υπάρχουν πανηγύρια σε όλη τη διάρκεια του χρόνου αλλά τα περισσότερα και τα πιο επιτυχημένα είναι από το φθινόπωρο έως την άνοιξη και συνήθως σε απομακρυσμένες περιοχές. Το μεγαλύτερο πανηγύρι είναι αυτό της πολιούχου του νησιού *Παναγίας Χρυσοπηγής* που γιορτάζεται της Αναλήψεως. Την παραμονή το απόγευμα η θαυματουργή εικόνα της Ζωοδόχου Πηγής «σηκώνεται» από το σπίτι του «πανηγυρά» και οι πανηγυράδες με τον ιερό κλήρο και τους πιστούς κατευθύνονται στον Ι. Ν. του Αγίου Γεωργίου στις Καμάρες όπου τελείται παράκληση. Έπειτα ο «πανηγυράς» με την εικόνα και τον ιερό κλήρο επιβιβάζονται στο πλοίο της γραμμής που κάθε τέτοια μέρα προσθέτει και τον ιερό Βράχο της Χρυσοπηγής στο δρομολόγιο του από τον Πειραιά. Το πλοίο δεν μεταφέρει πιστούς λόγω της επικινδυνότητας της αποβίβασης και οι πιστοί, ντόπιοι και επισκέπτες, κατευθύνονται οδικώς στη Χρυσοπηγή όπου γίνεται πανηγυρική υποδοχή της εικόνας καθώς μπάντα του Λιμενικού Σώματος αποδίδει τιμές. Αμέσως μετά τελείται Μέγας Εόρτιος Πολυαρχιερατικός Εσπερινός. Ακολουθεί Δείπνο (Τράπεζα Αγάπης), Παράκληση και ιερά Αγρυπνία. Ανήμερα της Αναλήψεως, η εικόνα μεταφέρεται με καΐκι στα Σεράλια του Κάστρου απ' όπου αρχίζει η λιτάνευσή της στους κεντρικούς οικισμούς του νησιού. Καταλήγει στο Μητροπολιτικό Ναό του Αγίου Σπυρίδωνος στην Απολλωνία απ' όπου την παραλαμβάνει ο πανηγυράς της επόμενης χρονιάς.

Ορισμένα από τα παραδοσιακά πανηγύρια (που συνοδεύονται με φαγητό & σιφναϊκή μουσική) και γιορτάζονται κατά τη διάρκεια της τουριστικής περιόδου είναι:

- Μάιο ή Ιούνιο (λόγω κινητής εορτής): Της Αναλήψεως που γιορτάζει η πολιούχος της Σίφνου, η Παναγία Χρυσοπηγή
- 13 Ιουνίου: Του Ελισσαίου στο ομώνυμο εκκλησάκι κάτω από τον Άι Νηγιά
- 12 Ιουλίου: Του Ταξιάρχη στην ομώνυμη εκκλησία στο Βαθύ και στον Άι Σιλβέστρο (στο δρόμο προς τη Χερρόνησο)
- 17 Ιουλίου (πρωί): Της Αγίας Μαρίνας στην ομώνυμη εκκλησία στο Φλάμπουρο
- 19 Ιουλίου: Του Προφήτη Ηλία στον Άι Νηγιά τον Αψηλό, στον Προφήτη Ηλία στο Τρουλάκι και στον Προφήτη Ηλία του Κοντού
- 26 Ιουλίου: Του Αγίου Παντελεήμονα στον Άι Πολύκαρπο στη Χερρόνησο
- 14 Αυγούστου: Της Παναγίας, στην Πλατάνισσα, στο Τόσο Νερό, στην Παναγιά του Νήλιου, στην Πουλάτη.
- (Λόγω της πληθώρας εκκλησιών που γιορτάζουν το Δεκαπενταύγουστο η μέρα του πανηγυριού μπορεί να μετατεθεί)
- 28 Αυγούστου: Του Άι Γιάννη στη Χώνη, στο Μαύρο Χωριό, στου Σιδερού και στα Μάγγανα
- 29 Αυγούστου (πρωί): Το πανηγυράκι στον Άι Γιάννη στο Φάρο.
- 31 Αυγούστου: Του Αγίου Συμεών στην ομώνυμη εκκλησία και στον Παντοκράτορα (στο δρόμο προς τον Πλατύ Γιαλό)
- 5 Σεπτεμβρίου: Του Ταξιάρχη στο Βαθύ
- 6 Σεπτεμβρίου: Του Αγίου Σώζοντος στον Άι Σώστη
- 7 Σεπτεμβρίου: Το Γενέθλιο της Θεοτόκου στην Ιερά Μονή Βρύσης (ή Βρυσιανή)
- 13 Σεπτεμβρίου: Του Τιμίου Σταυρού στο Σταυρό του Φάρου και στη Χώνη (στο δρόμο για Χερρονήσο)
- 15 Σεπτεμβρίου: Του Αγίου Νικήτα στο Σελάδι

Το βράδυ της Κυριακής του Πάσχα, ο Πολιτιστικός Σύλλογος Σίφνου τηρεί το έθιμο του Ιούδα, εναλλάξ κάθε χρόνο στην πλατεία του

Αρτεμώνα ή στην Απολλωνία, ύστερα από τη περιφορά του χειροποίητου ομοιώματος στους κεντρικούς δρόμους της Σίφνου. Ακολουθεί πασχαλινό κέρασμα και παρουσίαση τοπικών χορών από μέλη των χορευτικών τμημάτων του Συλλόγου, με τη συνοδεία σιφναϊκού τακιμιού (βιολί και λαούτο)

Μουσείο εκκλησιαστικής τέχνης στη μονή Βρύσης στα Εξάμπελα⁴⁴

Στο χώρο του μουσείου εκτίθενται χειρόγραφα, περγαμηνές με κώδικες, έντυπα παλαιών εκδόσεων, Ευαγγέλιο του 1796, λειψανοθήκες, εξαπτέρυγα, ιερά σκεύη, άμφια, εικόνες, το κεντητό φελόνι της Κασσιανής κ.α.

2.2.17. ΚΙΜΩΛΟΣ. Η Κίμωλος βρίσκεται στο νοτιοδυτικό όριο των Κυκλάδων, κοντά στη Μήλο από την οποία και χωρίζεται από το στενό Αμώνι (πλάτους μόλις μισού μιλίου), ένα μίλι νοτιοανατολικά από την Πολύαιγο (Πόλυβο) και 7 μίλια νοτιοδυτικά από τη Σίφνο. Έχει έκταση 37,4 τ. χλμ και μήκος ακτών 38χλμ. Οι κάτοικοί της, που σύμφωνα με την τελευταία απογραφή ανέρχονται στους 910.

Το ανάγλυφο του νησιού είναι λοφώδες. Η ακτογραμμή έχει πολλούς κόλπους, νησίδες, αμμουδερές και βραχώδεις ακτές και μεγάλο αριθμό θαλασσινών σπηλιών

Τουριστικές υποδομές

Έχει καθημερινή ακτοπλοϊκή σύνδεση με τη Μήλο (από τα Πολλώνια), και τακτική με τις υπόλοιπες Κυκλάδες (Δυτικές και Νότιες) και τον Πειραιά και με ταχύπλοα το καλοκαίρι. Διαθέτει περιφερειακό ιατρείο και ελικοδρόμιο

Θρησκευτικοί-πολιτισμικοί πόροι

Οι Εκκλησίες της Κιμώλου⁴⁵. Παρά το μικρό της μέγεθος, η Κίμωλος είναι κατάσπαρτη με περισσότερες από 80 εκκλησίες. Υπάρχουν εκκλησίες μεγαλόπρεπες κι επιβλητικές κι άλλες μικρές, άλλες βρίσκονται μέσα στο Χωριό κι άλλες σε απομακρυσμένες περιοχές

⁴⁴ Σίφνος (2015), στο <http://www.sifnos.gr/index.php/%CE%BF-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82-%CE%BC%CE%B1%CF%82/%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%B1.html>

⁴⁵ Κίμωλος (2015). <http://www.kimolos.gr/pliories-tautotita/thriskeia/eklisies>

κοντά στη θάλασσα ή σε υψώματα. Οι περισσότερες είναι «οικογενειακές», με τη φροντίδα τους να περνάει από γενιά σε γενιά στους απογόνους του κτήτορα και κτήτορα. Πολλές είναι μοναδικές για την αρχιτεκτονική τους αξία, τα τέμπλα και τις εικόνες τους⁴⁶.

Η σημαντικότερη όλων είναι ο Μητροπολιτικός Ναός, «Παναγία η Οδηγήτρια». Ο ναός κατασκευάσθηκε μεταξύ του 1867 και 1874 με την προσωπική εργασία όλων των κατοίκων του νησιού. Στο ναό φυλάσσεται η εικόνα της Παναγίας «Οδηγήτριας» που η τέχνη της ανάγεται στους παλαιολόγειους χρόνους (15ος αιώνας) και πιθανότατα προέρχεται από την Κωνσταντινούπολη ή τη Θεσσαλονίκη.

Επίσης, οκτώ εκκλησίες θεωρούνται μνημεία ιδιαίτερης αρχαιολογικής και ιστορικής αξίας και προστατεύονται από το Υπουργείο Πολιτισμού. Αυτές είναι⁴⁷:

1. Γέννηση του Χριστού (1592), η παλαιότερη, στο Μέσα Κάστρο.
2. Χρυσόστομος (17ος αιώνας), η παλιά Μητρόπολη, στα βόρεια του Κάστρου
3. Παναγιά του Κονόμου (17ος αιώνας), στα δυτικά του Κάστρου.
4. Ταξiάρχες (17ος αιώνας), στα νοτιοδυτικά του Κάστρου.
5. Χρυσοπηγή (17ος αιώνας), κοντά στους δύο προηγούμενους ναούς.
6. Σωτήρα (17ος αιώνας), στη δυτική πλευρά του Κάστρου.
7. Άγιοι Ανάργυροι (17ος αιώνας), απέναντι από την Κάτω Πόρτα του Κάστρου.
8. Παντοκράτορας: Στην «απάνω βάρδια», στο Ξαπλοβούνι, με εκκλησιαστική θέα από το προαύλιό του.

Υπάρχουν επίσης πολλές άλλες εκκλησίες, νεώτερες και παλαιότερες, μέσα ή κοντά στο Χωριό ή στην ύπαιθρο, που διαθέτουν αξιόλογο καλλιτεχνικό πλούτο. Ορισμένες από αυτές είναι:

⁴⁶ Αειφόρος (χ.χ.). *Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Κιμώλου 2012-2014*, σελ. 26, στο <https://diavgeia.gov.gr/doc/%CE%9241%CE%A7%CE%A9%CE%958-%CE%A95%CE%9B>.

⁴⁷ Αειφόρος (χ.χ.). *Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Κιμώλου 2012-2014*, σελ. 26, στο <https://diavgeia.gov.gr/doc/%CE%9241%CE%A7%CE%A9%CE%958-%CE%A95%CE%9B>.

- Άγιος Σπυρίδων (1956) και Άγιος Ιωάννης ο Θεολόγος (1953) στην πλατεία «Κάμπος» και Ευαγγελίστρια (1608) στα βόρεια της πλατείας.
- Οσία Μεθοδία (1962) στο Μέσα Κάστρο, Άγιος Νικόλαος (17ος αιώνας) και Άγιος Γεώργιος (18ος αιώνας) κοντά στην Πάνω Πόρτα του Κάστρου.
- Αγία Ματρώνα (17ος αιώνας) και Αγία Άννα (18ος αιώνας) κάτω από την πλατεία του Σχολείου.
- Αγία Παρασκευή (1880), στο Ξαπλοβούνι κοντά στον Παντοκράτορα.

Οι σημαντικότερες θρησκευτικές εορτές του νησιού είναι στις 21 Νοεμβρίου (Εισόδια της Θεοτόκου), οπότε εορτάζει η πολιούχος του νησιού και ο μητροπολιτικός ναός και οι «όπου γης» Κιμωλιάτες, στις 15 Αυγούστου (Κοίμηση της Θεοτόκου) και στις 5 Οκτωβρίου (της Οσίας Μεθοδίας). Ειδικά για το Δεκαπενταύγουστο, η προετοιμασία αρχίζει με καθημερινές, εσπερινές «παρακλήσεις» στο Μητροπολιτικό ναό, από την 1η Αυγούστου⁴⁸.

2.2.18. ΜΗΛΟΣ. Η Μήλος είναι νησί των νοτιοδυτικών Κυκλάδων. Η Μήλος βρίσκεται στην νοτιοδυτική άκρη των Κυκλάδων και είναι το πέμπτο σε μέγεθος νησί των Κυκλάδων, σε απόσταση 75 νμ. ανατολικά των ακτών της Λακωνίας. Έχει έκταση 151 τ.χλμ. και μήκος ακτών 130 χλμ. Ο πληθυσμός της ανέρχεται στους 4.977 κατοίκους.

Το νησί χαρακτηρίζεται από μεγάλη εναλλαγή των τοπίων, που οφείλεται στον ηφαιστιογενή χαρακτήρα του νησιού. Οι πιο πολλές παράκτιες περιοχές της και οι γύρω νησίδες, έχουν αναγνωρισθεί για τον μοναδικό φυσικό τους πλούτο και έχουν ενταχθεί στο δίκτυο Natura 2000.

Τουριστικές υποδομές

Το νησί έχει αεροδρόμιο, κέντρο υγείας και τακτική ακτοπλοϊκή σύνδεση με τον Πειραιά και τις Δυτικές Κυκλάδες (και με ταχύπλοα το καλοκαίρι), και λίγο πιο αραιά με τις νότιες Κυκλάδες και την Κρήτη.

⁴⁸ Αειφόρος (χ.χ.). *Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Κιμώλου 2012-2014*, σελ. 26, στο <https://diavgeia.gov.gr/doc/%CE%9241%CE%A7%CE%A9%CE%958-%CE%A95%CE%9B>.

Θρησκευτικοί-πολιτισμικοί πόροι⁴⁹

Η Μήλος έχει ανακηρυχτεί ως ιερό νησί από την Ιερά Σύνοδο, λόγω της ύπαρξης Παλαιοχριστιανικών Κατακόμβων. Επίσης, είναι ένα από τα λίγα νησιά που διαθέτουν Εκκλησιαστικό Μουσείο, καθώς και περισσότερες από 140 εκκλησίες και ξωκλήσια. Στις εκκλησίες φυλάσσονται σημαντικά έργα, εικόνες και κειμήλια των περασμένων αιώνων, αλλά έχουν και ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό και καλλιτεχνικό ενδιαφέρον. Οι εκκλησίες της Μήλου διαθέτουν λιτή και απéριττη αρχιτεκτονική, είναι κάτασπρες και συνήθως βρίσκονται στο κέντρο του χωριού ή πάνω σε βράχια με θέα τη θάλασσα.

ΑΔΑΜΑΝΤΑΣ

Κοίμηση της Θεοτόκου ή Άγιος Χαράλαμπος. Η δυσπόστατη αυτή εκκλησία βρίσκεται πίσω από το λιμάνι του Αδάμαντα, στο υψηλότερο σημείο του χωριού. Κτίστηκε από Κρήτες πρόσφυγες το 1870 και πήρε το όνομά της από την εκκλησία της Κοίμησης της Θεοτόκου της Προταϊτίσας (παλιά μητρόπολη του νησιού) και την διπλανή της εκκλησία, τον Άγιο Χαράλαμπο. Οι δύο αυτές εκκλησίες βρίσκονταν στην παλαιά πρωτεύουσα του νησιού, την Ζεφυρία, από όπου μεταφέρθηκαν το ξυλόγλυπτο τέμπλο και οι παλαιές εικόνες της μεγαλοπρεπής αυτής εκκλησίας.

Η αρχιτεκτονική του ναού είναι τρίκλιτος καμαροσκεπής μετά τρούλου και ο τρούλος της βρίσκεται πάνω στον ημικυλινδρικό θόλο του μεσαίου κλίτους. Στην Κοίμηση της Θεοτόκου ή Άγιο Χαράλαμπο (όπως αποκαλείται από τους ντόπιους), υπάρχουν εικόνες κρητοβυζαντινής τέχνης από τις κατεστραμμένες εκκλησίες της Ζεφυρίας, το ξυλόγλυπτο τέμπλο, καθώς και η πολύτιμη εικόνα της Παναγίας, που είναι καλυμμένη από ασημένιο φύλλο.

Άγιος Νικόλαος – Αδάμαντας. Ο ναός βρίσκεται νοτιοδυτικά της Αγίας Τριάδας (Εκκλησιαστικό Μουσείο). Χτίστηκε το 1827 από τον γάλλο υποπρόξενο Λουί Μπρεστ και στο δάπεδο του υπάρχουν τρεις τάφοι

49 Milos island (2015), στο <http://www.milos.gr/el/%CE%B1%CE%BE%CE%B9%CE%BF%CE%B8%CE%AD%CE%B1%CF%84%CE%B1/%CE%B8%CF%81%CE%B7%CF%83%CE%BA%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC-%CE%B1%CE%BE%CE%B9%CE%BF%CE%B8%CE%AD%CE%B1%CF%84%CE%B1/%CE%B5%CE%BA%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CF%83%CE%AF%CE%B5%CF%82>

καλυμμένοι από μαρμάρινες πλάκες με επιγραφές στα αγγλικά, τα γαλλικά και τα λατινικά.

ΠΛΑΚΑ

Γενέσιον της Θεοτόκου ή Παναγία Κορφιάτισσα. Στο δυτικό άκρο της Πλάκας, πάνω σε απόκρημνους βράχους χτίστηκε το 1810 ο ναός της Παναγίας της Κορφιάτισσας. Η τοποθεσία είναι γνωστή ως «Χάλαρα», ενώ ο χώρος μπροστά από το ναό ως «Μάρμαρα», λόγω του ότι η αυλή του ναού είναι στρωμένη με μαρμάρινες επιτύμβιες πλάκες από την παλαιά πόλη.

Από το ναό ο επισκέπτης απολαμβάνει υπέροχη θέα στο πέλαγος και εκπληκτικό ηλιοβασίλεμα. Επίσης, στο ναό φυλάσσονται κειμήλια από τις παλιές εγκαταλελειμμένες εκκλησίες του νησιού, εικόνες κρητοβυζαντινής τέχνης από τις εκκλησίες της Ζεφυρίας, λείψανα αγίων, το ξυλόγλυπτο, επιχρυσωμένο τέμπλο του ναού, καθώς και ο επιχρυσωμένος επιτάφιος του 1600 από την Παναγιά τη Σκινιώτισσα.

Παναγία των Ρόδων. Στη βόρεια πλευρά της Παναγίας της Κορφιάτισσας υπάρχει η δεύτερη καθολική εκκλησία του νησιού, τη Παναγία των Ρόδων ή Ροζάρια. Η μικρή αυτή καθολική εκκλησία χτίστηκε από τον γάλλο υποπρόξενο Λουί Μπρεστ το 1823 (όπως φαίνεται και από την επιγραφή που βρίσκεται πάνω από την είσοδό της), ενώ στο εσωτερικό της είναι θαμμένος ο ίδιος ο Μπρεστ και στην αυλή της η σύζυγός του. Το υπέρθυρό του ναού είναι διακοσμημένο με το οικόσημο του γάλλου βασιλέα Λουδοβίκου ΙΣΤ΄.

Υπαπαντή του Χριστού ή Παναγία Θαλασσίτρα. Η Υπαπαντή του Χριστού ή Παναγία Θαλασσίτρα, είναι προστάτιδα των ναυτικών και η πιο πολυφωτογραφημένη εκκλησία του νησιού. Βρίσκεται σε ένα από τα ωραιότερα σημεία του νησιού προς το Κάστρο. Αυτή η εκκλησία το 1739 ήταν ναίδριο που το κατεδάφισαν για να χτίσουν στη θέση του το 1839 αυτόν τον μεγαλύτερο ναό, ενσωματώνοντας ως νότιο κλίτος και τη διπλανή Φράγκικη εκκλησία της Παναγίας της Ελεούσας. Στην Παναγία τη Θαλασσίτρα φυλάσσονται έργα του 17^{ου} αιώνα από το φημισμένο αγιογραφικό εργαστήριο των Σκορδίλιδων, και συγκεκριμένα τις σημαντικές εικόνες του Αγίου Ελευθερίου και της Παναγίας και του Χριστού, δημιουργίες του Εμμανουήλ Σκορδίλη.

Μέσα Παναγιά ή Παναγία Σκινιώτισσα. Στην κορυφή του Κάστρου, θα υπάρχει η μικρή καμαροσκέπαστη εκκλησία της Παναγίας της

Σκοινιώτισσας ή Μέσα Παναγιά. Το σημερινό κτίσμα της εκκλησίας διατηρείται σε πολύ καλή κατάσταση, αφού είναι μεταπολεμικό. Το παλαιότερο ναίδριο ανατινάχτηκε την περίοδο της Γερμανικής κατοχής για να στηθεί στη θέση του το αντιαεροπορικό προβόλο και έτσι οι κάτοικοι την ξαναέχτισαν μετά το 1944. Την ονομασία «Σκινιώτισσα» φημολογείται πως την πήρε από την εικόνα της Παναγίας που βρέθηκε πάνω σε σκίνο, στην κορυφή του Κάστρου.

ΠΛΑΚΕΣ

Άγιος Χαράλαμπος. Στους πρόποδες της Πλάκας, στο χωριό με το όνομα Πλάκες, βρίσκεται η τέταρτη σε μέγεθος εκκλησία του νησιού, ο Άγιος Χαράλαμπος. Ο ναός αυτός αναγέρθηκε το 1853 (στη θέση ενός παλιού ναυδρίου). Στο ναό υπάρχουν σύγχρονες τοιχογραφίες (η τοιχογραφία του Παντοκράτορος στο θόλο, του Αγ. Χαράλαμπος στην αριστερή πλευρά και απέναντι του Αγ. Βλάσιου) και ενδιαφέρουσες εικόνες όπως του Άρχοντος Μιχαήλ, του Χριστού, του Προδρόμου, της Κυρίας των Αγγέλων, του Αγ. Ιακώβου, της Αγ. Αικατερίνης και της Παναγίας της Ακραδιώτισσας, της παλαιότερης εικόνας του νησιού.

ΤΡΙΟΒΑΣΑΛΟΣ

Άγιος Σπυρίδωνας. Ο Άγιος Σπυρίδωνας είναι η κεντρική εκκλησία του χωριού του Τριοβασάλου και αποτελεί ενιαίο οικοδόμημα με τη μικρότερη εκκλησία της Αγίας Μαρίας. Η εκκλησία του Αγίου Σπυρίδωνος παρουσιάζει μία ιδιαίτερη αρχιτεκτονική με τέσσερις μεγάλες αψίδες. Σε αυτήν υπάρχουν εικόνες από τις κατεστραμμένες εκκλησίες της παλιάς πόλης της Ζεφυρίας, καθώς και την εικόνα «Βασιλεύς Βασιλευόντων» του γνωστού κρητικού αγιογράφου Σκορδίλη. Την ημέρα του Πάσχα στον Άγιο Σπυρίδωνα λαμβάνει χώρα το «κάψιμο του Ιούδα», έθιμο που χρονολογείται από τους πρώτους χριστιανικούς χρόνους και αναβιώνει μέχρι και σήμερα. Το έθιμο αυτό, συνδυάζεται και με το έθιμο του «μπαρουτιού», όπου οι νέοι των δύο χωριών, του Τριοβασάλου και του Πέρα Τριοβασάλου, πετάνε δυναμίτες σε χώρο ανάμεσα στις δύο εκκλησίες, διεκδικώντας ο καθένας τον τίτλο του νικητή. Νικητής είναι το χωριό που θα προκαλέσει τον περισσότερο θόρυβο και θα σκάσει τους περισσότερους δυναμίτες.

Νεκροταφείο των επάνω χωριών. Στον Τριοβάσαλο, πάνω στον δρόμο που οδηγεί στην Πλάκα υπάρχει το ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής

νεκροταφείο των επάνω χωριών: της Πλάκας, των Πλακών, του Τριβασάλου, του Πέρα Τριοβασάλου και της Τρυπητής. Το νεκροταφείο αυτό διαθέτει μία πολύ πρωτότυπη αρχιτεκτονική, καθώς οι τάφοι του έχουν την μορφή μιας μικρής εκκλησίας.

ΠΕΡΑ ΤΡΙΟΒΑΣΑΛΟΣ

Άγιος Γεώργιος. Ο Άγιος Γεώργιος είναι η κεντρική εκκλησία του χωριού του Πέρα Τριοβασάλου. Στην είσοδο της εκκλησίας υπάρχει μαρμάρινη πλάκα που απεικονίζει τον Άγιο Γεώργιο έφιππο. Την ημέρα του Πάσχα, λαμβάνει χώρα το «κάψιμο του Ιούδα», έθιμο που χρονολογείται από τους πρώτους χριστιανικούς χρόνους και αναβιώνει μέχρι και σήμερα. Το έθιμο αυτό, συνδυάζεται και με το έθιμο του «μπαρουτιού».

ΤΡΥΠΗΤΗ

Άγιος Νικόλαος. Στο κέντρο του χωριού της Τρυπητής δεσπόζει ο ναός του Αγίου Νικολάου. Κτίστηκε το 1888 στη θέση μιας άλλης μικρότερης εκκλησίας, σύμφωνα με το σχέδιο του Αγίου Νικολάου της Σύρου.

Ο ναός αυτός διαθέτει πλούσιο και αξιόλογο διάκοσμο. Σημαντικό είναι το μαρμάρινο τέμπλο του, όμορφα ξυλόγλυπτα, το παλαιό εικονοστάσι του 17ου αιώνα, εικονοστάσι και δεσποτικό του Γ. Ι. Λαουτάρη και άμβωνα του Μηλιού Εμμ. Μαρκαντώνη. Επίσης, υπάρχουν εικόνες του Εμμανουήλ Σκορδίλη και άλλων καλλιτεχνών της Κρητικής Σχολής. Ο ναός αυτός παρουσιάζει και ένα *αρχιτεκτονικό παράδοξο*, καθώς λόγω έλλειψης επαρκούς χώρου, το μήκος του είναι μικρότερο από το πλάτος του.

ΚΛΗΜΑΤΟΒΟΥΝΙ

Παναγία Τουρλιανή. Στο κληματοβούνι (λόφος πάνω από το Κλήμα) , υπάρχει η εκκλησία της Παναγίας της Τουρλιανής. Εκτός από τις πολύ παλιές εικόνες της εκκλησίας, η εκκλησία χαρακτηρίζεται για την μαγευτική θέα που προσφέρει προς τα πάνω χωριά του νησιού, αλλά και προς την είσοδο του κόλπου του Αδάμαντα. Από το προαύλιό της την ώρα που ο ήλιος δύει, ο επισκέπτης μπορεί να απολαύσει ένα φανταστικό ηλιοβασίλεμα.

ΚΛΗΜΑ

Προφήτης Ηλίας. Στην κορυφή του λόφου του Κλήματος δεσπόζει το εκκλησάκι του Προφήτη Ηλία, που είναι χτισμένο πάνω σε ερείπια αρχαίου ναού. Η τοποθεσία είναι εξαιρετικά γραφική και προσφέρει όμορφη θέα.

Παναγία Φανερωμένη. Η εκκλησία βρίσκεται στον δρόμο από την Τρυπητή προς τις Κατακόμβες, σε μία κατάφυτη από κυπαρίσσια τοποθεσία. Στο εσωτερικό της βρίσκονται δύο τάφοι με καμάρες, ενώ στο ιερό της διακρίνονται ίχνη από τοιχογραφίες.

ΖΕΦΥΡΙΑ

Παναγία Πορτιανή & Άγιος Χαράλαμπος. Η εκκλησία βρίσκεται στο κέντρο της Ζεφυρίας και ήταν παλιά μητρόπολη του νησιού. Η Παναγία η Πορτιανή, ενωμένη με την διπλανή εκκλησία του Αγίου Χαράλαμπου, είναι η μοναδική διασωθείσα εκκλησία της Παλαιάς Χώρας της Ζεφυρίας.

Το όνομα «Πορτιανή» πιθανόν να προέρχεται από την πύλη του κάστρου, που υπήρχε κοντά στο ναό. Η καταστροφή της πόλης από σεισμό τον 18^ο αιώνα (κατά τη διάρκεια της τουρκοκρατίας) σήμαινε και την ερήμωση της εκκλησίας. Έτσι, το 1864 η εικόνα της Παναγίας της Πορτιανής, άλλες ιστορικές εικόνες και μέρη από τον πλούσιο εσωτερικό της διάκοσμο μεταφέρθηκαν στον νέο ναό της Κοίμησης της Θεοτόκου (ή Άγιο Χαράλαμπο) στον Αδάμαντα.

Ο Ιερός ναός της Παναγίας της Πορτιανής προστατεύεται ως διατηρητέο μνημείο. Σε αυτή φυλάσσονται παλαιές τοιχογραφίες και άλλα κειμήλια.

ΧΑΛΑΚΑΣ

Αγία Μαρίνα. Το μοναστήρι βρίσκεται στο δρόμο για τον Χάλακα, λίγο πριν την παραλία της Φατούρενας. Η μονή αυτή λειτούργησε από το 1650 έως το 1830 περίπου και είναι μία από τις 13 μονές που βρήκε ο Γάλλος περιηγητής Τουρνεφόρ σε λειτουργία και με θαυμασμό αναφέρει στις περιηγήσεις του. (Ο Τουρνεφόρ επισκέφτηκε τη Μήλο το 1700).

Το μοναστήρι της Αγίας Μαρίας βρίσκεται σε μία πανέμορφη τοποθεσία, πάνω σε ένα ύψωμα και προσφέρει εκπληκτική θέα στον κόλπο του νησιού και στην είσοδο του λιμανιού.

Άγιος Ιωάννης ο Θεολόγος ή Σιδεριανός⁵⁰. Το μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη του Σιδεριανού βρίσκεται στη νοτιοδυτική πλευρά του νησιού,

⁵⁰ Το μοναστήρι αυτό οφείλει το όνομά του σε ένα θαύμα του Αγίου Ιωάννη. Σύμφωνα με τη λαϊκή παράδοση την ημέρα της εορτής του Αγίου εμφανίστηκαν πειρατές και ο κόσμος για να σωθεί από την επιδρομή τους, κλείστηκε μέσα στην εκκλησία και με προσευχές και κλάματα παρακάλεσε τον Άγιο να σιδερώσει την

στον Χάλακα. Η χρονολογία ίδρυσης και λειτουργίας του παραμένει άγνωστη, αν και σε έγγραφα αναφέρεται από το 1582. Η αρχιτεκτονική του είναι βασιλική μετά θόλου και ο ναός αυτός είναι αρκετά ευρύχωρος, πολύ καλά διατηρημένος και περιβάλλεται από πολλά κελιά διαφορετικών διαστάσεων, για να φιλοξενεί τους πιστούς. Η εικόνα του Αγίου Ιωάννη, που βρίσκεται στο εσωτερικό του ναού, είναι ένα πάρα πολύ παλιό έργο και πιθανολογείται πως είναι έργο του Ευαγγελιστή Λουκά.

Η επίσκεψη στην εκκλησία μπορεί να συνδυασθεί με κολύμβηση στην αμμουδιά της ομώνυμης παραλίας. Επίσης, στις 25 Σεπτεμβρίου, ημέρα εορτή του Αγίου, οργανώνεται μεγάλο πανηγύρι που διαρκεί αρκετές ημέρες.

Προφήτης Ηλίας. Το εκκλησάκι είναι κτισμένο στο ψηλότερο σημείο του νησιού, 750 μέτρα πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας. Η εκκλησία προσφέρει πανοραμική θέα στο λιμάνι, στα χωριά και στις Αρκαδιές.

ΚΗΠΟΣ

Παναγία του Κήπου. Η εκκλησία βρίσκεται στο νότιο τμήμα του νησιού, στην περιοχή Κήπος και είναι αφιερωμένη στην Παναγία. Η διαφορετικότητα της Παναγίας του Κήπου έγκειται στο ότι είναι η παλαιότερη εκκλησία του νησιού. Χτίσθηκε τη Βυζαντινή εποχή, είναι καλοδιατηρημένη και διαθέτει εξαιρετική αρχιτεκτονική. Επίσης, το βαπτιστήριό της είναι ένα από τα δύο που υπάρχουν στο νησί ενώ υπάρχουν και κομμάτια μιας μαρμάρινης σαρκοφάγου της Ελληνιστικής περιόδου.

ΠΟΛΛΩΝΙΑ

πόρτα για να μην μπορέσουν οι πειρατές να εισέλθουν. Οι προσευχές τους εισακούστηκαν και τελικά οι πειρατές δεν κατάφεραν να ανοίξουν την πόρτα. Έπειτα ένας εξοργισμένος πειρατής ανέβηκε στον τρούλο της εκκλησίας, σημάδεψε τους πιστούς και αποπειράθηκε να τους πυροβολήσει. Τότε, ο Άγιος παρέλυσε το χέρι του και το όπλο έπεσε μέσα στην εκκλησία, όπου φυλάσσεται μέχρι και σήμερα, μαζί με άλλα θρησκευτικά αντικείμενα.

Τα θαύματα του Αγίου δεν σταμάτησαν εκεί. Στον Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου ένα αγγλικό πολεμικό πλοίο έριξε μία οβίδα ενάντια σε γερμανικό οχυρό της περιοχής, η οποία σφηνώθηκε στον τοίχο της εκκλησίας. Η οβίδα δεν εξερράγη και σήμερα βρίσκεται στο εσωτερικό της εκκλησίας.

Αγία Παρασκευή. Βρίσκεται στον οικισμό των Πολλωνίων, απέναντι από το μωλαράκι που αράζουν τα ψαροκάικα, σε ένα ύψωμα. Η αρχιτεκτονική της είναι βασιλική καλυπτόμενη από αμφικλινή κεραμοσκεπή στέγη και είναι μία σύγχρονη εκκλησία που ανεγέρθη μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Οι Γερμανοί είχαν γκρεμίσει το εκκλησάκι, για να φτιάξουν πολυβολείο και μετά τη λήξη του πολέμου οι κάτοικοι των Πολλωνίων ξαναέχτισαν από την αρχή τον σύγχρονο ναό.

Παλαιοχριστιανικές Κατακόμβες⁵¹

Οι κατακόμβες βρίσκονται κοντά στο χωριό της *Τρυπητής*, σε σπηλιές 150 μέτρων πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας.

Το 2009 η Ιερά Σύνοδος ανακήρυξε τη Μήλο ως ιερό νησί, καθώς και οι Κατακόμβες αποτελούν το αρχαιότερο μνημείο της χριστιανοσύνης. Ήταν ο πρώτος τόπος συγκέντρωσης των πρώτων Χριστιανών και το πρώτο κοινοτικό νεκροταφείο στα τέλη του 2ου μ.Χ. αιώνα. Οι Κατακόμβες της Μήλου είναι μοναδικές σε μέγεθος σε όλο τον Ελλαδικό χώρο και από τα πιο γνωστά και αξιόλογα Χριστιανικά μνημεία παγκοσμίως, μαζί με τις κατακόμβες της Ρώμης και των Αγίων Τόπων.

Εκκλησιαστικό Μουσείο

Πολύ κοντά στο λιμάνι του Αδάμαντα, βρίσκεται η εκκλησία της Αγία Τριάδας, η οποία φιλοξενεί και το Εκκλησιαστικό Μουσείο.

Η εκκλησία αυτή, που μετρά χίλια χρόνια ζωής, χαρακτηρίζεται ως «σταυρεπίστεγη τρίκλιτη βασιλική μετά τρουλλοκαμάρας», μιας και αποτελείται από τρία κλίτη πάνω στα οποία υψώνεται κάθετα ο τρούλος στο ίδιο σχήμα με τον ναό. Αυτό το είδος εκκλησίας συναντάται πολύ σπάνια (υπάρχει μόνο άλλη μία εκκλησία, στην Πελοπόννησο, στο Λεβίδι Αρκαδίας) και είναι ένα πολύ ενδιαφέρον αρχιτεκτονικό μνημείο. Αρχικά είχε δημιουργηθεί για να λειτουργήσει ως μοναστήρι με το όνομα της Παναγίας της Θεοφανής, αλλά το 1839 την αγόρασαν Κρήτες πρόσφυγες και την έκαναν την εκκλησία του χωριού τους. Οι άκρες και τα τόξα του καμπαναριού της είναι επηρεασμένα από τα γοθτικά, ενώ τα υπέρθυρα και οι παραστάτες της είναι διακοσμημένα με γλυπτά παραδοσιακά και θρησκευτικά μοτίβα. Στην είσοδό της, στην αυλή, θα

⁵¹ Milos Island (2015), στο <http://www.milos.gr/el/>

δείτε δύο ψηφιδωτά, δημιουργίες του ντόπιου καλλιτέχνη Γιάγκου Καβρουδάκη. Τα δύο αυτά χρωματιστά ψηφιδωτά χρονολογούνται το 1937 και το ένα παριστάνει έναν δράκοντα στο σχήμα της Μήλου, ενώ το άλλο την μάχη του καλού και του κακού.

Από το 2000 στην Αγία Τριάδα στεγάστηκε και το Εκκλησιαστικό Μουσείο Μήλου, στο οποίο φυλάσσεται και εκτίθεται μεγάλο μέρος της μηλείκης καλλιτεχνικής παράδοσης και κληρονομιάς και της μηλείκης αγιογραφικής παράδοσης, (εικόνες από τον 14ο αιώνα, έργα της Κρητικής σχολής, έργα του Εμμανουήλ και Αντώνιου Σκορδίλη και των Κρητικών ζωγράφων, επιτάφιοι και ξυλόγλυπτα αναλόγια, εικονοστάσια του 17^{ου} αιώνα και άλλα εκθέματα υψηλής καλλιτεχνικής αξίας).

2.2.19. ΑΝΔΡΟΣ. Η Άνδρος είναι το βορειότερο νησί των Κυκλάδων και δεύτερο σε έκταση μετά τη Νάξο. Ο πληθυσμός του νησιού ανέρχεται στους 9.500 κατοίκους.

Η Άνδρος έχει έκταση 379,2 τχλμ. και το μήκος των ακτών της είναι 176 χλμ. Το νησί έχει ορεινή τοπογραφία με μια κεντρική οροσειρά που κορυφώνεται στο Πέταλο και την Κουβάρα (ψηλότερη κορυφή είναι ο Προφήτης Ηλίας στα 997 μ.). Στη δυτική πλευρά της Άνδρου βρίσκονται οι μεγάλες υπήνεμες αμμώδεις παραλίες του νησιού, εύκολα προσπελάσιμες και αξιοποιημένες τουριστικά.

Τουριστικές υποδομές

Το κύριο λιμάνι του νησιού είναι το Γαύριο, με τακτική σύνδεση με τη Ραφήνα (θερινή περίοδο κυρίως), ενώ τα λιμάνια στο Μπασιό, στη Χώρα και στο Κόρθι διαθέτουν υποδομή ιδιωτικών και αλιευτικών σκαφών. Δεν έχει αεροδρόμιο. Διαθέτει σχετικά καλό οδικό δίκτυο με πρόσβαση στις περισσότερες περιοχές του νησιού.

Θρησκευτικοί-πολιτισμικοί πόροι

Θρησκευτικά μνημεία της Άνδρου⁵²

Η Μονή της Ζωοδόχου Πηγής ή της Αγίας. Είναι το μεγαλύτερο μοναστήρι της Άνδρου. Είναι άγνωστο το έτος κατασκευής της. Μια ανεπιβεβαίωτη πληροφορία υποστηρίζει ότι τα βυζαντινά χρόνια ήταν Σχολή και έγινε μοναστήρι το 842 από την αυτοκράτειρα Θεοδώρα. Ακόμα, αναφέρεται, ότι πολλοί ευγενείς Ανδριώτες και μη σπούδασαν

⁵² <http://www.andros.gr/island/smgr.html>

στη σχολή του, που έδωσε πολλούς ιερείς, επισκόπους αλλά και πατριάρχες. Η Μονή αναφέρεται, για πρώτη φορά σε έγγραφο του 1400, ενώ στην εκκλησία της υπάρχει εικόνα με χρονολογία 1325. Ανακαινίστηκε κατά τον 16ο αιώνα αλλά και τον 20ο, και η αρχική του βυζαντινή μορφή αλλοιώθηκε. Το 1928 το μοναστήρι μετατράπηκε σε γυναικείο και σήμερα μόνο μία γερόντισσα ζει σε αυτό. Η εκκλησία του μοναστηριού είναι βυζαντινού ρυθμού με ξυλόγλυπτο τέμπλο και η ζωγραφική του διακόσμηση χρονολογείται στη μεταβυζαντινή περίοδο. Ακόμα, υπάρχουν εικόνες του 14ου και 16ου αιώνα. Στο μοναστήρι υπάρχει πλούσια βιβλιοθήκη με βιβλία και χειρόγραφα, μουσείο με ιερά άμφια και σκεύη, και μια μικρή συλλογή προϊστορικών εργαλείων. Γιορτάζει την πρώτη Παρασκευή μετά την Κυριακή του Πάσχα.

Η Μονή Παναχράντου. Το μοναστήρι, που κατά μια πληροφορία ιδρύθηκε τον 9ο αιώνα από τον βυζαντινό αυτοκράτορα Νικηφόρο Φωκά, βρίσκεται ψηλά στις βόρειες πλαγιές του βουνού "Γερακώνες". Είναι οχυρωμένο και διαθέτει πολλά αξιόλογα κειμήλια, που αξίζει να δείτε. Από αυτό ο επισκέπτης απολαμβάνει εντυπωσιακή θέα προς τη Χώρα.

Η Παλαιόπολη. Η Παλαιόπολη είναι η αρχαία πόλη της Άνδρου που άκμασε από την κλασική εποχή μέχρι τη ρωμαϊοκρατία. Σήμερα είναι ένα όμορφο καταπράσινο χωριό στην πλαγιά του όρους Πέταλο, που στο ψηλότερο σημείο του υπάρχουν οι μοναδικοί ίσως καταρράκτες των Κυκλάδων. Η αρχαία πολιτεία ήταν αρκετά χαμηλότερα, κοντά στο λιμάνι. Ο δρόμος κατεβαίνει μέχρι το χαμηλότερο σημείο του χωριού και από εκεί το μονοπάτι οδηγεί στη θάλασσα. Μέσα από μια πολύ όμορφη διαδρομή ο επισκέπτης μπορεί να δει τις παλαιοχριστιανικές εκκλησίες, το αρχαίο τείχος και να συνδυάσει με κολύμπι στα νερά του αρχαίου λιμανιού.

Το Πάνω Κάστρο. Το Πάνω Κάστρο ή Κάστρο της Φανερωμένης ή της Γριάς το Κάστρο ήταν η ισχυρότερη και μεγαλύτερη μεσαιωνική πολιτεία της Άνδρου. Χτίστηκε από τους Βενετούς πάνω σε ένα εντυπωσιακό οροπέδιο βόρεια του Όρμου Κορθίου, σε υψόμετρο περίπου 600 μ. Μπορούσε να προστατεύσει περίπου 1000 (ή και περισσότερους) κατοίκους και εθεωρείτο απόρθητο λόγω των υψηλών βράχων που το περιβάλλουν και του ισχυρού του τείχους. Η ιστορία του είναι άγνωστη και ίσως αυτό να τροφοδότησε τους θρύλους που το

περιβάλλουν. Σύμφωνα με το γνωστότερο, οι Τούρκοι, που δεν μπορούσαν να το καταλάβουν, έστειλαν στο κάστρο μια γριά με την έγκυο κόρη της να ζητήσουν βοήθεια, όμως το βράδυ η γριά άνοιξε την πύλη και μπήκαν οι Τούρκοι που έσφαξαν όλους τους κατοίκους. Στη συνέχεια η γριά, μετανιωμένη για την πράξη της, ανέβηκε σε ένα ψηλό βράχο και αυτοκτόνησε πηδώντας στη θάλασσα. Έτσι η μνήμη της γριάς έμεινε σε δύο από τα αξιοθέατα της περιοχής: "της γριάς το κάστρο" και την όμορφη παραλία "της γριάς το πήδημα". Σήμερα στο κάστρο, όπου φτάνει κανείς από ένα μονοπάτι που ξεκινά από το Κοχύλου, υπάρχουν ερείπια σπιτιών, εκκλησιών, δεξαμενών νερού και η εκκλησία της Φανερωμένης. Φυσικά το σημαντικότερο είναι η εκπληκτική θέα στο Αιγαίο και ένα επιβλητικό τοπίο.

2.2.20. ΤΗΝΟΣ. Η Τήνος είναι το τέταρτο σε μέγεθος νησί των Κυκλάδων, με έκταση 194,59 τ.χλμ., μήκος ακτών 114 χλμ. και βρίσκεται ΝΑ. της Άνδρου και ΒΔ. της Μυκόνου. Η απόσταση από την Άνδρο, είναι 1/2 νμ, ενώ η κοντινότερη απόσταση από τις ακτές της Μύκονου είναι περίπου 5 νμ. Νοτιοδυτικά του νησιού και σε απόσταση 12 νμ βρίσκεται η Σύρος. Έχει, σύμφωνα με την απογραφή του 2011, 8.636 κατοίκους. Το νησί χαρακτηρίζεται από τα εντυπωσιακά φυσικά τοπία του. Υπάρχουν επίσης προστατευόμενες περιοχές όπως ο υδροβιότοπος της Κολυμπήθρας και η περιοχή του Τσικνιά, που περιλαμβάνεται στο δίκτυο Natura 2000. Διαθέτει επίσης αξιόλογες παραλίες.

Τουριστικές υποδομές

Η Τήνος συνδέεται ακτοπλοϊκά με συμβατικά Ε/Γ-Ο/Γ και με ταχύπλοα με τον Πειραιά, τη Ραφήνα και τις λοιπές Κυκλάδες, τα Δωδεκάνησα και το Ανατολικό Αιγαίο. Διαθέτει ελικοδρόμιο και περιφερειακό ιατρείο.

Θρησκευτικοί-πολιτισμικοί πόροι

Η Τήνος είναι ιερό νησί και χαρακτηρίζεται από την πληθώρα θρησκευτικών-πολιτισμικών μνημείων.

Ναός Ευαγγελίστριας⁵³

Ο ναός αυτός συνδέεται άμεσα με την ιστορία, τον πολιτισμό, την οικονομία και τον τουρισμό του νησιού. Η αρχιτεκτονική του ναού ακολουθεί τα πρότυπα της παράδοσης του νησιού, αλλά έχει και πολλές

⁵³ Tinos360, στο <http://www.tinos360.gr/aksiotheata.html>

επιρροές από τη Δύση και την Ανατολή. Έχει κτιστεί πάνω σε κατάλοιπα παλαιοχριστιανικού ναού που ήταν αφιερωμένος στον Άγιο Ιωάννη Πρόδρομο, ενώ προϋπήρχε αρχαίο τέμενος προς τιμήν του Διονύσου.

Η Παναγία της Τήνου είναι ένα συγκρότημα αποτελούμενο από διώροφο κτίριο που στεγάζει τον κυρίως ναό στον επάνω όροφο και πολλά άλλα βοηθητικά κτίσματα που είναι ενσωματωμένα στον περίβολό της. Ο ναός είναι τρίκλιτη βασιλική με διευρυμένο και υπερυψωμένο το μεσαίο κλίτος, το οποίο χωρίζεται από τα δυο πλαϊνά με κιονοστοιχίες. Πάνω από την κύρια είσοδο του ναού μπορεί κανείς να δει ένα μαρμάρινο υπέρθυρο με ανάγλυφους τους δυο αρχαγγέλους και ανάμεσα εγχάρακτη επιγραφή των κτιτόρων του ναού.

Στο ναό επίκεντρο του προσκυνήματος αποτελεί η θαυματουργή εικόνα του Ευαγγελισμού. Υποστηρίζεται ότι η εικόνα ζωγραφίστηκε από τον Ευαγγελιστή Λουκά, ενώ σύμφωνα με άλλους μελετητές η εικόνα χρονολογείται αργότερα.

Ο ναός είναι κατάμεστος από τάματα και αφιερώματα των πολυπληθών πιστών, με τα οποία εκφράζουν είτε τις παρακλήσεις τους είτε την ευγνωμοσύνη τους για τα «θαύματα» της Παναγίας.

Κάτω από τον κυρίως ναό βρίσκεται αυτός της Ζωοδόχου Πηγής - Ευρέσεως. Εδώ ο προσκυνητής μπορεί να πάρει αγίασμα από την πηγή που ανέβλυσε και χύμα από τον τόπο που βρέθηκε η εικόνα.

Στους χώρους που περιβάλλουν την αυλή της Παναγίας στεγάζονται γραφεία, μουσεία και άλλες υπηρεσίες για την εξυπηρέτηση των αναγκών του Ιδρύματος και των επισκεπτών. Στην αυλή, επίσης, βρίσκεται και η φιάλη-συντριβάνι, δωρεά ενός αλλόδοξου, ο οποίος πίστεψε αποδίδοντας τη θεραπεία του σε θαύμα της Μεγαλόχαρης.

Στο πλάι της εκκλησίας ορθώνεται το επιβλητικό καμπαναριό. Λίθινο στη βάση του, υψώνεται στα 30 μέτρα με τρία μαρμάρινα φανάρια, φιλοτεχνημένα από τον Ιωάννη Φιλιππότη πάνω σε μελέτες του Αναστ. Ορλάνδου. Με τη μεγαλοπρέπειά του και τις καμπάνες του που αντηχούν σε ολόκληρη τη Χώρα και τα γύρω χωριά, αποτελεί σήμα κατατεθέν του συγκροτήματος της Παναγίας, αλλά και ολόκληρης της πρωτεύουσας, καθώς είναι το πρώτο που αντικρίζει από το πλοίο ο επισκέπτης.

Εορτές, έθιμα, πανηγύρια

Τα «φαναράκια» είναι ένα έθιμο που πραγματοποιείται κάθε χρόνο στις 30 Ιανουαρίου στη Χώρα. Την ημέρα αυτή προσέρχονται οι Τήνιοι με αναμμένα φανάρια στα χέρια τους για να προσκυνήσουν την εικόνα της Παναγίας, αναβιώνοντας το προσκύνημα που έλαβε χώρα μόλις διαδόθηκε η είδηση της εύρεσης της εικόνας. Το βράδυ της 30ής Ιανουαρίου η φιλαρμονική του Δήμου, οι μαθητές Δημοτικών, Γυμνασίου και Λυκείων, αλλά και μικρά παιδιά καθώς και μεγάλοι κάθε ηλικίας κρατώντας από ένα φαναράκι με πολύχρωμες διαφανείς μεμβράνες ξεκινώντας από την Παναγία και περνώντας από τα στενά δρομάκια ψάλλουν εμβατήρια σχετικά με τη μεγάλη αυτή γιορτή της Τήνου. Προηγούνται ο κλήρος και οι αρχές της Τήνου και των Κυκλάδων, ακολουθεί πλήθος κόσμου από όλο το νησί, καθώς και επισκέπτες και συγκεντρώνονται στην πλατεία Παντανάσσης, ενώ πυροτεχνήματα φωτίζουν τον ουρανό και σφυρίζουν τα καράβια. Από την εξέδρα της πλατείας απευθύνονται ευχετήριοι λόγοι και η εκδήλωση ολοκληρώνεται με πλούσιο κέρασμα από το Δήμο Τήνου.

Εορτασμός της Παναγίας τον δεκαπενταύγουστο

Είναι η μεγαλύτερη γιορτή της Τήνου και από τις μεγαλύτερες της Ορθοδοξίας. Για το προσκύνημα συγκεντρώνεται πλήθος κόσμου, που κατά κύριο λόγο είναι προσκυνητές. Την ημέρα του εορτασμού πραγματοποιείται η λιτανεία με τη θαυματουργή εικόνα. Μετά το πέρας της αρχιερατικής λειτουργίας που τελείται στο ναό ξεκινάει λιτανεία σε πομπή με τη συνοδεία της φιλαρμονικής του Δήμου, αγήματα του ναυτικού, την εικόνα με το κουβούκλιο, σύσσωμο τον κλήρο, εκπροσώπους της πολιτείας και τις τοπικές αρχές. Στην εξέδρα της πλατείας γίνεται δοξολογία, εκφωνούνται πανηγυρικοί από θρησκευτικούς και πολιτικούς εκπροσώπους, ενώ ταυτόχρονα ένα τιμητικό άγημα με εκπρόσωπο της πολιτείας μεταβαίνουν στο χώρο, όπου βυθίστηκε το καταδρομικό «Έλλη», για να αποτίσουν τιμές στους άνδρες του πληρώματος που χάθηκαν από την επίθεση των Ιταλών την ίδια μέρα του 1940. Τέλος, η εικόνα επιστρέφει κατά τον ίδιο τρόπο πίσω στο ναό.

ΕΚΘΕΣΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΕΙΜΗΛΙΩΝ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΩΝ

Σε ένα από τους χώρους του προαυλίου της Παναγίας στεγάζεται η έκθεση εκκλησιαστικών κειμηλίων και εικόνων. Περιέχει πολλά εκκλησιαστικά αντικείμενα του νησιού, κυρίως εικόνες από το 14ο-19ο

αιώνα, όπως επίσης τη Χάρτα του Ρήγα Φεραίου (μια από τις τρεις αυθεντικές που έχουν διασωθεί) και το δαχτυλίδι του Κολοκοτρώνη. Υπάρχουν επίσης ξυλόγλυπτα του Τηνίου καλλιτέχνη Ιωάννη Πλατή. Η συλλογή περιλαμβάνει και πίνακες από διάσημους καλλιτέχνες όπως του Φ. Κόντογλου και του Νικ. Λύτρα.

Στην ανατολική πλευρά του ναού της Παναγίας βρίσκεται το σκευοφυλάκιο. Περιέχει πολλά σημαντικά θρησκευτικά αντικείμενα, όπως πολύτιμα Ευαγγέλια, εικόνες, σταυρούς, δισκοπότηρα, άμφια ιερωμένων, κ.λπ..

Δίπλα στο ναό της Ευρέσεως του Ευαγγελισμού βρίσκεται το Μαυσωλείο της Έλλης. Εδώ, μαζί με τη μαρμάρινη ανάγλυφη μορφή της Νίκης, φυλάσσονται τμήμα της ιταλικής τορπίλης που χτύπησε το ελληνικό καταδρομικό «Έλλη», αντικείμενα του πλοίου και οστά των θυμάτων.

Εκκλησίες και ξωκλήσια⁵⁴

Η Τήνος αποτελεί ένα μοναδικό εκθετήριο εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής. Υπάρχουν περισσότερα από 800 ξωκλήσια τα οποία βρίσκονται διασκορπισμένα σε όλο το νησί κοντά ή μακριά από χωριά και οικισμούς. Μαζί με τις εκκλησίες, ο συνολικός αριθμός τους ξεπερνά τις 1.000.

Μερικά ξωκλήσια με ιδιαίτερο ενδιαφέρον είναι αυτά της Παναγίας Σπηλιώτισσας, σε απόσταση 2 χλμ. από την Κώμη και η Αγία Αικατερίνη του Τσικνιά, καθώς και της Παναγίας στην Κακιά Σκάλα, της Αγίας Υπακοής στην Καλλονή, της Αγίας Αναστασίας στον Κουμιάδο, και της Αγίας Παρασκευής κοντά στο Σκλαβοχώρι. Τέλος, στην ανατολική πλευρά της Τήνου, ακριβώς κάτω από τον Τσικνιά, βρίσκεται, σε μαγευτική τοποθεσία, το μεγάλο προσκύνημα ορθόδοξων και καθολικών της Παναγίας της Φανερωμένης,. Το καθολικό προσκύνημα εορτάζει της α΄ ή β΄ Κυριακή μετά τις 15 Αυγούστου και το ορθόδοξο στις 23 Αυγούστου. Η πρόσβαση γίνεται από χωματόδρομο που αρχίζει μετά τη Στενή. Αξίζει να τονισθεί η μοναδική θέα του πορθμού Τήνου – Μυκόνου.

Η Τήνος από την αρχαιότητα ήταν θρησκευτικό κέντρο, εφόσον το ιερό του Ποσειδώνα και της Αμφιτρίτης την καθιστούσε πανελλήνιο

⁵⁴ e-TINOS (2015), στο <http://www.e-tinos.gr/index.php/axiotheata/xoklisia.html>

προσκύνημα. Η πίστη και θρησκευτικότητα του νησιού, όμως, συνεχίστηκε και κατά τους επόμενους αιώνες μέχρι σήμερα. Αυτό αποδεικνύεται και από το μεγάλο αριθμό των εκκλησιών που βρίσκονται διάσπαρτες σ' όλο το νησί. Με τις 1000 περίπου Ορθόδοξες και Καθολικές εκκλησίες, η Τήνος κατέχει ξεχωριστή θέση στον κόσμο της εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής, όπου η ευαισθησία της Τηνιακής ψυχής έφτασε στο αποκορύφωμά της χρησιμοποιώντας Ανατολικές και Δυτικές τεχνικές με ένα μοναδικό τρόπο. Με ντόπια υλικά και μεράκι, οι Τηνιακοί τεχνίτες έκτισαν εκκλησίες, οι οποίες είναι πραγματικά έργα τέχνης.

Κατά τη Βυζαντινή περίοδο ανεγέρθηκαν πολλοί ενοριακοί ναοί στα χωριά. Όμως, στο κτίσιμο των πολυάριθμων εκκλησιών συνέβαλε και η ειδική συνθήκη μεταξύ των κατοίκων της Τήνου με τους Τούρκους, μετά την παράδοση του νησιού από τους Βενετούς. Έτσι, οι Τηνιακοί ήταν ελεύθεροι, εκτός των άλλων, να χτίζουν όσες εκκλησίες ήθελαν. Σε κάθε χωράφι σχεδόν χτίστηκε και μια οικογενειακή εκκλησία, καθώς η κατοχή ξωκλήσιου θεωρείται ευλογία για την οικογένεια. Όταν γιορτάζει το κάθε εκκλησάκι, ιδιωτικό και μη, όλοι οι παρευρισκόμενοι, φίλοι και ξένοι, κάθονται κοντά και απολαμβάνουν κέρασμα από την οικογένεια ή από όλες τις οικογένειες του χωριού. Το παραδοσιακό τηνιακό κέρασμα περιλαμβάνει καφέ, ρακί και λουκούμι (αν είναι Χριστούγεννα προσφέρονται και σπιτικά «ξεροτήγανα»-δίπλες, ενώ αν είναι Πάσχα τυρόπιτες γλυκές). Συχνά, προσφέρονται και παραδοσιακά εδέσματα, όπως τυράκι τηνιακό, λούζα, σκορδάτο (είδος ντόπιου λουκάνικου με πολλά μπαχαρικά), αγκινάρες «του λαδιού» και άλλα φαγητά συνοδευόμενα με ντόπιο κρασί.

Οι εκκλησίες της Τήνου χωρίζονται σε τρία είδη: α) τους καθεδρικούς ναούς (ενοριακές εκκλησίες που ξεχωρίζουν στα χωριά και τη Χώρα), β) τα παρεκκλήσια (μικρότερες εκκλησίες που βρίσκονται κοντά στις καθέδρες), και γ) τα ξωκλήσια. Τα τελευταία, όλα κατάλευκα, είναι αμέτρητα και διάσπαρτα στην ύπαιθρο της Τήνου: στις κορυφές των βουνών, σε απόκρημνα βράχια, σε παραλίες, μέσα σε κάμπους, πάνω σε μονοπάτια και δρόμους, σε λαγκαδιές.

Από άποψη αρχιτεκτονικής οι εκκλησίες της Τήνου είναι μονόκλιτες, δίκλιτες ή τρίκλιτες. Το κυρίαρχο χαρακτηριστικό τους είναι το καμπαναριό τους που δεσπόζει σε ποικίλα σχέδια. Πολλές φορές,

μάλιστα, βρίσκεται μόνο του, χωριστά από την εκκλησία. Οι παλιές εκκλησίες δεν έχουν καθόλου ανοίγματα, ενώ οι μεταγενέστερες έχουν λιγοστά. Η μακραίωνη συνύπαρξη Ορθόδοξου και Καθολικού δόγματος στο νησί είχε ως αποτέλεσμα επιρροές στην αρχιτεκτονική και πιο σπάνια, ναούς αφιερωμένους και στα δυο δόγματα, όπως η Αγ. Αικατερίνη στον Τσικνιά. Γενικά, οι παραδοσιακοί ναοί της Τήνου, και ιδιαίτερα της υπαίθρου, δε διαφέρουν από την παραδοσιακή τηνιακή κατοικία. Τα κυρίαρχα δομικά υλικά είναι τα ίδια που χρησιμοποιούνται και στο χτίσιμο της τηνιακής κατοικίας, δηλαδή ο σχιστόλιθος και ο ασβέστης. Το ταβάνι, όπως και στα σπίτια είναι επίπεδο και δημιουργείται με μια μεγάλη μονολιθική πλάκα ή με μικρότερες που στηρίζονται σε ξύλινες δοκούς (τράβες). Σε μερικές εκκλησίες στην όψη τους συναντούμε τριγωνικά αετώματα, στοιχείο που δε συμφωνεί με την ντόπια παράδοση, αλλά είναι μεταγενέστερο, των 19ου και 20ού αιώνων.⁵⁵

Το μοναστήρι της «Κυρίας των Αγγέλων»⁵⁶ στο Κεχροβούνι Τήνου
Θεωρείται ότι η Μονή χτίστηκε γύρω στον 11ο-12ο αι. μ.Χ., αν και το πρώτο έγγραφο που την αναφέρει είναι του 17ου αιώνα (πιθανότατα το 1614). Είναι κτισμένη σε υψόμετρο 600 μ., σκαρφαλωμένη στην κορυφή του βουνού, και έχει υπέροχη θέα στη Χώρα και στα χωριά της Τήνου. Σ' αυτό το μοναστήρι μόνασε μεταξύ άλλων και η μοναχή Πελαγία, η οποία είδε όραμα την Παναγία να της υποδεικνύει το μέρος, όπου τελικά βρέθηκε η εικόνα της, αυτή του Ευαγγελισμού. Από αυτό το γεγονός η Τήνος έγινε πόλος έλξης για τους χριστιανούς όλου του

⁵⁵ Τήνος 360° (2015), στο <http://www.tinos360.gr/paradosi.html>

⁵⁶ Κατά τη ντόπια παράδοση, τρεις αδελφές από το χωριό Τριπόταμος είδαν το ίδιο όνειρο-όραμα: μια γυναίκα (η Παναγία) τους υποδείκνυε να κτίσουν μοναστήρι και να μονάσουν σε συγκεκριμένο σημείο στο όρος Κεχροβούνι, εκεί όπου έβλεπαν παράλληλα ένα περίεργο φως. Έπειτα από αντιπαραθέσεις με την υπόλοιπη οικογένειά τους, τελικά αποφάσισαν να υπακούσουν στη γυναίκα του οράματός τους. Επειδή, όμως, στο συγκεκριμένο σημείο οι άνεμοι ήταν πολύ ισχυροί και η περιοχή γεμάτη φίδια, επιχείρησαν να χτίσουν τα κελιά τους λίγο νοτιότερα. Όμως, όσο και να προσπαθούσαν, τα κελιά γκρεμίζονταν κατά τη διάρκεια της νύχτας και τα εργαλεία βρίσκονταν στο αρχικό σημείο υπόδειξης. Μετά από αυτό πείστηκαν ότι έπρεπε να υπακούσουν στις αρχικές οδηγίες, και έχτισαν τα τρία κελιά, τα οποία μετέπειτα αποτέλεσαν τον πυρήνα της Μονής.

Τήνος 360° (2015), στο <http://www.tinos360.gr/monastiria.html>

κόσμου. Η μοναχή Πελαγία ορίστηκε Οσία από την εκκλησία μας και τα τελευταία 37 χρόνια Αγία. Η μνήμη της γιορτάζεται με λαμπρή ιεροτελεστία στην Τήνο κάθε χρόνο στις 23 Ιουλίου. Προς τιμήν της η εικόνα του Ευαγγελισμού μεταφέρεται με λιτανεία στο μοναστήρι το πρωί, όπου τελείται θεία λειτουργία στην εκκλησία. Ακολουθεί φιλοξενία των πιστών και το απόγευμα της ίδιας μέρας η εικόνα οδηγείται και πάλι πίσω στη θέση της, στην εκκλησία της Ευαγγελίστριας στη Χώρα. Η επιστροφή είναι μια μεγαλειώδης πομπή, στην οποία συμμετέχουν πεζή ο Μητροπολίτης, ο κλήρος της Τήνου, η Ηγουμένη με τις μοναχές και χιλιάδες πιστοί.

Παλαιότερα στη Μονή ζούσαν εκατοντάδες μοναχές, αλλά σήμερα έχει μειωθεί σημαντικά ο αριθμός τους. Δεν παύει, όμως, να προσελκύει όχι μόνο τους πιστούς αλλά και κάθε επισκέπτη της Τήνου.

Το μοναστήρι της «Κυρίας των Αγγέλων» εκτός από τα άλλα πράγματα που έχει να επιδείξει μέσα από την πορεία του στους αιώνες, αποτελεί επίσης δείγμα τηνιακής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Με τα στενά λιθόστρωτα σοκάκια του, τις συνεχείς καμάρες του, τη λευκότητα και λιτότητά του, είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα ενός οικισμού της Τήνου. Η μόνη διαφορά από τα υπόλοιπα χωριά του νησιού είναι ότι είναι χτισμένο σαν φρούριο, ενώ οι οικισμοί της Τήνου (σε αντίθεση με άλλους Κυκλαδικούς) απλώνονται ελεύθεροι στην τηνιακή ύπαιθρο.

Σήμερα μπορεί κανείς να επισκεφτεί το κελί της Αγίας Πελαγίας, να προσκυνήσει την κάρα της, αλλά και να περιπλανηθεί στα στενά δρομάκια της Μονής.

Στη Μονή υπάρχει βιβλιοθήκη που απαριθμεί πάνω από 2000 τίτλους για όλα τα θέματα, οι οποίοι χρονολογούνται εδώ και πολλούς αιώνες.

Το Μοναστήρι της Ιεράς Καρδιάς του Ιησού στο Ξώμπουργο

Το Μοναστήρι της Ιεράς Καρδιάς του Ιησού θεωρείται από τα μεγαλύτερα προσκυνήματα της Ελλαδικής Καθολικής Εκκλησίας. Ιδρύθηκε από τους Ιησουΐτες μοναχούς, οι οποίοι ήλθαν στην Τήνο στο β' μισό του 17ου αιώνα και εγκαταστάθηκαν σε σπίτι που τους παραχωρήθηκε μέσα στο Κάστρο που το μετέτρεψαν σε εκκλησία της Αγίας Σοφίας. Μετά την παράδοση του Κάστρου στους Τούρκους και την καταστροφή του, οι Ιησουΐτες εγκαθίστανται στο Μπόργκο, όπου έκτισαν μεγάλο ναό το 1720-25 περίπου, δίπλα στο εκκλησάκι της Αγίας Αικατερίνης, το ναό της Αγίας Σοφίας, σε ανάμνηση του πρώτου ναού

του Κάστρου. Το 1837-38 μετέβησαν στα Λουτρά, και στο ιδιόκτητο κτήμα τους έκτισαν μοναστήρι και εκκλησία αφιερωμένα στον Άγιο Ιωσήφ. Στο τέλος του 19ου αιώνα, όμως, με τη μεσολάβηση του ηγουμένου της Μονής Λουτρών και την προσφορά των χωριανών ανακαινίσθηκε εξολοκλήρου η ετοιμόρροπη εκκλησία της Αγίας Σοφίας, η οποία μετονομάστηκε σε εκκλησία της Ιεράς Καρδίας του Ιησού. Περιλαμβάνει, εκτός από το ναό, εστιατόριο και κοιτώνες για φιλοξενία των επισκεπτών. Στη μέση του προαύλιου χώρου δεσπόζει το άγαλμα της Ιεράς Καρδίας του Ιησού, φιλοτεχνημένο από τον Ι. Φιλιππότη το 1950, αφιερωμένο στους Καθολικούς πεσόντες το διάστημα 1912-1950. Κάθε δεύτερη Κυριακή του Ιουλίου εορτάζει πανηγυρικά με την προσέλευση πολυπληθών πιστών απ' όλη την Ελλάδα.

Όπως κάθε γωνιά της Ελλάδας, έτσι και η Τήνος έχει τα δικά της έθιμα, τα οποία οι φορείς και οι κάτοικοί της φροντίζουν να τα διατηρούν μέχρι σήμερα. Ο επισκέπτης, του νησιού έχει την ευκαιρία να τα γνωρίσει από κοντά και να βιώσει αυτές τις ξεχωριστές παραδόσεις αποκτώντας καινούργιες εμπειρίες. Τα κάλαντα, ο τηνιακός γάμος, η βεγγέρα, η ντόπια μουσική είναι ορισμένα από τα χαρακτηριστικά της τηνιακής κληρονομιάς.

ΤΗΝΙΑΚΟΣ ΓΑΜΟΣ

Ο γάμος είναι μια θρησκευτική τελετή αλλά και πολιτιστική έκφραση, εφόσον, εκτός από το μυστήριο, με το γάμο διαιώνίζονται και τοπικές παραδόσεις. Στην Τήνο τελείται με την ίδια διαδικασία και στα δυο δόγματα, ορθόδοξο και καθολικό. Μέρους πριν, κοπέλες συγγενείς των μελλονύμφων γυρίζουν τα σπίτια του ίδιου του χωριού αλλά και των γύρω χωριών και καλούν στο γάμο. Την ίδια μέρα, ο κουρέας του χωριού ή κάποιος σχετικός, πηγαίνει στο σπίτι του γαμπρού για να τον κουρέψει και να τον ξυρίσει. Οι νέοι έρχονται να τον ντύσουν και ταυτόχρονα ρίχνουν τουφεκιές. Οι νέες πάλι, πηγαίνουν στο σπίτι της νύφης, για να την ντύσουν. Ξεκινά πομπή με τα λαϊκά όργανα (βιολί, λαούτο) μπροστά παίζοντας γαμήλιους σκοπούς και πίσω ο γαμπρός (παλαιότερα πάνω σε άλογο ή μουλάρι) με την οικογένειά του, τους συγγενείς και καλεσμένους να ακολουθούν. Το ίδιο συμβαίνει και με τη νύφη που πηγαίνει στην εκκλησία με την ίδια συνοδεία και στο προαύλιο συναντιέται με το γαμπρό και μπαίνουν μέσα στο ναό.

Ακολουθεί η θρησκευτική τελετή και μετά πάλι η πομπή. Μπροστά τα όργανα παίζοντας γαμήλια εμβατήρια (Μαρς), πίσω νεόνυμφοι, γονείς, κουμπάροι και όλοι οι άλλοι. Στο σπίτι περιμένει μεγάλη ετοιμασία τόσο σε γλυκίσματα παραδοσιακά (αμυγδαλωτά, «ψαράκια», παστέλι, ξεροτήγανα), όσο και σε φαγητά. Παλαιότερα ο λαγός ήταν απαραίτητο πιάτο. Οι ευχές και τα «τραταρίσματα» «δίνουν και παίρνουν». Όλοι κάθονται στο τραπέζι και στη συνέχεια τα όργανα αρχίζουν να παίζουν. Πρώτο το ζευγάρι «ανοίγει» το χορό με «μπάλο», ενώ οι οργανοπαίκτες τραγουδούν αυτοσχέδια τραγούδια για το γαμπρό και τη νύφη, παινεύοντας τη λεβεντιά του γαμπρού και την ομορφιά της νύφης. Το γλέντι και το φαγοπότι συνεχίζεται ως το πρωί και παλαιότερα μέχρι το απόγευμα της επομένης.

ΝΤΟΠΙΑ ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΑ

Τα κατεχοχόν απαραίτητα μουσικά όργανα σε ένα τηνιακό γλέντι είναι το βιολί και το λαγούτο. Παλαιότερα συνηθισμένη ήταν και η τσαμπούνα, η οποία δυστυχώς σήμερα εκλείπει και οι τσαμπουνιέρηδες του νησιού είναι πλέον ελάχιστοι. Σε δεύτερη μοίρα έρχονται η κιθάρα, το ούτι, το μπουζούκι, το ακορντεόν και το κλαρίνο, τα οποία συνοδεύουν τα βασικά όργανα σε μεγάλες ενορχηστρώσεις. Οι πιο διαδεδομένοι χοροί της Τήνου είναι ο μπάλος και ένα είδος ιδιόρρυθμου συρτού.

ΚΑΛΑΝΤΑ

Τα κάλαντα είναι μια κατηγορία δημοτικών τραγουδιών που ψάλλονται σε όλη την Ελλάδα την παραμονή των Χριστουγέννων, Πρωτοχρονιάς, Θεοφανείων, Βαΐων, για να υμνήσουν το Θεό, Χριστό, Μ. Βασίλειο, Άγ. Ιωάννη Βαπτιστή.

Στην Τήνο παλιότερα εξέφραζαν, κυρίως, το θρησκευτικό συναίσθημα. Τα έψαλλαν το βράδυ της παραμονής οι ηλικιωμένοι του χωριού σε όλα τα σπίτια ξεκινώντας από του παπά. Με τα χρόνια, όσο οι παλιοί καλαντιστάδες έφευγαν από τη ζωή, τα έλεγαν οι νέοι όχι μόνο του χωριού αλλά και από τα γύρω χωριά κρατώντας πολλές φορές τύμπανα, τα οποία σήμερα αντικαταστάθηκαν από τα τρίγωνα.

57

⁵⁷ <http://www.tinos360.gr/ethima.html>

2.2.21. ΣΥΡΟΣ. Η Σύρος βρίσκεται στο κεντρικό σημείο των Κυκλάδων και απέχει 83 νμ. από τον Πειραιά και 62 νμ. από τη Ραφήνα. Η έκτασή της είναι 84 τ.χλμ. και έχει μήκος ακτών 87 χλμ. Η περιφερειακή ενότητα Σύρου, σύμφωνα με την απογραφή του 2011, έχει πληθυσμό 21.505 κατοίκους.

Η Σύρος έχει όμορφο φυσικό περιβάλλον, με αρκετές εναλλαγές. Χαρακτηριστικά είναι τα τοπία με βράχια, γεφυράκια, σπηλιές και άβατες παραλίες. Τα μονοπάτια του νησιού και ιδιαίτερα του βόρειου τμήματος της Απάνω Μεριάς, είναι σηματοδοτημένα. Το νότιο μέρος είναι πεδινό και εκεί βρίσκονται τα χωριά και οι παραλίες της. Υπάρχουν επίσης πολλές πηγές, απόκρημνες βραχώδεις ακτές και μικρά φαράγγια. Στην περιοχή από το Όρος Σύριγγα ως την παραλία υπάρχουν σημαντικά οικοσυστήματα που έχουν ενταχθεί στο δίκτυο Natura 2000. Επίσης, οι νησίδες της έχουν χαρακτηριστεί ως περιοχές εξαιρετικού φυσικού κάλλους.

Θρησκευτικοί-πολιτισμικοί πόροι

Θρησκευτικά μνημεία του Δήμου Ερμούπολης.

Ο ορθόδοξος *Μητροπολιτικός ναός της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος*. Πρόκειται για σημαντικό ναό, βασιλική τρίκλιτη με θόλο, που είναι χρονολογικά ο πρώτος ναός του νησιού (1824).

Η ορθόδοξη εκκλησία της *Κοίμησης της Θεοτόκου*, είναι η δεύτερη χρονολογικά εκκλησία της Ερμούπολης που χτίστηκε το 1828 -1829. Ονομάζεται και «Παναγία των Ψαριανών» και φιλοξενεί την μοναδική εικόνα της Παναγίας, έργο του μεγάλου ζωγράφου Δομίνικου Θεοτοκόπουλου (El Greco).

Η *καθολική εκκλησία της Ευαγγελίστριας*. Είναι βασιλική τρίκλιτη, χτισμένη στις αρχές του 19ου αιώνα και είναι ο ενοριακός ναός των καθολικών της Ερμούπολης.

Η ορθόδοξη *εκκλησία του Αγίου Νικολάου*, βρίσκεται στην αρχή του άξονα της Συνοικίας «Βαπόρια» και αποπερατώθηκε το 1905, μετά από εργασίες 61 ετών. Επιβλητικός και μεγαλοπρεπής ναός, μεταξύ των πέντε μεγαλύτερων ναών στην Ελλάδα, αποτελεί αντικείμενο θαυμασμού του επισκέπτη.

Το ορθόδοξο *Νεκροταφείο του Αγίου Γεωργίου* βρίσκεται στην περιοχή της Νεάπολης, στην περιφέρεια της Ερμούπολης. Απαριθμεί πλήθος ταφικών μνημείων, ναϊσκων, αγαλμάτων, προτομών. Σημαντικά επίσης

είναι και τα άλλα δύο γειτονικά νεκροταφεία, το Καθολικό και αυτό της Κοινοπολιτείας

Ο ναός της Ανάστασης του Σωτήρος ναός βυζαντινού ρυθμού, σταυροειδής με τρούλο χτίστηκε μεταξύ 1879 και 1909 στη κορυφή του λόφου «Δήλι», του δεξιού από την μεριά του επισκέπτη λόφου ο οποίος δεσπόζει στο λιμάνι της Ερμούπολης.⁵⁸

Θρησκευτικά μνημεία του Δήμου Άνω Σύρου

Η καθολική εκκλησία του Αγίου Γεωργίου είναι η μητρόπολη των καθολικών του νησιού. Το χτίσμα χρονολογείται από τον 12ο αιώνα με τελευταία ανακαίνιση το 1834 και βρίσκεται στο ψηλότερο σημείο του λόφου.

Στο Αρχείο της Καθολικής Επισκοπής που παλιότερα στεγαζόταν η Ιερατική Σχολή (1837) βρίσκεται το ιστορικό αρχείο του νησιού. Εκεί φυλάσσονται χειρόγραφα που χρονολογούνται από τον 16ο αιώνα με σημαντικά στοιχεία. Το Αρχείο είναι ανοιχτό μόνο κατά την διάρκεια των καλοκαιρινών μηνών.

Δύο από τις σημαντικότερες καθολικές μονές βρίσκονται στην Άνω Σύρο. Η καθολική Μονή των Καπουτσίνων με την εκκλησία του Αγίου Ιωάννη χρονολογίας του 1635 και η καθολική Μονή των Ιησουϊτών με την εκκλησία της Παναγίας του Καρμήλου, ένα χτίσμα του 1740 με αξιόλογη βιβλιοθήκη που περιέχει ιστορικά έγγραφα, περγαμηνές και σπάνια χειρόγραφα. Στη δυτική πλευρά του οικισμού υπάρχει και η καθολική εκκλησία του Σα Μπαστιά δηλ. Αγίου Σεβαστιανού Στους πρόποδες του λόφου συναντάται το παλιό Γαλλικό Νοσοκομείο και στο βόρειο τμήμα του οικισμού υπάρχει το Κοιμητήρι των Αγγέλων, ένα παλιό νεκροταφείο αβάπτιστων παιδιών.

Οι εκκλησίες της Αγίας Τριάδας και του Αγίου Νικολάου του Φτωχού είναι οι μοναδικές ορθόδοξες εκκλησίες που υπάρχουν στην Άνω Σύρο.

Ο κάβος του Αι Γιώργη στον απάνεμο όρμο Αχλάδι με τις σκαλισμένες φιγούρες από χέρια θαλασσοδαρμένων ναυτικών και η εκκλησία της Αγίας Θέκλας στον Μέγα Γιαλό είναι ακόμα μερικά από τα αξιοθέατα του νησιού, καθώς και στην Ποσειδωνία ο καθολικός ναός του Αγίου

⁵⁸ Ταξιδέψτε στις μαγευτικές Κυκλάδες (2015).

<http://www.travelcyclades.gr/islands/syros-sightseeing.html>

Πέτρου και ο ορθόδοξος ναός του Αγίου Ιωάννη, χτίσμα του 1860, με τις προτομές του Γ. Βέλτσου και Θ. Πετροκόκκινου.

Υπάρχουν ακόμα τα καθολικά εκκλησία της Αγίας Πακούς και του Αγίου Στέφανου στο οποίο η πρόσβαση γίνεται με καΐκι ή με οργανωμένη πεζοπορία από το Γαλησσά. Επίσης επισκέψιμη είναι η γυναικεία ορθόδοξη Μονή της Αγίας Βαρβάρας με τους αργαλειούς και την έκθεση υφαντών στο Κίνι και ο ορθόδοξος ναός του Προφήτη Ηλία στο Επισκοπιό⁵⁹.

Τοπικές εκδηλώσεις - πανηγύρια

Στο νησί διοργανώνονται πολλά πανηγύρια τόσο του καθολικού δόγματος όσο και του ορθόδοξου. Τον Ιούνιο διοργανώνεται το πανηγύρι της Ιεράς Καρδίας του Ιησού στον Γαλησσά. Τον Ιούλιο διοργανώνονται τα πανηγύρια του Αγίου Βενέδικτου – Σα Μιχάλη και του Αγίου Παντελεήμονα στην περιοχή Παπούρι στην Απάνω Μεριά, της Αγίας Μαρίνας στο Κίνι, της Παναγίας του Όρους Καρμήλου στο Γαλησσά, του Προφήτη Ηλία στο Πισκοπειό, της Αγίας Άννας και της Αγίας Παρασκευής στην Αληθινή. Ακολουθούν τα πανηγύρια της Παναγίας των Αγγέλων στη Σκορδιά, της Παναγίας των Χαρίτων στο Κίνι, της Μεταμόρφωσης του Σωτήρα στον Αγρό και του Αγίου Κυριάκου (Τσίρικου) στον Δανακός. Τον Σεπτέμβριο διοργανώνονται τα πανηγύρια του Αγίου Ιωάννου Φυσώντα στην περιοχή Αμυγδαλό στην Απάνω Μεριά, της Γεννήσεως της Θεοτόκου (Παναγία των Κεριών) στην Παρακοπή, της Γεννήσεως της Θεοτόκου στη Χρούσσα Πάγος, της Γεννήσεως της Θεοτόκου (Παναγία Λωτιανή) στον Λωτό, της Κιουράς στην περιοχή Σκαλί στην Άνω Σύρο, της Γεννήσεως της Θεοτόκου (Παναγία Βουλιανή) – Βούλιας στο Κίνι, του Τίμιου Σταυρού – Παρακοπή, Αληθινή, Τάλαντα και της Παναγίας της Φανερωμένης στη Χρούσσα. Το Οκτώβριο διοργανώνονται τα πανηγύρια των Αγίων Κοσμά & Δαμιανού (Αγ.Ανάργυροι) της Αγίας Θηρεσίας στην Κυπερούσσα, του Σα Μιχάλη, Αγίου Ιωάννου & Αγίου Λαυρεντίου στην Απάνω Μεριά. Της Αγίας Θηρεσίας στο Δανακό, του Αγίου Γεωργίου στον Κάμπο – Απάνω Μεριά, την Ανάμνηση του Θαύματος Αγίου Σπυρίδωνος στη Χρούσσα, της Μετάστασης της Θεοτόκου στις περιοχές Γαλησσά, Κίνι,

⁵⁹ Ταξιδέψτε στις μαγευτικές Κυκλάδες (2015).

<http://www.travelcyclades.gr/islands/syros-sightseeing.html>

Πάγος, Πισκοπειό και Χαλανδριανή, του Αγίου Μάμα στο Γαλησσάς, της Καρδιανής στην περιοχή Μύτακας στην Απάνω Μεριά, του Αγίου Ιωάννου Ευαγγελιστή στο Πλατύ Βουνί – Απάνω Μεριά και του Αγίου Ιωάννου Βαπτιστή στην Αληθινή.

Τα περισσότερα πανηγύρια έχουν καθολικό χαρακτήρα εφόσον το νησί κατακλύζεται από καθολικούς αγίους και κατοίκους που ασπάζονται το καθολικό δόγμα.

2.2.22. ΚΕΑ. Η Κέα είναι το δυτικότερο κατοικήσιμο νησί των Κυκλάδων και η επιφάνειά της εκτιμάται στα 131,7 τ.χλμ. ενώ έχει μήκος ακτών 88 χλμ. Ο Δήμος Κέας, σύμφωνα με την απογραφή του 2011, έχει πληθυσμό 2.455 κατοίκους.

Στην κεντρική και ανατολική Κέα (περιοχή ενταγμένη στο δίκτυο Natura 2000) βρίσκεται το μεγαλύτερο δάσος δρυός στις Κυκλάδες, ενώ σπάνια φυτά και ενδημικά των Κυκλάδων, θάμνοι και χιλιάδες αγριολούλουδα, σε μια απίστευτη χρωματική ποικιλία, καλύπτουν τις πλαγιές των λόφων, τις όχθες των ρεμάτων, τα φαράγγια, ακόμη και τις σχισμές των βράχων. Στο νησί υπάρχουν δάση με βαλανιδιές, από τα ελάχιστα που έχουν μείνει στο Αιγαίο, τα οποία καλύπτουν μεγάλες εκτάσεις στο εσωτερικό του νησιού.

Το νησί διαθέτει σημαντικά αξιοθέατα αρχαιολογικού, ιστορικού, πολιτιστικού και θρησκευτικού ενδιαφέροντος.⁶⁰

Τουριστικές υποδομές

Το νησί έχει καθημερινή ακτοπλοϊκή σύνδεση με το Λαύριο. Διαθέτει ελικοδρόμιο και περιφερειακό ιατρείο. Στο νησί υπάρχει μεγάλο δίκτυο καλοδιατηρημένων μονοπατιών.

Θρησκευτικοί-πολιτισμικοί πόροι

Το μοναστήρι της Παναγίας της Καστριανής στην Κέα. Η Μονή της Παναγίας της Καστριανής που είναι η προστάτιδα της Κέας ιδρύθηκε γύρω στα 1700 μ.Χ. στην τοποθεσία Καστρί. Σύμφωνα με την παράδοση στον απόκρημνο βράχο που χτίστηκε το μοναστήρι κάποιοι βοσκοί είδαν μια λάμψη και αφού πλησίασαν και έσκαψαν στο σημείο βρήκαν την ιερή εικόνα της Κοιμήσεως. Στο σημείο αυτό κατασκεύασαν την εκκλησία που υπάρχει ακόμη (ο κάτω ναός), ενώ το 1912 χτίστηκε η

⁶⁰ Κέα. Το νησί (2015). <http://kea.gr/index.php/el>

μεγαλόπρεπη εκκλησία (επάνω ναός) που υπάρχει σήμερα και χαρακτηρίζει την Μονή. Όλο το συγκρότημα ολοκληρώθηκε στην πορεία με τις δωρεές και τα τάματα των πιστών και με κτίσματα που προστέθηκαν, όπως δωμάτια για τους επισκέπτες, τραπεζαρία και κηροστάσιο.

Η Παναγία η Καστριανή βρίσκεται σε ένα πραγματικά επιβλητικό τοπίο της Κέας μέσα από μια διαδρομή που σου κόβει την ανάσα με την ομορφιά της. Γύρω από το καστρί υπάρχουν γκρεμοί, θαλασσοσπηλιές και παραλίες που μπορεί κάποιος να τις ανακαλύψει μόνο με σκάφος. Η Παναγία η Καστριανή γιορτάζει κάθε 15 Αύγουστο ενώ λαμβάνουν χώρα και άλλες λειτουργίες μέσα στην χρονιά.

Το Ιερό Προσκύνημα της Παναγίας Καστριανής Κέας, τον χειμώνα είναι ανοικτό την Τρίτη, την Πέμπτη και το Σάββατο, από τις 9 έως τις 3, ενώ από το Πάσχα μέχρι τον Σεπτέμβριο είναι συνέχεια ανοικτό ⁶¹.

⁶¹ Κέα - Τζιά (2015), στο

<http://www.keainfo.gr/keatouristikosodigos/keaaxiotheata/panagiakastriani/index.html>

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 2

1. e-TINOS (2015), στο <http://www.e-tinos.gr/index.php/axiotheata/xoklisia.html>
2. <http://www.andros.gr/island/smgr.html>
3. Ηρακλειά, Μικρές Κυκλάδες στο <http://www.iraklia.gr/grevironment.html>
4. Imagine Πάρος (2015). στο <http://www.paros.gr/el/ti-tha-kanw/shmeia-endaferontos/eklisies-monastiria/42-paroikia.html>
5. Milos Island (2015), στο <http://www.milos.gr/el/>
6. Paros Vacations (2015), στο <http://paros-vacations.com/what-to-do/panigiria-stin-paro.html>
7. Paros Vacations (2015), στο <http://paros-vacations.com/what-to-do/panigiria-stin-paro.html>
8. Santorini, Τουριστική πύλη Δήμου Θήρας, στο http://www.santorini.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=156&Itemid=100&lang=el
9. Tinos360, στο <http://www.tinos360.gr/aksiotheata.html>
10. Αειφόρος (χ.χ.). *Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Κιμώλου 2012-2014*, σελ. 26, στο <https://diavgeia.gov.gr/doc/%CE%9241%CE%A7%CE%A9%CE%958-%CE%A95%CE%9B>.
11. Αμοργός (2015), στο <http://www.amorgos-island.gr/gr/chora/chora-sights.html>
12. Αμοργός (2015), στο <http://www.amorgos-island.gr/gr/monastery/item/monastery.html>
13. Δήμος Αντιπάρου (2015), στο <http://www.antiparos.gr/el/episkeptes/aksiotheata/spilaio.html>
και Κοινότητα Αντιπάρου (έκδ. χ.χ.), *Αντίπαρος "Το Σπήλαιο της Αντιπάρου"* (λήμμα)
14. Δήμος Νάξου και Μικρών Κυκλάδων (2015). στο <http://www.naxos.gr/gr/naxos/ekdiloseis/paniguria/article/?aid=1689>
15. Δήμος Νάξου και Μικρών Κυκλάδων (2015). στο <http://www.naxos.gr/gr/naxos/ekdiloseis/paniguria/article/?aid=1689>

16. Δήμος Νάξου, στο <http://www.naxos.gr/gr/naxos/axiotheata/ekklisies-kai-monastiria/article/?aid=1669>
17. Δήμος Πάρου (2015), στο <http://www.paros.gr/el/ti-tha-kanw/shmeia-endiaferontos/ekklisies-monastiria.html>
18. Δήμος Σίκινου (2015) στο <http://www.sikinos.gr/Island/Culture/Festivals.aspx>
19. Ίος (2015), στο Στο <http://ios.gr/greek/tourist-guide/churches/>
20. Κέα - Τζιά (2015), στο <http://www.keainfo.gr/keatouristikosodigos/keaaxiotheata/panagiakastriani/index.html>
21. Κέα. Το νησί (2015). <http://kea.gr/index.php/el>
22. Κίμωλος (2015). <http://www.kimolos.gr/plirofories-tautotita/thriskeia/ekklisies>
23. Κουμανούδης, Ι. «Τα λαϊκά σπίτια και οι εκκλησίες της Σαντορίνης», από το βιβλίο «Σαντορίνη» του Μιχαήλ Δανέζη/1971. Επιμέλεια Εμμ. Α. Λιγνός.
24. Μοίρα, Π. (2005). *Τουριστική Γεωγραφία της Ελλάδας*, εκδ. Interbooks, Αθήνα.
25. Μύκονος (2015), στο http://www.mykonos.gr/index.php?MDL=pages&Branch=N_N000000100 N0000010015 N0000010095
26. Μύκονος (2015), στο http://www.mykonos.gr/index.php?MDL=pages&Branch=N_N000000100 N0000010015 N0000010095
27. Οδυσσεύς (2015). στο http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=9503
28. Σέριφος (2015), στο <http://www.serifosinfo.gr/serifosplirofories/serifosaksiotheata/m-onitaksiarxon/index.html>
29. Σίφνος (2015), στο <http://www.sifnos.gr/index.php>
30. Σπαρτίνο, Μ-Γ., «Ίος, Ιχνογραφώντας τη σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον», Δήμος Ιητών, Πρόγραμμα «Πρακτικές Βιώσιμης Ανάπτυξης στα Νησιά του Νοτίου Αιγαίου (νήσοι Ίος και Τήλος)», Συγχρηματοδότηση ΥΠΕΧΩΔΕ (Πρόγραμμα ΕΤΕΡΠΣ), Σύρος 2004

31. Ταξιδέψτε στις μαγευτικές Κυκλάδες (2015).
<http://www.travelcyclades.gr/islands/syros-sightseeing.html>
32. Τήνος 360° (2015), στο <http://www.tinos360.gr/monastiria.html>
33. Τήνος 360° (2015), στο <http://www.tinos360.gr/paradosi.html>
34. Τουριστική Αγορά Επιμελητηρίου Κυκλάδων (2015), στο
http://www.e-kyklades.gr/tourism/anafi_sights?lang=el#sthash.xaTl5Vhl.dpuf
35. Φολέγανδρος, <http://www.folegandros.gr/panagia.html> και
<http://www.folegandros.gr/fests3.html>

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1. ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

3.2. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

3.2.1. Αργός Τουρισμός

3.2.2. Η χρήση της «Πύλης»

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 3^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1. ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τα νησιά των Κυκλάδων διαθέτουν πλούσια θρησκευτική – πολιτισμική κληρονομιά, για την ορθολογική αξιοποίηση της οποίας απαιτείται η προσέγγισή της από δύο κατευθύνσεις, δηλαδή α) του προσκυνήματος σε εκκλησίες, μοναστήρια και άλλους ιερούς χώρους και β) του θρησκευτικού-πολιτισμικού τουρισμού, με την έννοια της επίσκεψης των θρησκευτικών χώρων ως χώρων πολιτισμού. Πρόκειται για δύο διαφορετικά φαινόμενα, που είναι αναγκαίο να διακριθούν καθώς οι επισκέπτες ταξιδεύουν ωθούμενοι από διαφορετικά κίνητρα.

Στην περίπτωση του προσκυνήματος, ο στόχος είναι κυρίως πνευματικός, και ο προσκυνητής διακατέχεται από αισθήματα που δεν συνάδουν με την τρέχουσα έννοια της τουριστικής δραστηριότητας. Αυτή η ιδιότητα του προσκυνητή πρέπει να λαμβάνεται υπόψη τόσο από τους δημόσιους φορείς της περιοχής (π.χ. δήμος) όσο και από τους επαγγελματικούς φορείς ώστε να διαμορφώνεται η αντίστοιχη πολιτική προσέλευσής τους. Για παράδειγμα οι επισιτιστικές μονάδες των νησιών πρέπει να μπορούν να ανταποκρίνονται στις ανάγκες των πιστών, καθώς ο προσκυνητής πιθανότατα θα θελήσει να νηστέψει πριν ή κατά τη διάρκεια του προσκυνήματος και θα αναζητήσει νηστίσιμα εδέσματα κ.λπ. Σε όλα τα προσκυνήματα της Ευρώπης, τα εστιατόρια προσφέρουν ανάλογα πιάτα στους προσκυνητές (π.χ. στο Σαντιάγο της Κομποστέλλα σερβίρεται «μενού του προσκυνητή»). Επίσης, ανάλογα προς το ύφος των προσκυνητών πρέπει να διαμορφώνεται ο διάκοσμος και γενικότερα το περιβάλλον των επισιτιστικών μονάδων (ωράριο λειτουργίας,

συμπεριφορά προσωπικού, σεβασμός στους προσκυνητές, αποφυγή βωμολογιών και φωνασκιών, ησυχία, κατάλληλη μουσική κ.λπ.).

Στην περίπτωση του θρησκευτικού-πολιτισμικού τουρισμού το κίνητρο είναι η επαφή με τον πολιτισμό, η γνώση, με έμφαση στο θρησκευτικό-πολιτισμικό στοιχείο, ανεξαρτήτως θρησκευτικών πεποιθήσεων. Οι τουρίστες αυτής της κατηγορίας δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στην πολιτισμική ενημέρωση, στην ιστορία, στην αρχιτεκτονική, στο φυσικό περιβάλλον, κ.λπ. Οι θρησκευτικοί – πολιτισμικοί τουρίστες, προφανώς διαφοροποιούνται από τους προσκυνητές, αλλά και από τους μαζικούς τουρίστες που αναζητούν «ήλιο και θάλασσα» και γι' αυτό το λόγο πρέπει να διαμορφώνεται η ανάλογη τουριστική πολιτική για την προσέλκυσή τους και την ικανοποίηση των αναγκών τους.

Δηλαδή απαιτείται η διαμόρφωση ειδικού σχεδίου διαχείρισης των προσκυνητών και ανάλογου ειδικού σχεδίου διαχείρισης των θρησκευτικών-πολιτισμικών τουριστών. Τα δύο αυτά σχέδια θα είναι διακριτά μεταξύ τους, αλλά θα διαφέρουν από το γενικότερο σχέδιο προσέλκυσης των τουριστών του «ήλιου και της θάλασσας».

Σε κάθε περίπτωση σχεδιασμού θα πρέπει να ερευνηθεί η φέρουσα ικανότητα της κάθε περιοχής. Διότι, τα μεγάλα θρησκευτικά κέντρα των νησιών των Κυκλάδων (π.χ. Τήνος, Πάρος, Αμοργός κ.λπ.) είναι ήδη γνωστά και δέχονται τεράστιο αριθμό προσκυνητών κατά τη διάρκεια του εορτασμού του πολιούχου αγίου. Επομένως στόχος δεν είναι η αύξηση του αριθμού των επισκεπτών τις περιόδους αυτές, αλλά αντίθετα στόχος είναι η επιμήκυνση της περιόδου και πέραν της περιόδου εορτασμού του πολιούχου αγίου και των πανηγυρικών εορτασμών και εκδηλώσεων. Θα πρέπει να ερευνηθεί η δυνατότητα προώθησης της

προσκυνηματικής κίνησης και σε άλλες μη τουριστικά ανεπτυγμένες περιοχές.

Για την επίτευξη του στόχου αυτού, είναι σημαντική η χρήση των ήδη γνωστών περιοχών ως «πυλών» (βλ. παρακάτω) για την διοχέτευση των επισκεπτών σε αναπτυσσόμενες ή μη ανεπτυγμένες τουριστικά περιοχές με θρησκευτικό-πολιτισμικό ενδιαφέρον του ίδιου νησιού ή άλλων κοντινών νησιών.

Για παράδειγμα, η Τήνος που θεωρείται «θρησκευτικό νησί», καθώς διαθέτει όμορφες παραλίες, περιπατητικές διαδρομές, αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον, κ.λπ. θα μπορούσε να προβάλλει τα στοιχεία αυτά ενθαρρύνοντας τον επισκέπτη που πραγματοποιεί προσκύνημα να διαθέσει επιπλέον ημέρες για περιήγηση στο νησί, να γνωρίσει θρησκευτικά-πολιτισμικά μνημεία, να κάνει πεζοπορία, να δοκιμάσει τη γαστρονομική παράδοση του νησιού, να απολαύσει τη θάλασσα, κ.λπ.

Επίσης, από την έρευνα προέκυψε ότι πολλά νησιά που διαθέτουν θρησκευτικό-πολιτισμικό πλούτο, χωρίς όμως αυτός να μπορεί να λειτουργήσει ως αυτοδύναμος ελκτικός πόρος, είναι δυνατόν να εμπλουτίσουν με τους θρησκευτικούς-πολιτισμικούς πόρους το τουριστικό τους προϊόν. Δηλαδή να προσφέρονται «τουριστικά πακέτα», στα οποία η επίσκεψη στους θρησκευτικούς-πολιτισμικούς πόρους θα είναι συμπληρωματική τουριστική δραστηριότητα. Για παράδειγμα ο θρησκευτικός-πολιτισμικός τουρισμός μπορεί να είναι συμπληρωματική τουριστική δραστηριότητα σε πεζοπορία-περιήγηση, οικοτουρισμό, αρχιτεκτονικό τουρισμό, θαλάσσιο τουρισμό κ.λπ. (βλ. στη συνέχεια).

Συνοψίζοντας, ο προορισμός Κυκλάδες διαθέτει σημαντικούς θρησκευτικούς-πολιτισμικούς πόρους, που θα μπορούσαν, με την

κατάλληλη αξιοποίηση να προσελκύσουν επισκέπτες-τουρίστες είτε ως αυτοδύναμος θρησκευτικός-πολιτισμικός τουρισμός, είτε συμπληρωματικά με άλλες μορφές εναλλακτικού τουρισμού. Οι εναλλακτικές μορφές μπορούν να αναπτυχθούν σε συνδυασμό ή συμπληρωματικά μεταξύ τους με στόχο την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, την ανακατανομή της τουριστικής κίνησης και την ανάδειξη και ενίσχυση του «τοπικού» χαρακτήρα.

Αναλυτικότερα, οι δραστηριότητες που θα μπορούσαν να συνδυασθούν με το θρησκευτικό-πολιτισμικό τουρισμό είναι:

1) Πεζοπορία-περιήγηση, Οικοτουρισμός. Λόγω του μοναδικού και ιδιαίτερου φυσικού περιβάλλοντος και του τοπίου των νησιών των Κυκλάδων, είναι δυνατή, μέσω ή και παράλληλα με την επίσκεψη σε θρησκευτικά – πολιτιστικά μνημεία, ο επισκέπτης να συνδυάσει την πεζοπορία με την επίσκεψη σε εκκλησίες. Για παράδειγμα, στη Σίφνο, μπορεί να γίνει συνδυασμός πεζοπορίας/περιήγησης, οικοτουρισμού στην περιοχή “Natura”, και ο τουρίστας να επισκεφτεί εκκλησίες και μοναστήρια, (π.χ. το Μοναστήρι του Ταξιάρχη της Σκάφης, το ξωκλήσι του Άι Στάθη, η εκκλησία της Αγίας Μαρίνας και του Αγίου Κωνσταντίνου στο Φλάμπουρο⁶² κ.λπ.), στη Μήλο (Παναγία Τουρλιανή, Προφήτης Ηλίας, Αγία Μαρίνα, Προφήτης Ηλίας κ.λπ.), στην Άνδρο, στην Τήνο, στην Αντίπαρο κ.λπ.

Έχει ήδη αναφερθεί ότι σε πολλές περιπτώσεις το θρησκευτικό μνημείο, ανεξάρτητα αν έχει ενεργό ή μη χαρακτήρα, είναι ενταγμένο στο γενικότερο φυσικό περιβάλλον από το οποίο χαρακτηρίζεται ή το οποίο

⁶² Σίφνος, στο <http://www.sifnos.gr/index.php>

το ίδιο το μνημείο χαρακτηρίζει (Μοίρα, 2009:52; Moira et al, 2009:473). Μάλιστα, δεν είναι πάντοτε ευκρινής η υπεροχή του φυσικού στοιχείου ή του πολιτισμικού στοιχείου. Είναι βέβαιο, όμως, ότι το φυσικό στοιχείο συμπληρώνει το πολιτιστικό και ως ενότητα δημιουργούν το ειδυλλιακό τοπίο που προσελκύει τους τουρίστες.

Τα νησιά των Κυκλάδων συγκεντρώνουν τα παραπάνω χαρακτηριστικά και *θα μπορούσαν να αποτελέσουν ελκτικό πόρο για αμιγώς προσκυνητές, για θρησκευτικούς-πολιτισμικούς τουρίστες, αλλά και για φυσιολάτρες, περιηγητές κ.λπ.*

2) Θαλάσσιος τουρισμός. Ο θαλάσσιος τουρισμός είναι μια από τις δυναμικότερες μορφές του σύγχρονου τουρισμού. Περιλαμβάνει όλες τις δραστηριότητες αναψυχής που έχουν ως πεδίο αναφοράς και ανάπτυξης – δράσης το θαλάσσιο περιβάλλον. Το πλαίσιο των θαλάσσιων τουριστικών δραστηριοτήτων είναι ευρύ (Μυλωνόπουλος & Μοίρα, 2005). Ο θαλάσσιος τουρισμός στην Ελλάδα μπορεί να καλύψει όλες τις μορφές του και ποικιλία δραστηριοτήτων θαλάσσιας αναψυχής. Έτσι και στα νησιά των Κυκλάδων υπάρχουν περιοχές, όπου εκτός από τις κλασικές θαλάσσιες δραστηριότητες (π.χ. κολύμβηση, ηλιοθεραπεία, κ.λπ.), μπορεί να αναπτυχθεί το windsurfing, οι καταδύσεις, η παρατήρηση θαλάσσιων θηλαστικών και ζώων, η ιστιοπλοΐα, το ψάρεμα (αλιευτικός τουρισμός), κ.λπ.

Στην περίπτωση του θρησκευτικού τουρισμού, η χωρική απομόνωση πολλών εκκλησιών, μοναστηριών κ.λπ. και η δυσκολία οδικής πρόσβασης, μπορεί να αντιμετωπισθεί μέσω της δια θαλάσσιας πρόσβασης. Επίσης, με αυτό τον τρόπο δίνεται η δυνατότητα προσέλκυσης ανθρώπων που κίνητρό τους είναι η απόλαυση του θαλάσσιου περιβάλλοντος. *Έτσι, μπορεί να γίνει συνδυασμός θαλασσίων δραστηριοτήτων αναψυχής με επίσκεψη σε εκκλησίες και μοναστήρια με*

πρόσβαση από τη θάλασσα με σκάφος, π.χ. Άνδρος, Τήνος, Κέα (Παναγία η Καστριανή), Φολέγανδρος κ.ά.

3) Αγροτουρισμός, οινοτουρισμός, γαστρονομικός τουρισμός, αλιευτικός τουρισμός, τουρισμός υπαίθρου. Πρόκειται για εναλλακτικές μορφές τουρισμού, των οποίων το θεσμικό πλαίσιο ανάπτυξης θεσμοθετήθηκε σχετικά πρόσφατα (βλ. παρακάτω), και οι οποίες μπορούν να αναπτυχθούν σε συνδυασμό με το θρησκευτικό-πολιτισμικό τουρισμό. Ειδικότερα:

3α) Αγροτουρισμός. Ο αγροτουρισμός, προσδιορίζεται ως «η ειδική μορφή τουρισμού υπαίθρου, η οποία αφορά στην παροχή υπηρεσιών υποδοχής και φιλοξενίας ή και εστίασης σε χώρους λειτουργικά ενοποιημένους με αγροτικές εγκαταστάσεις, οι οποίες προσφέρονται συνδυαστικά με **δραστηριότητες** που σχετίζονται με την αγροτική παραγωγή, όπως και με την προστασία και ανάδειξη του φυσικού και ανθρωπογενούς αγροτικού τοπίου». Επισημαίνεται, ιδιαίτερα, ότι η δραστηριότητα του αγροτουρισμού συνδυάζεται υποχρεωτικά με την παραγωγή αγροτικών προϊόντων από επαγγελματίες αγρότες⁶³.

Στην Ελλάδα, ο αγροτουρισμός αναπτύσσει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, που προσδιορίζονται από τη φύση της αγροτικής κοινωνίας. Χαρακτηριστικό στοιχείο του αγροτουρισμού στην Ελλάδα είναι η κοινωνικότητα. Ο τουρίστας γίνεται ενεργό μέλος της αγροτικής κοινωνίας, συμμετέχοντας στις κοινωνικές δραστηριότητες του οικισμού. Συχνάζει στο καφενείο και στην ταβέρνα, απολαμβάνει τους τοπικούς μεζέδες και ποτά (ρακί, ούζο, κρασί κ.λπ.), συμμετέχει στις

⁶³ Ο παραπάνω ορισμός αναφέρεται στη ρύθμιση που έγινε με το Ν. 4276/2014

παραδοσιακές γιορτές και πανηγύρεις που λαμβάνουν χώρα στην πλατεία του χωριού, στην εκκλησία κ.λπ. προσπαθώντας να ενσωματωθεί στον κοινωνικό ιστό του αγροτικού οικισμού.

Το στοιχείο της κοινωνικής επαφής είναι αυτό που προσδιορίζει την ιδιαίτερη ταυτότητα του ελληνικού αγροτουρισμού και μπορεί να καταστεί το συγκριτικό του πλεονέκτημα (Μοίρα, 2004).

3β) Οινοτουρισμός. Ως οινοτουρισμό ή οινικό τουρισμό θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε την επίσκεψη σε αμπελώνες, οινοποιεία, εκθέσεις και γιορτές κρασιού. Το κυριότερο κίνητρο για τους επισκέπτες είναι η γευσιγνωσία και η εξερεύνηση των χαρακτηριστικών μιας αμπελουργικής περιοχής. Ο οινοτουρισμός αναφέρεται σε επισκέψεις σε αμπελώνες, σε οινοποιείες και γενικά εγκαταστάσεις παραγωγής κρασιού, όπου ο τουρίστας μπορεί να γευθεί κρασιά, ή και ακόμη να λάβει μέρος στη συγκομιδή των σταφυλιών (βλ. και παρακάτω γαστρονομικός τουρισμός)

Σύμφωνα με τον πρόσφατο Ν. 4276/2014 ο οινοτουρισμός, είναι «η ειδική μορφή τουρισμού, η οποία αφορά στην παροχή υπηρεσιών υποδοχής, ξενάγησης, φιλοξενίας και εστίασης σε χώρους λειτουργικά ενοποιημένους με οινοποιητικές ή και οινοπαραγωγικές (αμπελώνες) εγκαταστάσεις. Οι υπηρεσίες αυτές προσφέρονται συνδυαστικά με δραστηριότητες σχετικές με την αμπελοκαλλιέργεια και την οινική παραγωγή».

Στις Κυκλάδες υπάρχει η δυνατότητα σύνδεσης του θρησκευτικού-πολιτισμικού στοιχείου με το οινικό στοιχείο π.χ. οινοποιείο της Μονής Ζωοδόχου Πηγής, Λογγοβάρδας στην Πάρο.

3γ) Γαστρονομικός τουρισμός. Ο ρόλος του φαγητού σε σχέση με την «εικόνα» ενός τουριστικού προορισμού έχει αρχίσει, τα τελευταία χρόνια να απασχολεί τους ερευνητές, την επιστημονική κοινότητα, τους επαγγελματίες του τουρισμού, τις επιχειρήσεις τροφίμων, τους τοπικούς φορείς αλλά και τις κυβερνήσεις. Η γαστρονομία θεωρείται σημαντικό πολιτισμικό προϊόν, που είναι από μόνο του ιδιαίτερα ελκυστικό για τους επισκέπτες, αλλά παράλληλα αποτελεί και πολύτιμο συμπλήρωμα στο παραδοσιακό χαρτοφυλάκιο των πολιτιστικών προϊόντων, στο οποίο περιλαμβάνονται και άλλα στοιχεία όπως τα μνημεία, τα μουσεία, η τοπική αρχιτεκτονική κ.λπ. (Μοίρα και Μυλωνόπουλος, 2014:83-85). Σύμφωνα με την International Culinary Tourism Association (2009) ο γαστρονομικός τουρισμός είναι «η επιδίωξη μοναδικής και αξέχαστης εμπειρίας φαγητού και ποτού... Τρώγοντας τοπικό φαγητό και πίνοντας τοπικά κρασιά δίνει την αίσθηση ότι μετέχεις σε ένα πραγματικά διαφορετικό πολιτισμό... Η φυσική ομορφιά του τόπου, η αυθεντικότητα του περιβάλλοντος και η παρουσίαση του φαγητού, αποτελούν βασικά χαρακτηριστικά του γαστρονομικού τουρισμού».

Στο πλαίσιο αυτό επισημαίνεται το έντονο ενδιαφέρον που εκδηλώνεται για την μοναστική διατροφή, που συνδυάζει διάφορες γεύσεις και συμβάλλει στην υγεία του ανθρώπου⁶⁴.

⁶⁴ βλ. μαγειρική Αγίου Όρους.

Τα παραπάνω χρησιμοποιούνται ευρύτατα από τη βιομηχανία του τουρισμού προκειμένου να αναπτυχθούν ανάλογα προϊόντα, όπως εκπαιδευτικά προγράμματα μαγειρικής σε συνδυασμό με τουριστικές ξεναγήσεις, οργανωμένη διαμονή σε αγροκτήματα όπου οι επισκέπτες διαμένουν στο σπίτι του αγρότη και παράλληλα μπορούν να βοηθήσουν στις αγροτικές εργασίες να συμμετέχουν στην παρασκευή του φαγητού και φυσικά στην κατανάλωσή του, έχοντας την εμπειρία του «αγροτικού πολιτισμού», με συμμετοχή σε εορτές γαστρονομίας ή αγροτουρισμού⁶⁵ κ.λπ.

Στην περίπτωση των Κυκλάδων θα ήταν δυνατή η δημιουργία και προβολή νέου τουριστικού προϊόντος που θα συνδυάζει τον θρησκευτικό-πολιτισμικό τουρισμό με την τοπική γαστρονομία. Ιδιαίτερα σε ορισμένα νησιά είναι δυνατόν να αξιοποιηθεί η εκδήλωση θρησκευτικών εορτών – πανηγύρεων με την προσφορά τοπικών εδεσμάτων και να δημιουργηθεί η «θρησκευτικογαστρονομική ταυτότητα» κάθε νησιού. Για παράδειγμα το παραδοσιακό πατατάτο στη Δονούσα, ή το ξιδάτο στην Αμοργό (Αιγιάλη), η ρεβυθάδα στη Σίφνο κ.λπ.

3δ) Αλιευτικός τουρισμός. Πρόκειται για τουρισμό που πραγματοποιείται στο υγρό στοιχείο και περιλαμβάνει την ανάπτυξη αλιευτικών δραστηριοτήτων από τους επαγγελματίες αλιείς με σκοπό την ψυχαγωγία των τουριστών και τη διάδοση της αλιευτικής κουλτούρας. Οι στόχοι του αλιευτικού τουρισμού είναι αφενός η ψυχαγωγία του κοινού μέσω της αλιείας και η γνωριμία με τα ιδιαίτερα

⁶⁵ π.χ. της Αγκινάρας, του Ρακιού (στο Φαλατάδο) και του Μελιού (στον Κάμπο) στο http://www.visitgreece.gr/el/greek_islands/cyclades/tinos

χαρακτηριστικά της και αφετέρου η οικονομική ενίσχυση των αλιέων και η τόνωση του κοινωνικού ιστού των τοπικών κοινωνιών τους. Ο τουρισμός αυτός είναι τόσο πολιτισμικός (επαφή με την κουλτούρα του αλιέα, όσο και οικολογικός, καθώς πληροί τις αρχές της αειφορίας). Το θεσμικό πλαίσιο άσκησης επιχειρηματικής δραστηριότητας στο χώρο του αλιευτικού τουρισμού ρυθμίσθηκε σχετικά πρόσφατα με το Ν. 4070/2012 και το Ν. 4179/2013.

Στις Κυκλάδες υπάρχει αριθμός αλιέων που θα μπορούσαν, μέσω αυτής της δραστηριότητας να προσελκύσουν τουρίστες αλλά και να συμπληρώσουν το εισόδημά τους.

3ε) Τουρισμός υπαίθρου. Ως *τουρισμός υπαίθρου* νοείται κάθε μορφή οργανωμένης βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, που έχει στόχο την επαφή του επισκέπτη με τη φύση και τις δραστηριότητες στην ύπαιθρο και που ενισχύει οικονομικά και κοινωνικά την ύπαιθρο, χωρίς να αλλοιώνει το περιβάλλον και τα ιδιαίτερα πολιτισμικά στοιχεία του κάθε τόπου.

Η προσφορά των παραπάνω εναλλακτικών μορφών τουρισμού δεν περιορίζεται απλά και μόνο στην παροχή καταλύματος, αλλά απαιτείται η παροχή στον τουρίστα της δυνατότητας απόκτησης βιωματικών εμπειριών και ο συνδυασμός με άλλες μορφές εναλλακτικού τουρισμού, όπως είναι ο οικοτουρισμός, ο θρησκευτικός και ο πολιτιστικός τουρισμός κ.λπ.

4) Αρχιτεκτονικός-Θρησκευτικός-Πολιτισμικός τουρισμός. Το σημαντικό ενδιαφέρον που παρουσιάζει η αρχιτεκτονική ιδιαιτερότητα των εκκλησιών και των μοναστηριών των Κυκλάδων μπορεί να προσελκύσει ειδικό κοινό με ενδιαφέρον για τον πολιτισμό του τόπου, με ιδιαίτερη έμφαση στην αρχιτεκτονική των εκκλησιών. Ήδη γίνεται λόγος για τον «αρχιτεκτονικό-πολιτισμικό τουρισμό». Με την έννοια αυτή εννοούμε την περιήγηση με σκοπό τη γνωριμία με την αρχιτεκτονική (επομένως και πολιτισμική) κληρονομιά μιας περιοχής. Ο πλούτος και η ποικιλομορφία της αρχιτεκτονικής-πολιτιστικής κληρονομιάς αναδεικνύονται σε παραδοσιακούς οικισμούς, ιστορικά κτήρια, κάστρα και φρούρια ρωμαϊκής, ενετικής, βυζαντινής και οθωμανικής περιόδου, ιστορικούς φάρους καθώς και σε μνημεία της νεότερης ιστορίας (δημόσια κτήρια, οικίες επιφανών προσώπων, κεντρικές πλατείες πόλεων κλπ) με μεγάλη ιστορική και αρχιτεκτονική αξία⁶⁶. Ασφαλώς στα κτήρια αυτά εντάσσονται και οι εκκλησίες και τα μοναστήρια (θρησκευτικά μνημεία). Στην περίπτωση των Κυκλάδων, τα μνημεία αυτά χαρακτηρίζονται από την ιδιαίτερη αρχιτεκτονική τους (π.χ. Πάρος, Θήρα, Τος, Νάξος, Αμοργός, Μύκονος κ.λπ.) και μπορούν να προσελκύσουν τουρίστες/επισκέπτες με ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την αρχιτεκτονική.

5) Γεωτουρισμός. Ως γεωτουρισμός νοείται η τουριστική δραστηριότητα που σχετίζεται με τη γεωλογία και τη γεωμορφολογία και τους φυσικούς πόρους του τοπίου, τις γεωμορφές, τα απολιθώματα, τα πετρώματα και τα ορυκτά, με έμφαση στην εκτίμηση των διαδικασιών που έχουν

⁶⁶ Alter Tourism (2011), στο <http://altertourism.gr/to-diktyo>, πρόσβαση την 23/4/2015

δημιουργήσει ή εξακολουθούν να δημιουργούν τέτοιες ιδιαίτερες γεωλογικές μορφές. Ο γεωτουρισμός συχνά αναφέρεται ως μορφή τουρισμού φύσης, που εστιάζει περισσότερο στο γεωσύστημα. Σύμφωνα με το National Geographic (2005) ο γεωτουρισμός είναι ο τουρισμός που διατηρεί ή ενισχύει τον γεωγραφικό χαρακτήρα ενός τόπου και του περιβάλλοντός του, του πολιτισμού, της αισθητικής, της κληρονομιάς και της ευμάρειας των κατοίκων του. Ο γεωτουρισμός βοηθά τους ταξιδιώτες να αυξήσουν τις γνώσεις τους για τους φυσικούς πόρους, την πολιτιστική ταυτότητα των κοινωνιών υποδοχής και τους τρόπους διατήρησης (Μυλωνόπουλος και Μοίρα, 2014:201-202). Σε ορισμένα νησιά των Κυκλάδων υπάρχουν δυνατότητες ανάπτυξης του γεωτουρισμού (π.χ. Μήλος, Σαντορίνη) είτε μεμονωμένα (π.χ. σπήλαια που συνδέονται με τη θρησκευτική παράδοση όπως το σπήλαιο του Αγίου Ιωάννη στην Ηρακλειά) είτε σε συνδυασμό με το θρησκευτικό-πολιτισμικό τουρισμό (π.χ. η Μαύρη σπηλιά στη Σίκινο, που βρίσκεται κάτω από το μοναστήρι της Χρυσοπηγής).

3.2. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

3.2.1. Αργός Τουρισμός. Όλες οι παραπάνω μορφές εναλλακτικού τουρισμού θα μπορούσαν να υποστηριχθούν αποτελεσματικότερα μέσω της ένταξης των νησιών στο δίκτυο του «Αργού τουρισμού».

Αργός τουρισμός-Slow Tourism. Η έννοια του «Αργού τουρισμού» δεν είναι νέα, αν και στην Ελλάδα δεν έχει αποκτήσει μέχρι σήμερα οπαδούς. Ο ονομαζόμενος «αργός τουρισμός / slow tourism», είναι μια νέα τάση τουρισμού. Η τάση αυτή ουσιαστικά αναδύθηκε από την ευρύτερη τάση του λεγόμενου «αργού κινήματος/slow movement» που ξεκίνησε από τη φιλοσοφία του «αργού φαγητού» (Hall, 2006).

Ο νέος τύπος τουρισμού βασίζεται στην ανεξάρτητη εξερεύνηση από την πλευρά του τουρίστα με έναν αειφόρο τρόπο (Avgerinou et al., 2012). Αποτελεί στην ουσία μία αλλαγή από τα μαζικά τουριστικά πακέτα σε περισσότερο αυθεντικά ταξίδια. Στις μέρες μας, οι κύριες τάσεις στον τουρισμό είναι η απόκτηση εμπειριών με τρόπους που είναι φιλικόι στο περιβάλλον. Ο Αργός Τουρισμός καλύπτει τις απαιτήσεις της αειφορίας, της πραγματοποίησης ταξιδιών με αργό ρυθμό τα οποία προσδίδουν περισσότερο νόημα στον τουρίστα, αλληλεπίδραση με τους ντόπιους και γνωριμία με την τοπική κουλτούρα.

Ασφαλώς υπάρχει μεγάλος διάλογος σχετικά με τον εννοιολογικό προσδιορισμό, τη μέτρηση και την κατηγοριοποίηση του «αργού τουρισμού». Κανένας όμως δεν αμφισβητεί το γεγονός ότι πρόκειται για μια νέα τάση που έρχεται σε αντίθεση με την μέχρι σήμερα επικρατούσα τάση του μαζικού ή γρήγορου τουρισμού/fast tourism. Οι Dickinson & Lumsdon (2010) θεωρούν ότι το αργό ταξίδι αποτελεί μια νέα αναδυόμενη έννοια που παρέχει μία εναλλακτική λύση στα αεροπορικά

και οδικά ταξίδια και σύμφωνα με την οποία οι άνθρωποι ταξιδεύουν σε διάφορους προορισμούς πιο αργά και δια ξηράς, ενώ παραμένουν σ' αυτούς περισσότερο χρονικό διάστημα και ταξιδεύουν λιγότερο» (Dickinson & Lumsdon 2010:1). Οι Babou & Callot (2009) υποστηρίζουν ότι ο αργός τουρισμός αναφέρεται στην επιβράδυνση του ρυθμού της τουριστικής μετακίνησης και μια επανανακάλυψη του εαυτού μας (φυσιολογικά και ψυχολογικά). Αφορά τόσο στο χαμηλό ενεργειακό αποτύπωμα, αλλά και στην υπομονή, στην ηρεμία του μυαλού, στην απόλαυση βαθύτερων εμπειριών, στην βελτίωση της κατανόησης και της γνωριμίας με τον πολιτισμό του τόπου υποδοχής.

Μέχρι σήμερα, τα ομαδικά ταξίδια του μαζικού τουρισμού δεν άφηναν στον ταξιδιώτη την ευκαιρία να δει πραγματικά τον τόπο που επισκέπτεται, να απολαύσει τον τόπο, να γνωρίσει τους κατοίκους και τις τοπικές παραδόσεις, να μνηθεί στην τοπική γαστρονομία, να κατανοήσει τον πολιτισμό. Γρήγορες εικόνες, επιφανειακές και πρόσκαιρες εμπειρίες, θολές αναμνήσεις είναι αυτά που μένουν από ένα ταξίδι τύπου μαζικού τουρισμού. Το «αντίδοτο» σ' αυτό τον τύπο ταξιδιού είναι το αργό ταξίδι. Το πυρετώδες οργανωμένο ταξίδι του «να δούμε όσο το δυνατόν περισσότερα» αντικαθίσταται από το αργό ταξίδι της απόλαυσης, των πραγματικών διακοπών. Ένα από τα καθοριστικά στοιχεία του αργού ταξιδιού είναι η ευκαιρία που έχει ο ταξιδιώτης να γίνει μέρος της τοπικής ζωής και να συνδεθεί με τον τόπο και τους ανθρώπους του. Ο αργός τουρισμός σημαίνει επίσης σύνδεση με τον τοπικό πολιτισμό. Έτσι, οι ταξιδιώτες μένουν σε ένα μέρος τουλάχιστον για μια εβδομάδα.

Σήμερα υπάρχει δίκτυο πόλεων αργού τουρισμού (βλ. <http://www.cittaslow.org/>). Οι δήμοι που μετέχουν στο δίκτυο έχουν ως

φιλοσοφία την «ανάκτηση του χρόνου», το ταξίδι όπου ο άνθρωπος εξακολουθεί να είναι πρωταγωνιστής, ο σεβασμός στην υγεία των πολιτών, η αυθεντικότητα των προϊόντων και το καλό φαγητό, η απόλαυση της πλούσιας παράδοσης, των πολύτιμων έργων τέχνης, των τόπων, των καταστημάτων, των χώρων του πνεύματος, των παρθένων τοπίων. Χαρακτηρίζεται επίσης από αυθορμητισμό των θρησκευτικών τελετουργιών και εκδηλώσεων, το σεβασμό των παραδόσεων μέσα από την απόλαυση της αργής και ήσυχης διαβίωσης.

Η έννοια του slow tourism ουσιαστικά εμπεριέχει και συνδυάζει δραστηριότητες όλων των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού όπως πολιτιστικός (θρησκευτικός-πολιτισμικός, αρχιτεκτονικός-πολιτισμικός, βιομηχανικός-πολιτισμικός, θαλάσσιος, θαλάσσιος-πολιτισμικός, αγροτουρισμός, αλιευτικός τουρισμός, οικοτουρισμός, αθλητικός κ.λπ.)

Από την Ελλάδα, μέχρι σήμερα, καμία απολύτως περιοχή ή Δήμος δεν συμμετέχει στο δίκτυο πόλεων αργού τουρισμού. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι στο δίκτυο μετέχουν, από τις ευρωπαϊκές χώρες, εκτός από την Ιταλία, απ' όπου ξεκίνησε και η φιλοσοφία του κινήματος, η Αυστρία, το Βέλγιο, η Φιλανδία, Νορβηγία, η Γαλλία, η Γερμανία, η Δανία, η Ιρλανδία, η Ισλανδία, η Ολλανδία, η Πορτογαλία, η Ισπανία, η Ελβετία, η Σουηδία, η Πολωνία, η Σουηδία, η Ουγγαρία, η Μ. Βρετανία, κ.ά. και επίσης οι ΗΠΑ, ο Καναδάς, η Ιαπωνία, η Κολομβία, η Νέα Ζηλανδία, η Ν. Αφρική, η Ταϊβάν, η Ν. Κορέα, η Κίνα, η Κολομβία, η Τουρκία κ.ά. και ο κατάλογος συνεχώς μεγαλώνει.

Λόγω της γεωγραφικής και γεωμορφολογικής ιδιαιτερότητας των νησιών των Κυκλάδων, θεωρείται ιδανική περίπτωση η ένταξη των νησιών στο

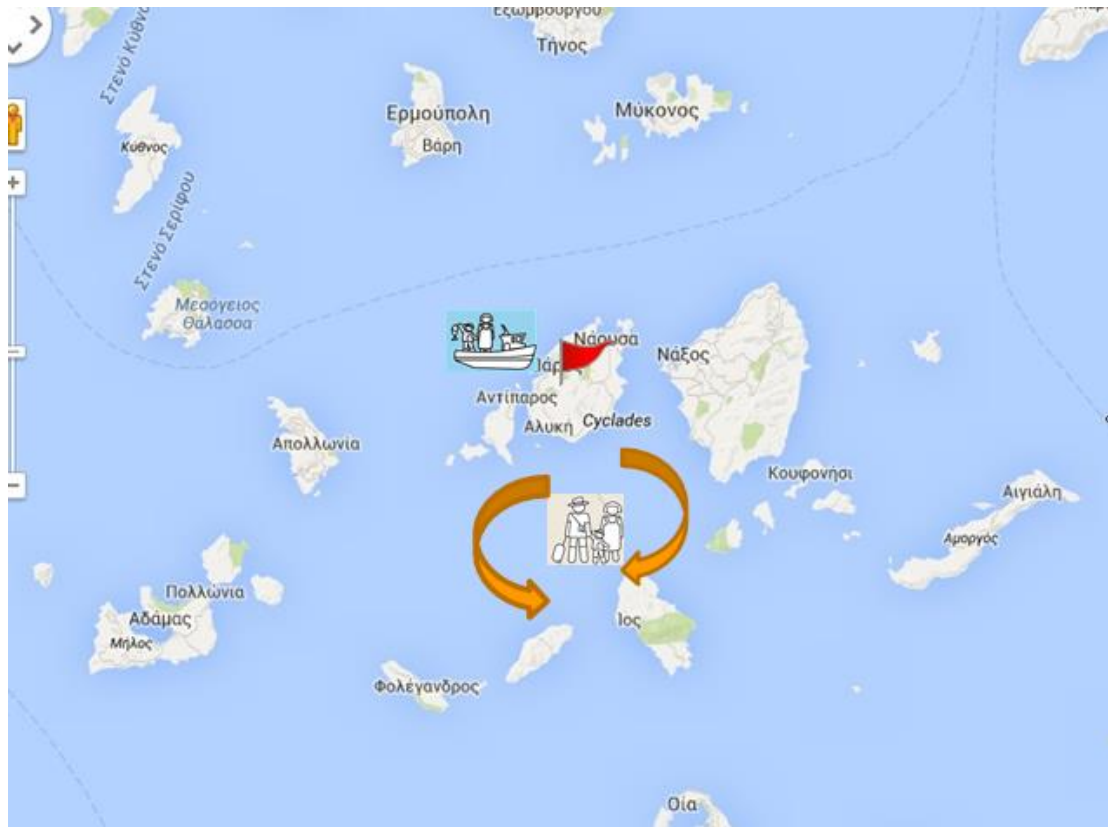
δίκτυο πόλεων Slow Tourism. Με τον τρόπο αυτό θα δοθεί η δυνατότητα προβολής τους και θα επιτευχθεί η γνωριμία τους με ένα ειδικό κοινό τουριστών που το χαρακτηρίζει το πολιτισμικό ενδιαφέρον.

3.2.2. Η χρήση της «Πύλης». Στο πλαίσιο της αποτελεσματικής προώθησης μιας τουριστικής περιοχής, θα μπορούσε να αποδειχθεί χρήσιμη η εφαρμογή της έννοιας της «Πύλης». Ως «Πύλη» νοείται ένας ήδη καθιερωμένος τουριστικός προορισμός (όπως μια πρωτεύουσα, ένα σημαντικό προσκύνημα, μια τοποθεσία φυσικού κάλλους ή ένα γνωστό θέρετρο διακοπών), ο οποίος μπορεί να αξιοποιηθεί για την αύξηση της τουριστικής επισκεψιμότητας της ευρύτερης περιοχής (π.χ. το ρόλο της «πύλης» θα μπορούσαν να αναλάβουν η Πάρος, η Μύκονος, η Σαντορίνη, η Τήνος κ.ά. νησιά). Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω ενός συνδυασμένου τουριστικού πακέτου, το οποίο θα περιλαμβάνει π.χ. τρεις ημέρες στον κύριο προορισμό (Πύλη) και δύο ημέρες στο κοντινό νησί που παρουσιάζει θρησκευτικό-πολιτισμικό ενδιαφέρον. Με αυτό τον τρόπο, οι τουρίστες που επισκέπτονται το γνωστό τουριστικό προορισμό (Πύλη) ενθαρρύνονται από τους τοπικούς, ιδιωτικούς και δημόσιους, φορείς να διευρύνουν την τουριστική τους εμπειρία με την επίσκεψη σε θρησκευτικά-πολιτισμικά μνημεία της ευρύτερης περιοχής.

Σε περίπτωση που η Περιφέρεια αποφασίσει να χρησιμοποιήσει την έννοια της Πύλης, θα πρέπει να προβεί σε συντονισμό όλων των νησιών που παρουσιάζουν θρησκευτικό-πολιτισμικό ή προσκυνηματικό ενδιαφέρον και να ορίσει, λαμβάνοντας υπόψη, γεωγραφικούς και ακτοπολιτικούς περιορισμούς, το νησί που θα λειτουργήσει ως «Πύλη» ή τα νησιά που θα λειτουργήσουν ως «πύλες» για τις Κυκλάδες. Επίσης, η

καθιέρωση της «πύλης» θα ενθαρρύνει την τουριστική επιχειρηματικότητα της περιοχής, καθώς θα δημιουργηθούν δυνατότητες μετακίνησης των τουριστών με περιηγητικά πλοία, τα οποία θα συνδέουν την «πύλη» με τα γύρω της νησιά.

Ενδεικτικά: Με «πύλη» εισόδου την Πάρο (Εκατονταφυλιανή) μπορούν να σχεδιασθούν μικρές αποδράσεις στην Αντίπαρο, στην Νάξο, στην Ίο, τη Σίκινο.

ΧΑΡΤΗΣ 1. Η Πάρος ως «Πύλη»

Επομένως προτείνεται

- ✓ Η ένταξη των νησιών στο δίκτυο αργού τουρισμού, που ταιριάζει στη φυσιογνωμία και τις ανάγκες των νησιών για επιμήκυνση της

τουριστικής περιόδου και ανάπτυξη λιγότερο ή μη αναπτυγμένων περιοχών,

- ✓ Η λειτουργία «πύλης» ή «πυλών» σύμφωνα με τα πιο πάνω αναφερόμενα
- ✓ Η δημιουργία εναλλακτικών – συμπληρωματικών δραστηριοτήτων θρησκευτικού-πολιτισμικού τουρισμού

Επιπρόσθετα, για την ανάπτυξη του θρησκευτικού-πολιτισμικού τουρισμού στις Κυκλάδες, είτε σε αυτοδύναμη μορφή, είτε ως συμπληρωματική τουριστική δραστηριότητα σε άλλες εναλλακτικές μορφές τουρισμού, είναι αναγκαία και η:

- ✓ Αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών για την διαφήμιση και προβολή των νησιών και ειδικότερα των θρησκευτικών-πολιτισμικών πόρων. π.χ. Από τη μελέτη των ιστοσελίδων των φορέων διαπιστώθηκε η έλλειψη σχετικών ιστοσελίδων ή η ύπαρξη μη λειτουργικών ιστοσελίδων (π.χ. ελλιπή στοιχεία, έλλειψη διαδραστικότητας, αδυναμία πραγματοποίησης κρατήσεων, απόδοση της ιστοσελίδας μόνο στην αγγλική γλώσσα κ.λπ.). **Θα ήταν σκόπιμη η δημιουργία portal για την από κοινού προβολή και προώθηση των θρησκευτικών-πολιτισμικών πόρων των νησιών, από όπου θα παρέχονται όλες οι απαραίτητες πληροφορίες, θα είναι δυνατός ο σχεδιασμός διαδρομών, κ.λπ. Σήμερα ο επισκέπτης έχει αρκετά αποσπασματική και περιορισμένη «εικόνα» των νησιών και αδυνατεί να κάνει χρήση μιας ολοκληρωμένης διαδρομής μεταξύ των νησιών.**
- ✓ Προώθηση και ενίσχυση της τουριστικής επιχειρηματικότητας για τη δημιουργία δικτύου περιηγητικών πλόνων με σκοπό την

αποτελεσματικότερη διασύνδεση των νησιών μεταξύ τους και τη διευκόλυνση της επισκεψιμότητας.

- ✓ Διερεύνηση της δυνατότητας χρήσης των υδροπλάνων ως μεταφορικού μέσου των τουριστών μεταξύ των νησιών.
- ✓ Υλοποίηση προγραμμάτων επιμόρφωσης επιχειρηματιών και εργαζομένων στο χώρο του θρησκευτικού-πολιτισμικού τουρισμού.
- ✓ Προώθηση της συνεργασίας των φορέων του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα για την προβολή και αξιοποίηση των θρησκευτικών-πολιτισμικών πόρων των νησιών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 3

1. Alter Tourism (2011), στο <http://altertourism.gr/to-diktyo>, πρόσβαση την 23/4/2015
2. Avgerinou-Kolonias, S. and Toufengopoulou, A., 2012. Tourism and sustainability in transition: from “measures” to a “common European policy. In *The 2012 Athens Tourism Symposium International Scientific Congress on Current Trends in Tourism Management and Tourism Policy*, 15-16 February 2012, Laboratory of Research and Tourism Satellite Accounts (LaReTSA). University of Patras and Heliotopos Conferences, Athens.
3. Babou, I., & Callot, Ph. (2007). *Dilemmes du tourisme*. Paris: Vuibert.
4. Babou, I., & Callot, Ph. (2009). Slow tourism, slow (r)évolution? *Cahier Espaces*, 100, 48-54.
5. Dickinson, J. & Lumsdon, L. (2010). *Slow travel and tourism*. London; Washington, DC : Earthscan.
6. Hall, C.M. (2006). Culinary tourism and regional development: From slow food to slow tourism? *Tourism Review International*, 9(4), 303–306.
7. Citta Slow (2015). In <http://www.cittaslow.org/>
8. Moira, Polyxeni - Parthenis Sp. – Kontoudaki, Aikaterini - Katsoula Ourania (2009). Religious Tourism in Greece: The necessity to classify religious resources for their rational valorization, International Congress: *Tourism, Religious & Culture: Regional Tourism Development through Meaningful Experiences*, Lecce, Tricase, Poggiardo 27-29 October 2009, In Trono, Anna (2009).

- (2009). Proceedings of the International Conference, "Tourism, Religion and Culture". University of Salento/Mario Congredo Publ. pp. 465-480.
9. National Geographic (2005), *Mission Programs, Center for sustainable destinations, Geotourism Charter*, in http://travel.nationalgeographic.com/travel/sustainable/pdf/geotourism_charter_template.pdf
 10. EOT (2015). In http://www.visitgreece.gr/el/greek_islands/cyclades/tinos
 11. Μοίρα, Π. & Μυλωνόπουλος, Δ. (2014). Η γαστρονομία ως μορφή πολιτισμικού τουρισμού, *e-Journal of Science and Technology (e-JST)*, Τ.Ε.Ι. Αθήνας, τόμος 9, τεύχος 5, σελ. 81-105, στο http://e-jst.teiath.gr/triantaokto_teuxos.htm
 12. Μοίρα, Π. (2004), «Η ανάπτυξη της περιφέρειας μέσω της ανάδειξης της πολιτιστικής ταυτότητας της υπαίθρου - Ο αγροτουρισμός», Πρακτικά 2ου Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου, «Διευρυμένη Ευρώπη και Περιφερειακές Ανισότητες», Τ.Ε.Ι. Ηπείρου / Τμήμα Λογιστικής, Πρέβεζα, 3-4/6/2004, σελ. 260-270.
 13. Μοίρα, Πολυξένη (2008). «Η παράμετρος της θρησκείας στον πολιτιστικό τουρισμό», *Αγορά Χωρίς Σύνορα*, τόμος 13 (2), σελ. 152-166
 14. Μοίρα, Πολυξένη (2009). *Θρησκευτικός Τουρισμός*, εκδ. Interbooks, Αθήνα.

15. Μυλωνόπουλος, Δ. & Μοίρα, Πολυξένη (2014). Σπηλαιοτουρισμός. Η αναγκαιότητα θέσπισης σαφούς θεσμικού πλαισίου, *Περιβάλλον και Δίκαιο*, τεύχος 2, 2014, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 201-210, στο
<http://www.nbonline.gr/journals/5/volumes/291/issues/1280/lemmas/4879174>
16. Μυλωνόπουλος, Δ.-Μοίρα, Π. (2005). *Θαλάσσιος τουρισμός*, εκδ. Interbooks. Αθήνα.